

Økonomiske reformer under Kim Jong Il

Mulige forklaringer på Nord-Koreas økonomiske reformer i 2002

Aksel Nikolai Norum

Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

April 2008

Forord

I de senere år har nordkoreanerne omtalt Kim Il Sung som ”Solen”, og hans fødselsdag som solens dag. Hans teorier beskrives i ekstremt flatterende ordelag og hans regjeringstid som en fantastisk tid. Likevel brøt Nord-Korea i stor grad med hans teorier åtte år etter hans død. I 2002 ble gjennomgripende økonomiske reformer lansert. Hvordan og hvorfor igangsatte de den typen reformer? Tatt i betraktning dyrkingen av Kim Il Sung som ufeilbarlig, er det grunn til å tro at det må ha vært svært vanskelig å reformere hans system.

Nord-Korea er isolert og deler lite informasjon med utlandet, hvilket begrenser kunnskapen om landet. Denne masteroppgaven forsøker å gi økt innsikt i årsakene til reformene i 2002. Mye av det som skrives om Nord-Korea er rene spekulasjoner, mens annet igjen bygger på seriøse kilder. Denne masteroppgaven fokuserer på kildebasert empiri og kontekstbeskrivelse. Uten forståelse for det politiske systemet, historien og ideologien er det vanskelig å si noe fornuftig om bakgrunnen for reformene i 2002.

Den nordkoreanske isolasjonen har skapt en liten industri av folk som hevder å være de første til å gjøre et eller annet i Nord-Korea. Det underlige er hvor mange som hevder at akkurat *de* var de første til å gjøre det samme som folk har gjort i seksti år. Dette er ikke den første og dermed unike masteroppgaven om Nord-Korea, derimot bygger den på andres arbeider pluss egne funn fra mitt feltarbeid i Nord-Korea. Kun unntaksvis tillates forskere og studenter å utføre feltarbeid i Nord-Korea. Så vidt jeg vet er Helgesen og Christensen fra Nordic Institute of Asia Studies (NIAS) og Norconsult de eneste fra Skandinavia som har fått tillatelse i de senere år. Jeg fikk heldigvis tillatelse og dermed anledning til å intervju nordkoreanske eksperter på politikk, økonomi og juss. Feltarbeidet var nødvendig fordi nordkoreanske myndigheter har publisert svært lite om årsakene til reformene.

Arbeidet med denne masteroppgaven hadde ikke latt seg gjøre hjelp. Først vil jeg takke mine veiledere Jon Pedersen på FAFO og Tom Christensen på Institutt for Statsvitenskap (ISV) (vår-07 til vår-08). Jon Pedersen ga meg kontorplass på FAFO som jeg har hatt stor glede av i arbeidet. Deltagelse i FAFO-miljøet i over ett år har

gledet og inspirert. Tom Christensen har vist stor fleksibilitet og hjulpet meg gjennom hele arbeidet. Jeg må også takke ISV for økonomisk støtte til feltarbeidet.

På NIAS har jeg fått god støtte av seniorforsker Geir Helgesen, som er Skandinavias fremste akademiker på dette feltet. Jeg hadde også gleden av et to ukers studieopphold ved NIAS. Videre vil jeg takke Torben Henriksen ved Røde Kors i Oslo som har besvart en rekke spørsmål om Røde Kors' arbeid i Nord-Korea, Ambassadør Didrik Tønseth i Seoul beskrev den norske holdningen til situasjonen og Odd Nilsen ved Institutt for Geofag hjalp meg ut av en blindgate.

Tidligere Ambassaderåd Kim Su Jong ved Nord-Koreas ambassade i Sverige muliggjorde mitt feltarbeid i Nord-Korea. Han er uenig i mange av mine konklusjoner, men ga meg likevel uvurderlig hjelp. I Nord-Korea må jeg takke Korean Association of Social Scientists (KASS) som inviterte meg og sørget for det praktiske. Staben ved KASS la ned en stor innsats for å besvare alle mine spørsmål. Oppholdet i Pyongyang ville aldri ha blitt så vellykket om ikke mine gode venner Olav, Simen, Harald og Kaspar hadde blitt med. To ganger har Olav blitt med til Nord-Korea og hans evne til utvungen konversasjon bidro til en spesielt god kontakt med våre verter.

Til slutt vil jeg takke min familie. Det er min fars fortjeneste at jeg interesserer meg for Nord-Korea. Hans bistandsarbeid for psykiatrien i landet gjorde meg nysgjerrig på landet og åpnet dørene for meg. Min mor har utvist stor interesse for masterarbeidet og gitt god støtte og oppmuntring underveis. Også mine søsken har vært behjelpelige i prosessen. En spesiell takk rettes til Hilde som leste grundig gjennom oppgaven.

Denne oppgaven er på 32995 ord.

Oslo
April 2008

Transkribering

Det finnes flere transkriberingsnormer for koreansk. I Sør-Korea benyttes i øyeblikket en annen enn i Nord-Korea. Denne oppgaven om Nord-Korea, derfor vil jeg benytte deres norm. Det er også den normen som er enklest for nordmenn å forholde seg til. Derfor skriver jeg Pyongyang, ikke P'yongyang, og Kim Jong Il, ikke Kim Chong Il. Koreanerne skriver vanligvis etternavnet først, men mange sørkoreanere har vestligfisert navnene sine og skriver nå fornavnet først. En bok av Kim Jong Il vil man derfor finne under K i kildelisten. Det er mer problematisk med sørkoreanere med vestligfiserte navn. Sung Chull Kim heter egentlig Kim Sung Chull, men det ville bli nær umulig for leseren dersom jeg skulle ha gjort om navnene til original versjon igjen. Derfor vil hans bok stå under S i kildelisten, altså ser jeg bort fra at noen har snudd navnet, og behandler alle likt. Et annet problem på koreansk er at det finnes bare ca. 15 etternavn. Vanligste er Kim, Pak og Han. I denne oppgaven vil jeg oppgi hele navnet til koreanere i kildehenvisningene i teksten, slik at leserne klarer å holde kildene fra hverandre. Ikke-koreanske kilder vil bli henvist til på vanlig måte. Offisielt heter Nord-Korea Den Demokratiske Folkerepublikken Korea, men det er mest naturlig å kalle landet Nord-Korea, slik også det norske utenriksdepartementet gjør.

Innhold

KAPITTEL 1. INNLEDNING.....	9
1.1 ENDRINGER I PYONGYANG	9
1.2 EMPIRISK BAKGRUNN FOR PROBLEMSTILLINGEN	11
1.3 TEORI	13
1.4 OPPBYGNING AV OPPGAVEN	14
KAPITTEL 2. TEORI OG METODE.....	16
2.1 INNLEDNING	16
2.2 UTVIKLING AV MÅL I ET INSTRUMENTELT PERSPEKTIV	18
2.3 BEGRENSNINGER I HANDLINGSROMMET I ET INSTRUMENTELT PERSPEKTIV	ERROR! BOOKMARK NOT
DEFINED.	
2.4 KULTURPERSPEKTIVET	20
2.5 HVORDAN ANVENDES TEORIENE I ANALYSEN?	22
2.6 METODE OG DESIGN.....	23
2.7 KILDER	24
2.8 LITTERATUR	24
2.8.1 Fagbøker, vitenskaplige artikler og rapporter.....	25
2.8.2 Ikke-vitenskapelige bøker, artikler og filmer.....	25
2.8.3 Nordkoreanske bøker og artikler.....	26
2.9 INTERVJU	27
2.10 VALIDITET	29
2.10.1 Begrepsvaliditet.....	29
2.10.2 Indre validitet	30
2.10.3 Ytre validitet	31

2.11 RELIABILITET.....	31
2.12 OPPSUMMERING.....	32
KAPITTEL 3. HISTORISK BAKGRUNN OG IDEOLOGISK UTVIKLING	33
3.1 HISTORISK BAKGRUNN	33
3.2 JUCHE OG SONGUN	34
3.2.1 Juche.....	35
3.2.2 Det filosofiske prinsippet.....	35
3.2.3 Det sosio-historiske prinsippet	36
3.2.4 Guideprinsippet om uavhengighet.....	37
3.2.5 Kreativitet i guideprinsippet.....	39
3.2.6 Bruk av bevissthet i guideprinsippet.....	40
3.3 SONGUN.....	40
3.3.1 Konstitusjonell endring på grunn av Songun	43
3.4 OPPSUMMERING.....	44
KAPITTEL 4. ØKONOMISK VEKST, KOLLAPS OG HUNGERSNØD.....	46
4.1 ØKONOMISK POLITIKK	46
4.2 PARTIETS ROLLE I PRODUKSJONEN	47
4.3 SLØSING.....	48
4.4 HUNGERSNØD	50
4.5 ET ENDRET SAMFUNN.....	51
4.6 OPPSUMMERING.....	53
KAPITTEL 5. INTERNASJONALE RELASJONER, NORD-KOREAS FORHOLD TIL INTERNASJONALE ORGANISASJONER OG FREMMEDE MAKTER.....	55
5.1 INTERNASJONALE ORGANISASJONER.....	55

5.2 FORHOLDET TIL USA	56
5.3 FORHOLDET TIL SØR-KOREA	58
5.4 FORHOLDET TIL JAPAN	59
5.5 FORHOLDET TIL KINA	60
5.6 OPPSUMMERING	62
KAPITTEL 6. INNHOLDET I DEN NYE GRUNNLOVEN OG REFORMENE	64
6.1 INNLEDNING	64
6.2 NY GRUNNLOV	65
6.3 2002 REFORMENE	67
6.4 HVA REFORMENE IKKE VAR	70
6.5 OPPSUMMERING	72
KAPITTEL 7. ANALYSE.....	73
7.1 INNLEDNING	73
7.2.1 Markedsmekanismene, devaluering, spesielle økonomisk soner og mindre rigide planmål	74
7.2.2 Pris og lønnsreformen	76
7.3 BEGRENSNINGER	79
7.3.1 Songunpolitikken tolket positivt.....	79
7.3.2 Songunpolitikken tolket negativt.....	80
7.3.3 Et annet ideologisk perspektiv på reformene	82
7.3.4 Instrumentelle begrensninger i Jucheteorien	83
7.3.5 Kulturelle begrensninger som følge av Jucheteorien	84
7.3.6 Instrumentelle og kulturelle begrensninger i forbindelse med den økonomiske krisen.....	85
7.3.7 Instrumentelle begrensninger i det internasjonale handlingsmiljøet	89
7.3.8 Kulturelle begrensninger i det internasjonale handlingsmiljøet	91

7.4 OVERORDNEDE MÅL	93
7.4.1 Opprinnelig mål med den økonomiske politikken.....	94
7.4.2 Målene med den økonomiske politikken i 2002	94
7.4.3 Målene sett i lys av virkemidlene.....	96
7.4.4 Nye eller gamle mål?.....	97
KAPITTEL 8. KONKLUSJON.....	100
8.1 HOVEDFUNN	100
8.2 METODOLOGISKE UTFORDRINGER	102
8.3 GENERALISERING.....	102
ETTERORD.....	104
KILDELISTE.....	105

Kapittel 1. Innledning

1.1 Endringer i Pyongyang

I 1992 slo Kim Jong Il fast at det sosialistiske systemet i Nord-Korea kun kunne opprettholdes ved å bevare selvråderetten og ved å forby såkalte reformer og omstruktureringer (sitert i Sung Chull Kim 2006: 129).

Første juli 2002 tok Nord-Korea et steg bort fra sosialistisk økonomisk politikk da en større reformpakke ble lansert. Myndighetene hevet lønningene og prisene kraftig slik at de i større grad reflekterte tilbud og etterspørsel. Tidligere hadde penger spilt liten rolle fordi staten fordelte alt via et rasjoneringsystem. Valutaen, *Won*, ble devaluert slik at den offisielle kursen nærmet seg svartebørskursen. Bedriftsledere fikk større ansvar for at budsjettene holdt og å drive med overskudd, samtidig som flere spesielle økonomiske soner ble tillatt. Statens rolle i økonomien skulle reduseres på bekostning av mer kapitalistiske mekanismer (McKay 2005: 1-3). Denne snuoperasjonen må ha hatt sine grunner.

I motsetning til Kina og Vietnam hadde ikke Nord-Korea reformert det økonomiske systemet tidligere. Derimot opplevde landet på nittitallet en svært alvorlig økonomisk krise som ledet til hungersnød. På slutten av nittitallet ble også et nytt ideologisk element lansert, Songunpolitikken, eller ”militæret-først politikken”. Internasjonalt mistet landet sine allierte og levde et skjørt liv på randen av krig. Dette bedret seg noe mot slutten av nittitallet. Disse faktorene danner bakgrunnen for problemstillingen i denne oppgaven:

Kan utviklingen og samvirke mellom økonomiske krise, ideologisk endring og internasjonale omgivelser forklare reformene i juli 2002?

Jeg bruker ordet utvikling fordi det er nødvendig å se på hvorfor det ble økonomisk krise. Dersom det var en sammenheng mellom den økonomiske krisen og reformene, bør myndighetene ha reformert det som ledet til den økonomiske krisen. I forhold til den ideologiske endringen må man se på hva ideologien var før endringen

fant sted og hva den ble etter endringen. Nord-Koreas forholdt til de andre land svinger mellom randen av krig og relativt godt. Derfor er det kanskje en sammenheng mellom utviklingen i dette forholdet og reformene. Jeg bruker ordet samvirke fordi de tre faktorene kan ha påvirket alene, i felleskap eller indirekte ved å påvirke hverandre. På grunn av den vanskelige datatilgangen kan jeg ikke slå fast i hvor stor grad den enkelte faktor påvirket, men jeg er forhåpentligvis i stand til å se om de spilte en rolle. Jeg bruker frasen ”forklare reformene” fordi jeg ønsker å se på hvorvidt de tre faktorene var årsaker til at reformene ble lansert og å se på hvordan de tre faktorene eventuelt påvirket utformingen av reformene. I utforming legger jeg både hvilke virkemidler man tok i bruk og hva målsetningen var. De to aspektene er så tett bundet sammen at det er vanskelig å se på det ene uten å se på det andre.

Nordkoreanerne brukte ikke ordet reform om det som skjedde i 2002. De kalte det forbedringer i økonomien (Han Rye Kyo¹ 2007 [intervju]). Jeg bruker likevel ordet reform fordi definisjonen på reform er ”aktive og bevisste forsøk fra politisk og administrative aktører på å endre strukturelle eller kulturelle trekk ved organisasjoner” (Christensen m.fl. 2006: 130). Det mener jeg er en korrekt beskrivelse av det som skjedde i Nord-Korea.

I tid er oppgaven avgrenset til juli 2002 da reformene ble lansert. Noen reformelementer tror man kom noe senere i 2002, men hovedtyngden kom da. Bakover i tid vil hovedfokuset ligge på perioden etter den kalde krigen, men det er også nødvendig å se på arven Nord-Korea tok med seg fra den kalde krigen. Med ”avslutningen på den kalde krigen” refererer jeg til Sovjetunionens oppløsning. På den koreanske halvøya er ikke den kalde krigen over.

¹ Han Rye Kyo er professor i økonomi. Han besvarte mine spørsmål under en forelesning i Pyongyang i april 2007.

1.2 Empirisk bakgrunn for problemstillingen

En sentral innvending mot problemstillingen er at økonomiske reformer ikke er noe nytt i Nord-Korea. I 1984 åpnet man for joint ventures med utenlandske firmaer og i 1991 ble en spesiell økonomisk sone opprettet på grensa til Russland (Ilpyong J. Kim 2006: 69, French 2005: 87). Følgelig vil man kunne argumentere for at økonomisk reform ikke var noe nytt og denne oppgaven derfor ikke er interessant. Jeg mener at reformene i 2002 skiller seg radikalt fra de foregående. De eldre reformene var rettet mot utlandet og berørte kun et fåtall av borgerne. I 2002 reformerte man det nasjonale systemet og berørte alle borgerne. Fordi alle ble berørt er det grunn til å tro at man også måtte legitimere reformene på en annen måte enn de utenlandsrettede reformene. Den ideologien Kim Il Sung hadde utviklet, Jucheteorien, ble sett på som nærmest hellig og Kim Il Sung ble dyrket som et overmenneske. Han ledet landet ved å reise rundt å gi "on the spot guidance". Rådene var nok basert på det rådgiverne hadde funnet ut, men det var han som sa det. Derfor var hans ord lov og han kunne ikke ta feil (Helgesen og Christensen 2007: 25). Kim Il Sung bygde et ekstremt hierarkisk system der han samlet veldig mye makt hos seg og den ypperste eliten. Kollektivet var viktigere enn enkeltmennesket i kampen for å bygge en uavhengig, sosialistisk stat. Reformene i 2002 brøt med mange av Kim Il Sung's prinsipper, særlig gjeninnføringen av pengeøkonomi.

I Nord-Korea virker det som om tiden har stått stille. For eksempel er arkitekturen en blanding av stalinistisk og tradisjonell koreansk, mobiltelefoner og internett er forbudt og statens dominans er nesten total. På bakgrunn av den konservatismen overrasket reformene i 2002 alle som kjenner landet. Spørsmålet er hva som kan forklare reformene. Jeg ser på tre potensielle forklaringer; den økonomiske krisen, den ideologiske endringen og de internasjonale omgivelsene.

Den ideologiske endringen kom i form av et tillegg til den opprinnelige Jucheteorien. I Jucheteorien er hovedpoenget at menneskeheten er ansvarlig for sin egen skjebne. De revolusjonære massene skal ved hjelp av korrekt lederskap bygge en sosialistisk stat hvor arbeiderklassen står øverst. Etter at Kim Il Sung døde i 1994 overtok sønnen Kim Jong Il. Han innførte gradvis Songunpolitikken som et tillegg til

Jucheteorien. Songunpolitikken skiller seg fra Jucheteorien ved at militæret har blitt en egen klasse og står over arbeiderklassen. Derfor mener Ruediger Frank (2003) at Songunpolitikken legitimerte reformene og var første steg på veien bort fra sosialismen. Han mener at når arbeiderklassen ikke lenger er øverst er målet om kommunisme oppgitt og man har godtatt en kinesiskinspirert økonomisk organisering. På den andre siden mener Aidan Foster-Carter (2004) at Songunpolitikken bremser en økonomisk omstillingsprosess fordi landet tvinges til å beholde ulønnsom tungindustri som leverer til militæret. Franks teorier blir drøftet opp mot Foster-Carters og originalkilder fordi en ideologisk endring for å legitimere reformen vil være en klar indikator på at myndighetene ønsker å forandre det økonomiske systemet, ikke bare forbedre det.

Omtrent samtidig med den ideologiske endringen rammet en katastrofal hungersnød Nord-Korea. I årene 1995-1998 døde cirka en million mennesker. Hungersnøden var bunnpunktet i en langvarig økonomisk nedgang. Nedgangen begynte på syttitallet og utviklet seg til en økonomisk katastrofe på nittitallet. Nord-Korea var avhengig av billige sovjetiske råvarer og det sovjetiske eksportmarkedet. Da det Sovjetunionen kollapset klarte ikke nordkoreanerne å omstille økonomien. Følgelig stanset industrien og matrasjoneringsystemet gikk tomt for mat. Folket ble derfor nødt til å fø seg selv. For å skaffe mat å penger reiset mange rundt i landet eller til Kina. Det var egentlig forbudt å forlate hjemkommunen, men sikkerhetsorganene sluttet å slå ned på denne illegale aktiviteten (Smith 2005). Disse overlevelsesmekanismene truet systemet som var basert på at folk holdt seg i ro og var fornøyd med det staten ga av varer, tjenester og informasjon. I stedet var folket blitt ansvarlig for seg selv og mange skaffet annerledes informasjon om utlandet i Kina. Det er naturlig å tro at reformen kom for å bedre økonomien, men et annet spørsmål er om myndighetene reformerte alle de sidene ved økonomien som ledet til den økonomiske krisen. Høyst sannsynlig var de tilgjengelige virkemidlene begrenset av andre faktorer som ideologi og kunnskap.

Den tredje faktoren jeg ser på er de internasjonale omgivelsene. Forholdet til nabolandene og USA er sentralt i den nordkoreanske økonomien fordi landet ble avhengig av utenlandsk nødhjelp, samtidig som forholdet til utlandet var svært kjølig.

I 1994 ble forholdet til USA iskaldt på grunn av den første atomsaken. Etter at partene forhandlet fram en avtale bedret forholdet seg, men det ble aldri hjertelig. Spenningen på den koreanske halvøya ble redusert i 1998 da Sør-Korea begynte sin solskinnspolitikk. I Nord-Koreas øyne gikk Sør-Korea fra å være en amerikansk marionett til å bli en viktig handelspartner og donor. På nittitallet var Kina den siste allierte, men forholdet var likevel ikke veldig godt. Kina donerte så mye hjelp at det nordkoreanske systemet overlevde, men fungerte likevel som en passiv trussel fordi den økonomiske utviklingen i Kina viste nordkoreanske flyktninger at kapitalismen også hadde sine fordeler (French 2005).

De internasjonale omgivelsene både reddet og truet systemet. Nord-Korea var avhengig av å åpne litt opp for å få hjelp, samtidig som åpning betydde eksponering for det som ellers ble sensurert. Det er grunn til å tro at forholdet til de internasjonale omgivelsene påvirket myndighetenes kapasitet til å reformere. På den ene siden ville krigstrusselen øke behovet for penger til våpen og kunne føre til en tvangseffektivisering av økonomien. På den annen side er det godt mulig at myndighetene ikke hadde kapasitet til å reformere når faren for krig var overhengende.

1.3 Teori

For å analysere problemstillingen benytter jeg et hierarkisk, instrumentelt perspektiv hentet fra organisasjonsteorien. Det støttes opp av et kulturelt organisasjonsteoretisk perspektiv. Den teoretiske tilnærmingen er valgt fordi Nord-Korea er et ekstremt hierarkisk samfunn hvor eliten bruker staten som et instrument for å nå sine mål. Det er en sentral antakelse i oppgaven at ideologien var et instrument myndighetene brukte for å styre landet og at en endring av ideologien også kan være en instrumentell legitimering av reformene. Det kulturelle perspektivet er nødvendig fordi det er grunn til å tro at det er mer enn formelle begrensninger i handlingsrommet. Ideologien kan ha påvirket hvilke løsninger og handlingsalternativer folk kjente til og torde og lansere. På samme måte er det kulturelle og instrumentelle perspektivet nødvendig for å forklare rollen til de

internasjonale omgivelsene og den økonomiske krisen. Den økonomiske krisen skyldes delvis systemet fordi det påtvang landet en uheldig økonomisk organisering, samtidig som den økonomiske organiseringen åpnet for en enorm sløsing og mangel på innovasjon. De internasjonale omgivelsene har vært så fiendtlige at mange nordkoreanere er ekstremt kritiske til alt utenlandsk. Det kan ha bidratt til at det tok lenger tid å innse at utenlandske reformforslag var nødvendige. Sett fra et instrumentelt perspektiv kan det dårlige forholdet ha fremtvunget reform for å sikre statens overlevelse.

1.4 Oppbygning av oppgaven

I denne oppgaven vil jeg presentere den aktuelle empirien først for så drøfte til slutt. I kapittel to presenteres teori og metode. I tillegg blir kildene, validitet og reliabilitet drøftet.

Kapittel tre begynner med en kort historisk gjennomgang før Jucheteorien blir grundig belyst. Deretter gjennomgås Songunpolitikken.

I kapittel fire beskriver jeg det økonomiske systemet, dets nedtur, hungersnøden og hvordan samfunnet ble endret etter hungersnøden.

Kapittel fem dreier seg om Nord-Koreas forhold til utlandet og hjelpeorganisasjonene. Atomsaken blir ikke drøftet i detalj fordi det er grunn til å tro at kun det store bildet innvirker på min problemstilling. Dessuten ville en grundig gjennomgang av detaljene i atomsaken falle utenfor denne masteroppgavens rammer. I kapitlet ser jeg på Nord-Koreas forhold til USA, Sør-Korea, Japan og Kina siden disse landene er de suverent viktigst for Nord-Korea. Forholdet til Russland mistet mye av sin betydning etter Sovjetunionens kollaps (Helgesen og Christensen 2007: 33).

I kapittel seks blir innholdet i reformene grundig gjort rede for. Det er en utbredt oppfatning at grunnlovsrevisjonen i 1998 var en forløper til reformene. Derfor presenteres også de viktigste aspektene ved grunnlovsrevisjonen. Det er nødvendig for å kunne uttale seg om hvorvidt reformene i 2002 var en legitimering av tingenes tilstand, eller om de var en del av en mer omfattende prosess.

Kapittel syv er i sin helhet viet analysen. Her prøver jeg å avdekke så mye som mulig rundt reformene, basert på empirien fra de foregående kapitlene. Kapittel åtte er konklusjonen.

Kapittel 2. Teori og metode

2.1 Innledning

Jeg ønsker å studere mulige forklaringer på hvorfor de økonomiske reformene kom i 2002 og hvorfor de ble utformet som de ble. For å gjøre det blir tre faktorer studert; hungersnøden, ideologien og de internasjonale forholdene. Jeg håper da å kunne angi hvordan de tre faktorene og deres utvikling eventuelt har påvirket nordkoreanske myndighetene til å reformere i 2002. For å finne mulige svar på disse spørsmålene er det naturlig å se på det politisk-administrative systemet, inkludert militæret. Fordi vi vet så lite om det indre politiske livet blir min analyseenhet landets elite i form av makthaverne i Koreas Arbeiderparti, militæret, den nasjonale forsvarskommisjonen osv. Det er svært vanskelig å gi en mer detaljert beskrivelse av analyseenheten fordi vi knapt nok kjenner navnet på andre enn Kim Jong Il, langt mindre hvilke fraksjoner de eventuelt er med i. Allison peker på at myndighetene ikke nødvendigvis er en enhetlig aktør, men heller et ”konglomerat av semi-føydale, løst sammenbundne organisasjoner, hver med et betydelig eget liv” (Allison 1969: 698). Dermed kan det argumenteres for at min analyseenhet er kunstig siden den legger til grunn at myndighetene er en enhetlig aktør. Likevel mener jeg at min enhet er forsvarlig fordi jeg analyserer nordkoreansk policy output og kjente fakta. Jeg vil ikke spekulere i hvilke eventuelle fraksjoner som har kjempet mot hverandre i reformprosessen.

Siden jeg benytter eliten som analyseenhet og jeg studerer årsakene til de økonomiske reformene mener jeg at teorier fra offentlig politikk og administrasjon er nyttige. De vil kunne hjelpe meg til å belyse hvilke faktorer som bidro til at reformene ble lansert. Jeg vil primært benytte et instrumentelt perspektiv fra organisasjonsforskningen. Denne teorien legger til grunn at organisasjoner er samfunnets instrumenter for å få utført oppgaver i en hierarkisk modell (Christensen mfl. 2006: 30–35). Selv om Allison peker på at myndighetene ikke nødvendigvis er en enhetlig aktør, mener blant annet Sung Chull Kim at Nord-Korea er en relativt

monolittisk stat der hierarki spiller en stor rolle i beslutningsprosessene (2006: 14). All den tid vi mangler sikre kilder for å kunne hevde at Sung Chull Kim tar feil, mener jeg det er forsvarlig å benytte instrumentell organisasjonsteori der jeg ser på eliten som en relativt enhetlig aktør som benytter statsapparatet som et redskap får å nå sine mål.

Når man benytter instrumentell organisasjonsteori for å forklare en organisasjons handlinger behøver man informasjon om mål, aktuelle virkemidler, konsekvensene av valgene og beslutningsregler. Virkemidlene og konsekvensene er begrenset og påvirket av en rekke faktorer, for eksempel analysekapasitet, indre og ytre omgivelser og beslutningsregler (Christensen m.fl. 2006: 31-32). De indre omgivelsene forstås i denne oppgaven som folket, selv om organiserte opposisjonsbevegelser ikke er kjent. Derimot presset folket mest sannsynlig fram deler av reformene ved sine overlevelsesmekanismer.

Likeledes sees de internasjonale aspektene, det vil si forholdet til andre land, grupper og organisasjoner, som ytre omgivelser. Jeg velger å ikke benytte teorier fra internasjonal politikk fordi jeg mener at omgivelsesaspektet i instrumentell hierarkisk teori dekker forholdet mellom innenriks og utenrikspolitikk godt. Graham T. Allison (1969) bruker blant annet organisasjonsteori i sin berømte artikkel om Cubakrisen, hvor han analyserer reaksjonene til ulike organisasjoner i det amerikanske statsapparatet i forbindelse med Cubakrisen. Jeg velger å utelate teorier fra internasjonal politikk også fordi jeg ikke analyserer årsakene politikken andre land fører overfor Nord-Korea. Derimot fokuseres det på hvordan andre lands politikk eventuelt har påvirket Nord-Korea.

Et instrumentelt perspektiv er ikke nok for å kunne belyse min problemstilling. Organisasjoner er ikke bare formålsrasjonelle, organisasjonsspesifikke interesser og kulturer påvirker også, i tillegg til internasjonale trender og moter (Christensen mfl 2006: 142). Et instrumentelt perspektiv fremstår lite egnet til å forklare hvilken rolle blant annet personkulten spilte med tanke på tilgjengelige handlingsalternativer for ledelsen. I forhold til min problemstilling blir det viktig å se på hvilke begrensninger beslutningstagerne har hatt, også de uformelle. For å gjøre det vil det bli benyttet et kulturelt organisasjonsteoretisk perspektiv som støtter opp under det instrumentelle

perspektivet (Christensen mfl 2006: 50, 142). Personkult kan selvfølgelig være et av myndighetenes instrumenter, men kan også bidra til å legge ubevisste føringer på folks tanker. Derfor er det viktig også å se på den politiske kulturen som er bygd opp i staten (Helgesen og Christensen 2007: 5).

2.2 Utvikling av mål i et instrumentelt perspektiv

Hvilke mål en organisasjon har avhenger av dens oppgaver og hvilke problemer den står ovenfor. Generelt har store, offentlige organisasjoner gjerne abstrakte og vage offisielle mål, som operasjonaliseres i mer konkrete mål. Disse målene kan ligge et stykke fra de offisielle målene som kan ha blitt utdaterte over tid, såkalt målforskyvning. Det er flere teorier om hvordan mål etableres. Hvis man legger til grunn et "economic man" perspektiv, tar man for gitt at målene eksisterer på forhånd. Fokuset legges heller på å velge det rette virkemiddelet etter en analytisk tilnærming (Christensen mfl 2006: 89-92, 96). En annen teori om måletablering og oppnåelse baserer seg på ideen om "administrative man". Her er mål og virkemidler ikke fritt tilgjengelige. En organisasjon har begrensninger i form av sin formelle struktur og begrensede ressurser. Målene blir fremmet av ledelsen, men om de nås avhenger av de ansattes evne og vilje. Organisasjoner velger mål i sitt "nærområde" slik at målene ikke er for vanskelige eller for lette. En årsak til at en organisasjon formulerer nye mål kan være at organisasjonen har havnet i utakt med omgivelsene. En tredje analysemetode tar utgangspunkt i samspillet mellom det politisk-administrative systemet og dets heterogene omgivelser. I et slikt miljø vil ulike interesser nå brede kompromisser som ikke nødvendigvis gir klare mål (Christensen mfl 2006: 92-93).

I følge Silverman er det flere måter å identifisere målene til en organisasjon. Man kan studere de opprinnelige målene, de nåværende målene, organisasjonens aktiviteter eller hvilke komplekse krav som finnes i den enkeltes rolle (sitert i Christensen 2006: 91).

2.3 Begrensninger i handlingsrommet i et instrumentelt perspektiv

Organisasjoner har begrensninger i sin søken etter å nå målene. Tilgjengelige virkemidler veies opp mot konsekvensene. Likeledes vurderes hensiktsmessigheten i å faktisk bruke ressurser på å nå et mål. I tillegg til ressursbegrensninger skiller man mellom indre og ytre begrensninger.

Indre begrensninger kan komme av rutiner som hindrer omstilling ved møter med ukjente problemstillinger. Rutiner definerer hvem som skal gjøre hva i en organisasjon og hvilke problemstillinger en organisasjon skal ta tak i og hva man skal gjøre. Dette bidrar til et forutsigbart styre, men kan også gjøre en organisasjon tung og lite fleksibel i møte med nye utfordringer. En annen begrensning kan være mangelen på kompetanse. Dersom omgivelsene til en organisasjon endres fullstendig er det lite sannsynlig at den vil løse sine oppgaver like tilfredsstillende som tidligere. De ansatte kan miste oversikten og mangle kunnskap om hvordan den nye hverdagen skal takles, samtidig som ledelsen kan mangle nødvendig analyse- og handlingskapasitet for å finne nye løsninger (Christensen mfl 2006: 38–39, 143).

Ytre begrensninger vil også påvirke en organisasjon. Andre aktører kan begrense ens valgmuligheter ved å begrense antall handlingsalternativer enten ved å ikke dele kunnskap om alternativer og ved å utelukke samarbeid hvis enkelte alternativer velges. En annen aktør kan også aktivt begrense organisasjonens valgmuligheter ved å foreta egne valg som umuliggjør et eller flere alternativer (Christensen mfl 2006: 40). Hvilket forhold man har til omgivelsene påvirker også egen organisering. Handlingsmiljøet til Nord-Korea er skiftende og heterogent. Stort sett blir landet sett på som en paria, men også Pyongyang opplever kalde og mindre kalde perioder.

I analysen studeres det hvordan ideologien legger instrumentelle føringer på myndighetene og om den ideologiske endringen endret dette. Det er vanskelig å si noe om hvordan rutinene begrenser handlingsrommet siden disse overveiende er ukjente. Det blir også sett på hvordan myndighetenes sannsynlige analysekapasitet og omverdenens politikk påvirket valgmulighetene.

2.4 Kulturperspektivet

Som nevnt tror jeg ikke at et instrumentelt perspektiv vil fange opp enkelte forhold som har betydning for min problemstilling, for eksempel personkultens påvirkning på folks tankesett. Derfor vil jeg også benytte et kulturelt perspektiv for å støtte opp under det instrumentelle perspektivet. Et kulturelt perspektiv legger til grunn at organisasjonsspesifikke verdier og uformelle normer har betydning for arbeidsmiljø og virksomheten til en organisasjon, i motsetning til et instrumentelt perspektiv som ser mest på formelle aspekter (Christensen mfl 2006: 47). På samme måte er målformuleringen i et kulturelt perspektiv preget av uformellhet. Mål utvikles gradvis på bakgrunn av indre og ytre press. Målene kan ikke designes eller fremforhandles (Christensen mfl 2006: 95)

Teorien legger til grunn at ansatte i offentlige organisasjoner ikke nødvendigvis handler ut i fra det som er rasjonelt etter er grundig vurdering av for- og motargumenter, de handler heller ut i fra en antatt passende atferd. De ansatte kobler identitet og situasjon. Når de ansatte utfører en oppgave, ser de på hvilken type problem de står overfor. Kan det løses rutinemessig eller foreligger en kriselignende situasjon? Når det er avgjort vil en medarbeider slå fast hvilken identitet organisasjonen og han selv har i møtet med utfordringen. Til slutt vil medarbeideren vurdere om det faktisk er hans organisasjons oppgave å løse problemet. Hvis så er tilfelle må man identifisere gjeldene regler. Det antas at denne prosessen går relativt automatisk hos den enkelte medarbeider. Altså oppdages og utvikles målene underveis i prosessen (Christensen mfl 2006: 47, 50).

Organisasjonskulturen er med på å avgjøre hvilken handling som er passende, fordi den danner utgangspunktet for tilgjengelige handlingsalternativer. Ens handlingsrom blir begrenset av kulturen som "sitter i veggene". Den kan legge så sterke føringer at enkelte alternativer blir utelukket fordi de går på tvers av kulturen. Et viktig spørsmål blir da hvor kulturen kommer fra. Et utgangspunkt kan være sammenhengen mellom indre og ytre press. Det indre presset består blant annet av verdier og sosiale normer de ansatte har med seg inn i organisasjonen, via sin sosiale bakgrunn og utdanning. Det ytre presset kommer fra organisasjonens nære

handlingsmiljø, det vil si aktørene som gir organisasjonen ressurser og aktørene den leverer tjenester til.

Økonomer har en annen tilnærming til opphavet og utviklingen av en organisasjonskultur. Kulturen oppfattes som en manipulerbar variabel som kan brukes som et instrument for å nå bestemte mål (Christensen mfl 2006: 54–55). Dersom ledelsen kan designe en kultur for å nå bestemte mål, åpner det også for at andre mål ikke lar seg nå som følge av manipulasjonen. Både tilnærmingene om indre og ytre press og en manipulerbar kultur er nyttige for å forstå Nord-Koreas politisk kultur og begrensningene i handlingsrommet til den politiske ledelsen. Det indre presset vil for eksempel være verdiene man tar med seg fra hele oppvekst og utdanning i et system der det kreves aktiv deltagelse i ulike politiske organisasjoner. Budskapet man lærer der, begrenser både kunnskapen om alternativer og de alternativene man tør å bringe til torgs. Kulturen folk tar med seg fra organisasjonslivet har blitt delvis manipulert av myndighetenes kreative historieskriving² og skjerming mot en rekke internasjonale impulser.

Et ytre press finner vi i Nord-Koreas nære geografiske omgivelser der Kina og Sør-Korea bokstavelig talt lyser opp som eksempler på hvilke resultater en annen økonomisk organisering kan gi, samtidig som et elendig forhold til USA og Japan preger landet. En annen form for ytre press er det vedvarende presset fra internasjonale organisasjoner som med sin internasjonale arbeidsstokk har brakt utenlandske verdier inn i landet. Et siste eksempel på et ytre kulturelt press er den historiske arven fra Sovjetunionen, som inspirerte det økonomiske systemet i Nord-Korea (Seliger 2005: 22).

En sterk organisasjonskultur har flere fordeler. Den kan bidra til å samle medarbeiderne til felles innsats og sikre lojaliteten til organisasjonen. Kulturen gir arbeidsoppgavene mening og de ansatte føler seg verdsatt og deltagende i et felleskap. En sterk kultur kan også bidra til hurtig etablering av kobling mellom

² Et av mange eksempler finnes i revolusjonsmuseet i Pyongyang. På fotografiene fra frigjøringen i 1945 bæres stor portretter av Kim Il Sung i frigjøringsopptogene. Det er lett å se at det er fotomontasje fordi Kim Il Sung-portrettene er av en helt annen bilde kvalitet enn resten av bildet.

situasjon og identitet og rask innsikt i hvilken løsning som er passende. Dermed kan kultur virke ressursbesparende (Christensen mfl 2006: 48, 63–64).

En sterk kultur kan også bidra til å sikre offentlige organisasjoners legitimitet ved at deres institusjonelle trekk anerkjennes. Et ankepunkt mot for sterk organisasjonskultur er rigiditet. Nye og kreative løsninger tas ikke i bruk fordi organisasjonen har en innebygd konservatisme blant annet fordi den politiske ledelsen ikke klarer å påvirke organisasjonen. Et slikt miljø hindrer debatt og fleksibilitet innad i organisasjonen eller gjør debatt til spill for galleriet siden man uansett fortsetter som før (Christensen mfl 2006: 64).

2.5 Hvordan anvendes teoriene i analysen?

Det teoretiske rammeverket brukes i analysen som et strukturerende hjelpemiddel og til å gi konstruktive innspill for å belyse problemstillingen. I det instrumentelle perspektivet analyserer man en organisasjons handlinger ved å se på mål, aktuelle virkemidler, konsekvensene og beslutningsregler. For å forenkle det noe er analysen delt i tre; virkemidler, begrensninger og mål. Målet med organiseringen er å gi en grundig beskrivelse av reformene, for deretter å si noe om samvirket mellom den ideologiske endringen, den økonomiske krisen og de internasjonale omgivelsene kan forklare reformene.

I delen om virkemidler sees det på hvilke man valgte og hvilke man valgte bort i bruk i et instrumentelt og et kulturelt perspektiv. Det vil kunne si noe om hvor økonomisk rasjonalitet sluttet og andre hensyn overtok. Virkemidlenes natur avslører også mer om inspirasjonskildene og dermed mulig innflytelse fra de internasjonale omgivelsene.

En drøfting av begrensningene er analysens andre del. Begrensninger er en sekkekategori som inneholder de kulturelle begrensningene som organisasjonskulturen utgjør, samt indre begrensninger som ideologiske føringer, kompetanse, kapasitet og ressurser. Den inneholder også de ytre begrensningene som andre aktører står for. Hver av mine tre faktorer diskuteres i lys av kulturelle og instrumentelle

begrensninger de kan ha påført reformene. Dessuten diskuteres det om enkelte begrensninger har blitt fjernet i forkant av reformene.

Analysens siste del tar for seg reformenes overordnede mål. Det har blitt spekulert mye rundt hvilke de er. For å skape noe mer klarhet benyttes Silvermans metode for å identifisere en organisasjons mål. Han anbefaler å se på de opprinnelige målene, de nåværende målene, hvilke aktiviteter organisasjonen utfører og hvilke komplekse krav som finnes i den enkeltes rolle (sitert i Christensen 2006: 91). Det siste punktet må jeg dessverre se bort i fra grunnet av datamangelen. Med økt kunnskap om målene kan vi forhåpentlig vis si mer om prosessen som ledet opp til formuleringen av målene.

2.6 Metode og design³

Min studie av årsakene til de økonomiske reformene i Nord-Korea er et casestudium. Med casestudium menes en intensiv studie av en enhet med sikte på å få økt forståelse for de kausale mekanismene som lå bak Pyongyangs reformvedtak. Selvet caset er de økonomiske reformene i 2002. For å forklare det går jeg bakover i tid og ser på tre faktorer. Casestudiet er avgrenset i rom ved at jeg ser på mulige påvirkningsfaktorer som kan ha beveget eliten, min enhet, til å reformere i 2002. I tid ser jeg først og fremst på perioden etter den kalde krigen fram til 2002, men det er ikke mulig å se på denne tiden uten å nevne de strukturelle problemene og kulturen landet hadde med seg fra den kalde krigens tid.

Det finnes ulike typer casedesign, a-teoretisk, teoretisk fortolkende, begrepsutviklende og hypotesegenererende eller prøvende. Bruken av teori avgjør hvilken design som passer (Segaard 2006). Siden jeg skal bruke teorien som et verktøy for å strukturere mine funn er det en teoretisk fortolkende design som passer. Jeg tar ikke sikte på å teste en teori eller bruke teorien til å etablere hypoteser,

³ Dette kapitlet bygger på min oppgave i kvalitativ metode, ”Menneskelige reaksjoner på mediepress” i kurset STV4020

derimot ønsker jeg å se på endringer i et land over tid. En teoretisk fortolkende casedesign åpner for å benytte ulike teorier for å forklare et fenomen.

2.7 Kilder

Det finnes en mengde kilder om Nord-Korea, men det er likevel et utfordrende land å interessere seg for. I særdeleshet er mangelen på akademisk holdbare kilder fra landet selv slående. Mangelen på sikre nordkoreanske kilder disponerer for mistenksomhet. Myndighetene har blitt beskyldt for å sette opp rene skuespill for turister, det være seg å fylle butikkene med mat for så å fjerne maten etter at turisten har reist, eller å la folk kjøre rulletrappen opp og ned til metroen hele dagen for å få metroen til å fremstå som populær. Derfor var det med lettelse jeg under feltarbeidet kunne konstatere at markedene i Pyongyang faktisk eksisterer⁴, som et synlig bevis på at den økonomiske politikken har endret seg siden mitt første besøk til landet i 1992. Ut over denne konstateringen er ikke direkte observasjon særlig nyttig som kilde. For min problemstilling er først og fremst litteratur og intervjuer nyttige kilder.

2.8 Litteratur

Etter mitt skjønn er det mulig å inndele litteraturen i tre kategorier

- 1) Fagbøker, vitenskaplige artikler og rapporter
- 2) Ikke-vitenskapelige bøker, artikler og filmer
- 3) Nordkoreanske bøker og artikler

⁴ Dessverre var det ikke tillatt å ta bilder på markedet. Eneste oppgitte årsak var den generelle sikkerhetssituasjonen på den koreanske halvøya. Markedet var så stort, og det var så mange mennesker der, at jeg regner det som helt usannsynlig at det var en kulisser. Jeg snakket også med utlendinger som bor fast i byen. De fortalte at markedet var ekte og at det var i drift selv om man kom uanmeldt.

2.8.1 Fagbøker, vitenskapelige artikler og rapporter

Disse verkene er vitenskapelige i sin språkdrakt og metodebruk. De forsøker å holde en vitenskapelig distanse og objektivitet, selv om det ikke alltid lykkes. Tidvis skinner mer normative holdninger gjennom, men som oftest er påstandene grundig dokumentert. Jeg har sjekket kildene nøye og jeg har utelatt de som fullstendig mangler kildereferanser.

Et problem med litteraturen i denne kategorien er at de ofte benytter de samme grunnkildene. Særlig er Natsios "The Politics of Famine in North Korea" og Nolands "Famine and Reform in North Korea" populære som utgangspunkt. De tar for seg henholdsvis årsakene til hungersnøden og årsakene til den økonomiske kollapsen. Jeg siterer derfor Noland og Natsios framfor tredjehåndskildene.

En særlig viktig kilde i denne kategorien er FNs appell om hjelp til Nord-Korea i 2003. Appellen har et appendiks (Annex IV) som beskriver de økonomiske reformene. FN siterte høytstående tjenestemenn som orienterte dem om innholdet i reformene. Appendikset er en nyttig kilde fordi det er det nær eneste som har kommet fra offisielt hold om reformene.

2.8.2 Ikke-vitenskapelige bøker, artikler og filmer

Denne kategorien består av bøker og artikler som ikke utgir seg for å være vitenskapelige. De har et fargerikt språk og mer journalistisk stil. Kildene er ofte avhoppere og Nord-Koreas mindre hyggelige sider skildres detaljert. Denne litteraturen blir beskyldt for å overgeneralisere og å trekke forhastede slutninger. Eksempler på denne kategorien er Gordon G. Changs (2006) "Nuclear Showdown: North Korea Takes on the World" og Jasper Beckers (2005) "Rogue Regime: Kim Jong Il and the Looming Threat of North Korea". De to nevnte bøkene er ikke overraskende negative til Nord-Korea. Et mindre negativt syn, men likevel i samme sjanger er Bertil Linters (2005) "Great Leader, Dear Leader: Demystifying North Korea under the Kim Clan".

Særlig bruken av avhopperkilder gjør denne kategorien vanskelig å forholde seg til. Avhoppere kan ha mange ulike motiver for å fortelle usannheter. De kan prøve å legitimere hvorfor de hoppet av eller gjøre seg mer interessante for sørkoreanske myndigheter. Ikke alle nordkoreanske avhoppere forlater Nord-Korea fordi de frykter politisk forfølgelse. Det kan også tenkes at noen kommer for å slippe unna vanlige forbrytelser eller at de er falske avhoppere. Sørkoreanske myndigheter kan også ha en egeninteresse i å presse avhopperne til å si ting de ikke har dekning for⁵. Likevel skal en ikke fullstendig avvise avhopperkilder. Deres vitnemål forteller oss en del om situasjonen i landet, men det er vanskelig å avgjøre om forfatterne utelater historier som ikke passer med egne intensjoner. Dessuten er det umulig å fastslå om avhopperne blir sitert eller tolket siden mange av dem er anonymiserte, hvilket utelukker dobbeltsjekking av kildene.

Jeg har lest en rekke bøker innen også denne kategorien og bruker dem som kilder der de har belegg for sine påstander i ettersporebare kilder.

Dokumentarfilmer fra Nord-Korea er sjeldne, men den britiske filmen "A State of Mind" er et eksempel. Den handler om to jenter som skal delta i en turnmassemønstring. Filmen er aktuell som kilde fordi jentene tydelig gjentar det de har lært på skolen om politikk og dermed gir oss innsyn i den offisielle linjen i 2003.

2.8.3 Nordkoreanske bøker og artikler

Det nordkoreanske forlaget Foreign Language Press utgir bøker på en rekke språk om Nord-Korea. Kildene gjengir det offisielle synet og kan også anvendes til å påvise endringer i ideologien og historieskrivingen. Dessuten gir de informasjon om ulike organisasjoners oppgaver i samfunnet. Dessverre var kun et verk tilgjengelig i

⁵ Et kjent eksempel på en forfalsket historie fra Nord-Korea beskrev gassing av fanger. Det har lenge versert rykter om at fanger utsettes for eksperimenter med kjemiske våpen. I 2004 hevdet BBC å ha funnet det endelige bevis, nemlig en tidligere fangevokter og et dokument, datert 2002, som bekreftet at en fange skulle brukes i et forsøk med kjemiske våpen. Dokumentet viste seg å være stemplet med et stempel direktoratet sluttet å bruke i 1993. Dessuten var den trykte teksten av en annen kvalitet enn den håndskrevne. Dette, sammen med andre forhold, gjør at dokumentet anses for å være en forfalskning (Lintner 2005: 173-174).

Pyongyang om den nye Songunpolitikken. Det var Kim Chol Us "Army-Centred Politics of Kim Jong Il". Boken danner mye av kildegrunnlaget for drøftingen om Songunpolitikken. Jeg har også benyttet meg av kompendier utgitt av Korean Association of Social Scientists (KASS)⁶.

En annen viktig nordkoreansk kilde er en tale Kim Jong Il holdt i 1996, der partiet får skylden for hungersnøden. Talen er ikke blitt utgitt av Nord-Korea og ambassaden i Stockholm har heller ikke besvart mine henvendelser om dens opphav. Kilden til talen er den høyt profilerte avhopperen Hwang Yang Yop som tok med seg en kopi av manuskriptet da han hoppet av i 1997. Som sagt er det grunn til å stille spørsmålsteget ved avhopperkilder, men ingen som har påstått at talen er falsk, til tross for grundig granskning av Hwang Yang Yop.

Ulempene med de offisielle kildene er mange. Selvkritikk er totalt fraværende, bortsett fra anonymisert kritikk av forrædere. Få bøker har noe som kan minne om balansert drøfting, derimot gjentas de samme argumentene gang på gang. Forfatterne framstår mer ute etter å legetimere Nord-Korea som det sanne Korea og at Kim Il Sung er den rette lederen for hele halvøya, enn å presentere en akademisk gjennomgang av det aktuelle temaet. Likevel mener jeg at seriøs forskning om Nord-Korea forutsetter en gjennomgang av også den offisielle litteraturen fordi den forteller om myndighetenes mål, ideologi og verdensbilde. Det igjen er data jeg behøver på grunn av min problemstilling og tilhørende teorivalg.

2.9 Intervju

Kun unntaksvis tillates forskere å utføre feltarbeid i Nord-Korea. En årsak kan være det ekstreme sikkerhetsfokus som dominerer i landet. Dersom man likevel innvilges å utføre feltarbeid i Nord-Korea må man gjøre det på vertskapets premisser. Både

⁶ KASS er en organisasjon som kan minne vagt om tyskernes Goethe Institut. KASS søker å øke forståelsen for Nord-Korea globalt, særlig via ideologiske studiesirkler. Jeg er selv ikke medlem av en studiesirkel, men ble invitert til landet i 2006 for å lære om Jucheteorien. Invitasjonen ble formidlet av ambassaderåd Kim Su Jong ved Nord-Koreas ambassade i Stockholm. Han kjente til meg på grunn av min fars langvarige engasjement for psykiatrien i Nord-Korea. I 2007 henvendte jeg meg til KASS for å få invitasjon og tillatelse til feltarbeid.

fordi det er normal folkeskikk å oppføre seg når man er på besøk, og fordi det ikke nødvendigvis fremmer karrieren til tolkene dersom feltarbeideren velger et sololøp.

Jeg fikk tillatelse til å utføre feltarbeid i Nord-Korea i april 2007, etter invitasjon fra KASS.

Feltarbeidet ble forberedt ved at jeg sendte KASS en liste over temaer jeg ønsket å få belyst i forelesninger og at jeg utarbeidet en intervjuguide. KASS tillot meg ikke å utføre vanlige feltintervjuer, men arrangerte forelesninger over de aktuelle temaene. Jeg reiste med en delegasjon på fem studenter fra Institutt for statsvitenskap ved UiO. Vi fem var de eneste forelesningsdeltakerne, og de fire andre var inneforstått med at jeg utførte feltarbeid. Derfor fikk vi i felleskap penset forelesningene inn på temaer jeg ønsket å få belyst. På den andre av i alt ca ti forelesninger oppdaget tolkene min intervjuguide og spurte om å få oversette den til koreansk. Foreleserne fikk utlevert oversettelsen og brukte den som bakgrunn for de videre forelesningene. Forelesningene fikk dermed form som et formelt intervju, der vi skjøt inn tilleggsspørsmål. Jeg benyttet ikke båndopptaker, det er jeg usikker på om er tillatt og dessuten har det en tendens til å stresse intervjuobjektene. Mine medstudenter og jeg tok notater som vi sammenlignet etter forelesningene. Alle forelesningene ble oversatt av tolk. Det gjør at mye av dynamikken i en samtale forsvinner, men til gjengjeld rekker man å ta notater mens tolken oversetter.

Foreleserne er ansatte akademikere i Nord-Korea. Jeg anså det derfor unødvendig å kompensere for tapt arbeidsfortjeneste, men ga sigaretter i gave til de som holdt flere forelesninger for oss. Alle foreleserne ga utrykkelig tillatelse til å bli sitert i min masteroppgave.

Det er ikke full ytringsfrihet i Nord-Korea. Grunnloven garanterer alle borgerne full ytringsfrihet, men har samtidig et krav om full lojalitet til ledelsen (Artikkel 67 og 11). I denne selvmotsigelsen taper ytringsfriheten. Det er også en forskers plikt å ikke sette intervjuobjektet i fare, det gjelder også faren for å miste jobben og lignende (Törnquist 2006). Følgelig utelot jeg kritiske spørsmål om myndighetenes handlinger. Derimot stilte jeg åpne spørsmål som sikret at koreanerne ikke tapte ansikt eller ble presset opp i et hjørne. Fremgangsmåte anbefales uansett kontekst av Rubin og Rubin (2005: 118).

Begrensningene til tross, feltarbeidet var nyttig fordi det lot meg intervju akademikere hos KASS om årsakene til reformene. I tillegg til mine intervjuer er Annex IV eneste eksisterende kilde om de offisielle målene, så feltarbeidet ble viktig for å styrke troverdigheten til min drøfting av målene. Dessuten fikk jeg slått fast at reformene faktisk finnes, og er synlige i samfunnet.

Jeg har også utført to semistrukturerte intervjuer med Torben Henriksen, Norges Røde Kors' koordinator for arbeidet i Nord-Korea. I intervjuene tok jeg ingen spesielle forholdsregler og jeg fulgte vanlig fremgangsmåte med temaer jeg hadde utarbeidet på forhånd. I tillegg fikk jeg anledning til å stille en tidligere sørkoreansk toppbyråkrat spørsmål under hans foredrag i Oslo. Professor Chung In Moon var rådgiver for de sørkoreanske presidentene Kim Dae Jung og Roh Moo-hyun i Nord-Koreaspørsmål.

2.10 Validitet

For at et vitenskapelig arbeid skal ha noen verdi må man validitet og reliabilitet ivaretas. Med validitet menes datas relevans for undersøkelsen (Hellevik 2003: 183). Yin peker på tre typer validitet i et casestudium; begrepsvaliditet, indre validitet og ytre validitet.

2.10.1 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet betyr at det skal være samsvar mellom de teoretiske begrepene og den praktiske operasjonaliseringen (Yin 2003:35–36). I intervjuene brukte jeg enkle og klare spørsmålsformuleringer. Slik håpet jeg å unngå misforståelser og få svar på mine spørsmål. Det er en viss fare for at jeg mistet verdifull tilleggsinformasjon ved å stille så konkrete spørsmål, men på den annen side fikk KASS en kopi av intervjuguiden hvor problemstillingen var nedskrevet. Det er derfor grunn til å anta at dersom KASS mente at mine spørsmål ikke dekket de virkelige årsakene til reformene, ville det ha blitt nevnt. Likevel er begrep som mål, politisk kultur og økonomisk krise vide begreper med rom for tolkning. Følgelig misforstod enkelte

intervjuobjekter og svarte på noe annet enn det jeg søkte informasjon om. I analysen er skillet mellom mål virkemidler og begrensninger tidvis flytende siden alt henger sammen. Flytende skiller mellom begrepene vil være en utfordring i alle brede studier.

Begrepsvaliditeten er forsøkt styrket ved kildetriangulering som også anbefales av Yin (2003: 35).

2.10.2 Indre validitet

Når man ønsker å trekke slutninger om årsakssammenhenger, støter man på problemer rundt den indre validiteten. Særlig to typer utfordringer er aktuelle. Den ene er retningsproblemet, altså er X årsaken til Y, eller er Y årsaken til X. Det andre problemet er tredjevariabelproblemet som innebærer at det er fare for at det er en tredje variabel som er årsaken til X. Det gjør sammenhengen mellom X og Y spuriøs, siden det var Z som var årsaken til X (Yin 2003: 36). I min problemstilling minimerer tidsaspektet faren for forhold et retningsproblem mellom reformene, hungersnøden og den ideologiske endringen. Den økonomiske nedgangen og hungersnøden inntraff lenge før reformene ble lansert. Det kunne selvsagt tenkes at den økonomiske nedgangen skyldtes rykter om forestående reformer, men det anser jeg som svært lite sannsynlig. Eventuelle rykter måtte da ha versert i en 30 års tid. Når det gjelder forholdet mellom den ideologiske endringen og reformene vil det bli drøftet hvorvidt den nye ideologien banet vei for reformene. Igjen støter vi på tidsaspektet. Den ideologiske endringen skjedde gradvis fra 1995 av, mens grunnloven ble endret i 1998 og reformene kom i 2002. Etter mitt skjønn er det derfor lite sannsynlig at reformene kom for å legitimere en ideologisk endring. Derimot er det vanskeligere å si noe om kausalretningen mellom utenrikspolitikken og reformene. Det kan tenkes at Nord-Korea endrer sin økonomiske politikk når utenrikspolitikken går bra, men det kan også tenkes at utenrikspolitikken går bra når landet viser reformvilje på hjemmebane. Dette vil bli forsøkt kontrollert for ved å se grundig på tidspunktene for

grunnlovsendringen og reformene sammenlignet med Nord-Koreas forhold til omverden på de aktuelle tidspunktene.

Tredjevariabelproblemet er en stor utfordring i denne studien. Nord-Korea er ekstremt lukket og mangelen på sikre interne kilder gjør at mange forfattere bygger på antagelser. Mitt fokus ligger på tre beviselig store hendelser i landets nære historie. Eventuelt kan viktigere hendelser ha forkommet, men de kjenner vi ikke til. For eksempel kan det tenkes at reformene delvis er resultatet av en maktkamp innad i ledelsen, men ingen sikre kilder tyder på det. Forfattere som skriver om indre maktkamp, siterer enten ingen kilder, eller anonyme kilder. Det styrker ikke det deres troverdighet. Jeg ser derfor bort fra slike spekulasjoner. Denne studien vil kunne si noe om hvilken rolle de tre faktorene jeg ser på spilte, men det er ikke mulig å oppgi et tall på hvor mange prosent de forklarer.

2.10.3 Ytre validitet

Ytre validitet dreier seg om man kan generalisere fra en casestudie til andre lignende eksempler. Dersom man har fått samme resultat ved to til tre like casestudier, kan det være grunnlag for å generalisere (Yin 2003: 37). Nord-Korea er et enestående land. Derfor kan jeg maksimalt generalisere til Nord-Korea, men likevel er ikke landet så spesielt at det er uforsvarlig å bruke teorier fra studier av andre systemer. De må bare brukes med varsomhet. Fra et normativt perspektiv håper jeg at landet aldri vil oppleve en tilsvarende økonomisk kollaps og hungersnød, men skulle det skje, og økonomiske reformer følger, ville det styrke eventuelle funn om en slik sammenheng. Det samme gjelder i forhold til ideologisk endring og de internasjonale forholdene.

2.11 Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om nøyaktigheten i datainnsamlingen. Dersom man gjør det samme forskningsarbeidet flere ganger skal resultatet vise seg å være likt (Yin 2003: 37–38). Nord-Koreas isolasjon vanskeliggjør all Nord-Koreaforskning siden reliabiliteten blir en utfordring. Det er lite sannsynlig at en annen student kunne ha

reist i mine fotspor, og intervjuet de samme akademikerne fordi feltarbeid kun unntaksvis tillates. Det jeg kan gjøre for å sikre reliabiliteten er å referere nøyaktig til alle kilder, inkludert intervjunotatene og utlevere intervjunotatene til alle som måtte be om det.

2.12 Oppsummering

I studien er Nord-Koreas maktelite analyseenheten. En mer nøyaktig beskrivelse er vanskelig å presentere grunnet den sparsomme kjennskapen til det indre livet blant ledende personer i Nord-Korea. I analysen benyttes et instrumentelt og et kulturelt perspektiv fra organisasjonsforskningen. Allison brukte også et slikt perspektiv, i tillegg til to andre i sin berømte artikkel om Cubakrisen. Teoriene vil bli brukt som knagger i analysen og til å gi innspill der det er konstruktivt. Det er vanskelig å bruke teorien til å utlede hypoteser på grunn av den manglende datatilgangen, derfor er dette et teoretisk fortolkende casestudium. Det knytter seg utfordringer til dataenes troverdighet, men ved å bruke flere kilder styrkes dataenes troverdighet.

Kapittel 3. Historisk bakgrunn og ideologisk utvikling

3.1 Historisk bakgrunn

Korea var japansk koloni fra 1910 til 1945. Etter andre verdenskrig ble Korea midlertidig delt mellom Sovjetunionen og USA. Delingen ble permanent i 1948 da Nord-Korea ble utropt som selvstendig stat. To år seinere begynte Koreakrigen som delte den koreanske halvøya ved krigsopphøret i 1953. Krigen ble ikke avsluttet med en fredsavtale, kun med en våpenhvile. Den koreanske halvøya forble et av de kjøligste stedene gjennom den kalde krigen (Helgesen og Christensen 2006: 6).

Etter Koreakrigen vokste Kim Il Sung's makt betydelig. Man regner med at all opposisjon var fjernet rundt 1960 (Lintner 2005: 74). Kim Il Sung utviklet sin egen form for sosialisme, Jucheteorien⁷, som vektla uavhengighet. Jucheteorien fungerte også som et hjelpemiddel for å hindre at Nord-Korea endte opp som kinesisk eller sovjetisk alliert i de to landenes innbitte kamp om lederposisjonen i den sosialistiske blokken. I stedet kjempet de to stormaktene om Kim Il Sung's gunst. Slik fikk Nord-Korea store overføringer fra stater i form av subsidier, produkter, teknologi og ekspertise (Helgesen og Christensen 2006: 7). Hjelpen fra utlandet kombinert med egen innsats ga gode resultater. Etter Koreakrigen steg levestandarden betraktelig fram til syttitallet. Industrien ble bygd opp i raskt tempo etter krigen, med særlig vekt på tungindustri. Så seint som tidlig på syttitallet hadde Nord-Korea høyere levestandard enn Sør-Korea (Smith 2005: 59, 62).

Da Sovjetunionen på åttitallet reduserte sin støtte forverret den økonomiske situasjonene seg, og de strukturelle problemene i økonomien kom klart til syne. Da kommunismen falt i Øst-Europa mistet Nord-Korea mye av livsgrunnlaget. Store deler av eksportmarkedet forsvant, tilgangen på billige råvarer likeså. Landbruket var

⁷ Den vil bli grundig presentert seinere i oppgaven.

drevet svært intensivt med mye bruk av kunstgjødsel, kunstig vanning og traktorer. På nittitallet forsvant mesteparten av dette. Resultatet ble katastrofalt. Økonomien befant seg nærmest i fritt fall da de store naturkatastrofene rammet landet fra 1995 av, var hungersnøden et faktum (Helgesen og Christensen 2006: 7). Den verste hungersnøden endte i 1998, men landet var blitt avhengig av hjelp fra det internasjonale samfunnet (Eberstadt 2006: 274).

Innenrikspolitisk dominerte Koreas Arbeiderparti (WPK) og Jucheteorien. Over alt i samfunnet var Kim Il Sung og hans familie synlig, fra barna begynte i barnehagen fikk de høre om Kim familiens prestasjoner og Jucheteorien. Media var også i stor grad dedikert til Kimfamilien, mens uhildet informasjon om utlandet ble vanskelig tilgjengelig. Sosial kontroll og politisk ensretting foregikk også via organisasjonslivet. Fortsatt er nær alle innbyggerne er medlem av en organisasjon som dedikerer mye av sin tid til politiske studier (Smith 2005: 54–55).

På den utenrikspolitiske arena ble Nord-Korea medlem av Organisasjonen av alliansefrie nasjoner, men forble for det meste lojale overfor Kina og Sovjetunionen. Etter 1990 hadde Nord-Korea få allierte igjen, Russland ønsket økt samarbeid med Sør-Korea, mens Kina var lei av å finansiere Pyongyang. Nord-Korea gikk inn i en utenrikspolitisk krise i 1994 da den første atomkrisen oppstod. Clinton skal ha vært nær ved å bruke militær makt, men ble stoppet av at Jimmy Carter dro til Pyongyang og framforhandlet en avtale med Kim Il Sung (French 2005: 4). I 1994 døde Kim Il Sung og landet gikk inn i en treårig sørgeperiode. I 1997 ble Kim Jong Il utropt til landets nye leder. Under hans ledelse bedret forholdet til USA seg og Madeleine Albright besøkte Pyongyang. I mellomtiden ble Kim Dae Jung valgt til president i Sør-Korea og innledet sin solskinnspolitikk. Utenrikspolitisk gikk det relativt godt for Nord-Korea ved milleniumsskiftet.

3.2 Juche og Songun

Den empiriske delen starter med en innføring i Jucheteorien og den nyere Songunpolitikken for seinere å kunne drøfte hvordan de to faktorene påvirket reformene og om den ideologiske endringen åpnet for reformer. Det er viktig å forstå

ideologien fordi den går igjen i hele samfunnet. Det finnes svært få arenaer som ikke knyttes opp mot ideologien på en eller annen måte, men særlig dominerer den det politiske livet.

3.2.1 Juche

Jucheteorien skal hjelpe et land til å bli sosialistisk. Ved å følge denne teorien vil revolusjonen lykkes og massene få sin uavhengighet. I Nord-Korea mener man at Kim Il Sung som attenåring lanserte Jucheteorien i 1930. Han frigjorde seinere landet samtidig som han ledet den koreanske revolusjonen (Kim Jong Il 1982: 3-7). Den historietolkningen er omstridt, men for min problemstilling har det mindre betydning, derimot er det viktige at nordkoreanerne mener Jucheteorien var det ideologiske grunnlaget for revolusjonen som endte med seier og frigjøring. Fordi Jucheteorien var avgjørende for frigjøringen, har den vist seg vitenskapelig korrekt. Da var det også legitimt å bygge resten av landet på teorien.

3.2.2 Det filosofiske prinsippet

Jucheteorien har tre hovedprinsipper. Det første er det filosofiske. Det slår fast at menneskeheten mestrer alt og er alene ansvarlig for sin skjebne. Man har egentlig ingen begrensninger i sin søken etter å endre verden til et bedre sted for en selv, men man må innse at det er menneskeheten som er verdens herskere. Menneskene har tre kjennetegn; uavhengighet, kreativitet og bevissthet, som går igjen i alle tre hovedprinsippene. Med uavhengighet menes at menneskene er verdens herskere fordi kun menneskene evner å endre naturen til sin fordel og bekjempe undretrykking ved å fatte uavhengige beslutninger. Kreativitet betyr i Jucheteorien at menneskene finner opp tekniske hjelpemidler for å temme eller endre verden og naturen. På samme måte bruker menneskene sine kreative evner for å bringe revolusjonen til seier. Det tredje kjennetegnet er bevissthet. Bevisstheten som hjelper menneskene til å legge

rasjonelle planer for å endre verden og naturen med de til enhver tid gitte forutsetninger (On the Juche Idea 2006: 1-9).

3.2.3 Det sosio-historiske prinsippet

Det andre hovedprinsippet er det sosio-historiske. Det slår fast at massene driver fram historiens gang, massene er historiens subjekter. Dyr mangler evnen til å målrettet endre historien, derfor er de historiske objekter. Det samme gjelder alle som ikke jobber for frigjøring fra undertrykkelse, som slaveeiere og føydalherrer, de er reaksjonære historiske objekter (On the Juche Idea 2006: 10). Massene består av de som bevisst søker et fritt liv og er villige til å ofre livet for friheten (Kim Song Kwon⁸ 2007 [intervju]). Massene når målet om sosialisme via konflikt med de utbytende klasser, men det er ikke gitt at massene lykkes. Suksessen avhenger av at den revolusjonære ånden vekkes, hvilket forutsetter et korrekt lederskap. Målet med revolusjonen er å forandre massene slik at de gjør seg av med tankegodset som holder dem nede. Først når de har fått nye tanker kan menneskene bli uavhengige. En forutsetning for uavhengighet er et sosialistisk system. Folk som ikke støtter uavhengigheten er folkefiender siden de bekjemper arbeiderklassens kamp for sosialismen (Kim Jong Il 1982: 14–24).

For at revolusjonen skal lykkes må man stole på, og bruke kreativiteten til massene. Det er viktig å innse at revolusjonen finner sted i et handlingsmiljø i stadig endring. Derfor kan man ikke være dogmatisk eller imitere andre ukritisk (Kim Jong Il 1982: 28–29).

Dersom Jucheteorien virkelig er i endring i retning militarisme og friere økonomi vil det være naturlig å anta at det hadde blitt nevnt i KASS' innføringskompendium om Juche fra 2006. I delen om det sosio-historiske prinsippet er det lite nytt i 2006 i forhold til 1982. Det eneste er et økt fokus på militærets rolle.

⁸ Kim Song Kwon er professor i filosofi hos KASS. Han besvarte mine spørsmål under flere forelesninger i april 2007 i Pyongyang

I 1982 var militæret i liten grad nevnt. I 2006 har det endret seg til at massene kun kan ledes korrekt når massene står sammen med en revolusjonær armé under en eksellent leder. Målet om at folket skal tenke likt for å nå sin uavhengighet og bli historiens motor er tydeligvis nådd: *"Today Korean people are displaying the might of the independent subject of history, the might of single-minded unity holding Leader Kim Jong Il in high esteem and under his wise leadership"* (On the Juche Idea 2006: 12). Sosialismen er fortsatt samfunnets mål og den beste styreformen. Derimot nevnes intet om at revolusjonen må endres kontinuerlig for å tilpasse seg nye omgivelser (On the Juche Idea 2006: 13–14).

3.2.4 Guideprinsippet om uavhengighet

Jucheteoriens tredje hovedprinsipp er guideprinsippet, som igjen er delt i tre, uavhengighet, kreativitet og bevissthet. Uavhengighetsdelen er den best kjente delen av Jucheteorien fordi den omtaler selvforsyning og uavhengighet på alle felt. For å passe inn i marxismen slo Kim Il Sung fast at selvforsyning gjør en stat i stand til å gå direkte fra et føydalsamfunn til et sosialistisk samfunn uten å være innom kapitalismen (French 2005: 32-33)

Ideologisk uavhengighet

Jucheteorien må være den eneste ideologien til de revolusjonære. En forutsetning for å få til denne ideologiske ensrettingen er at folket er stolte nasjonalister og stolte av egen kultur. Revolusjonen vil ikke lykkes dersom folket tilber andre kulturuttrykk,⁹ derfor må den utenlandske påvirkningen fjernes. En ny kultur må skapes, bygd på det beste fra eget land og utenlandske elementer som passer med folkets ønsker (Kim Jong Il 1982: 36–41).

⁹ I nordkoreansk engelsk kalles beundring for utenlandsk kultur "flunkeyism". Det å beundre andre kulturer er en av de verste syndene i følge nordkoreanerne (Kim Jong Il 1982: 40).

Politisk uavhengighet

Politiske uavhengighet er avgjørende for at revolusjonen skal lykkes. Det skjer gjennom opprettelsen av en folkerepublikk basert på en allianse mellom bønder og arbeidere der arbeiderne er kjernen og alle er lojale mot lederen. Politikken må være nasjonalt fundert fordi alle land er unike og spesielle nasjonale særtrekk utelukker globale løsninger. Utenrikspolitisk gjelder suverenitetsprinsippet. Alle land er suverene, uansett størrelse og økonomisk styrke (Kim Jong Il 1982: 42–44).

Økonomisk uavhengighet

Et land kan ikke være uavhengig og suverent hvis det er økonomisk avhengig av andre land. Tidligere kolonier vil bli utsatt for rekolonialisering dersom de ikke bygger en uavhengig, sosialistisk nasjonaløkonomi. En kapitalistisk økonomi tar sikte på å tjene penger, mens en sosialistisk økonomi vil tjene folket ved å gi dem velstand og velferd. For å oppnå dette må man primært vektlegge tungindustri, deretter lettindustri og landbruk. Slik vil også problemer med matsikkerhet løses. Industrien vil kun lykkes når man er teknisk uavhengig. Derfor må folket utdannes og "intellektualiseres". Man må være kreativ med de ressursene man har og ikke være avhengig av råvareimport (Kim Jong Il 1982: 48). Jucheteorien motsetter seg altså avhengighet av andre land, men aksepterer internasjonalt økonomisk samarbeid så lenge det forgår uten utnyttelse av et land (Kim Jong Il 1982: 45–49).

Militær uavhengighet

Et land må være i stand til å forsvare seg uten hjelp fra andre land. Soldatene skal rekrutteres fra arbeiderklassen og de militære styrkene skal være en kaderarmé. Følgelig må partiet dominere militæret. Kun slik sikrer man at soldatene har revolusjonær ånd og absolutt lojalitet til lederen. Den ideologiske styrken og entusiasmen er det som avgjør en krig, ikke materiell eller armeens størrelse. Et land må ha sin egen forsvarsindustri for ikke å bli utnyttet av store land som tilbyr våpenhjelp i form av trojanske hester med underkastelse som obligat motytelse.

I kompendiet fra KASS fra 2006 er det få forskjeller å spore i omtalen av guideprinsippet. Kompendiet er spekket med direkte avskrift fra Kim Jong IIs verk fra 1982, særlig i delen om innføring av Juche i folks tankesett. Imidlertid er muligheten for å kritisk ta til seg elementer av utenlandsk kultur utelatt, til forskjell

fra Kim Jong IIs verk. Kun kampen mot ukritisk bruk av utenlandsk kultur og dogmatisme som hindrer kreativiteten omtales (On the Juche Idea 2006: 19).

3.2.5 Kreativitet i guideprinsippet

Foregående avsnittet tok for seg uavhengighet som verdi i guideprinsippet. I Jucheteorien er gjentakelse helt sentralt. Mantraet om uavhengighet, kreativitet og bevissthet i alle felt gjentas. Når det gjelder kreativitet, skal lederne lære av folket og gi folket opplæring. Slik sikrer man at problemer blir løst av dem det angår, på en kreativ måte, uten at byråkratene hemmer med tungroddede rutiner. Kim Jong Il mente at man kunne forhindre et tungrodd byråkrati ved å tilpasse arbeidsmetodene til de rådende omstendighetene. Han uttrykte dessverre mindre klart i hvor stor grad man kan lære av andres teorier. På den ene siden vektla han at andres teorier må passe med tiden man lever i, og at man må vurdere hvilke premisser teoriene bygger på. På den annen side utelukket han å anvende teorier som ikke passer med den revolusjonære arbeidsmåten. Andres teorier kunne altså tenkes brukbare for landet, forutsatt overensstemmelse med forholdene i Nord-Korea. Tidligere er det vist at alle land er unike, og at teoretiske pakkelløsninger for hele verden derfor er ikke-eksisterende, ergo kan ingen utenlandske teorier være tilpasset nordkoreanske forhold, og alle må avvises. Det forhindret han likevel ikke fra å mene at det ikke er avgjørende om teorien stemmer overens med forholdene, men om en teori kan tilby en løsning på massenes ønsker. Dersom en konkurrerende teori gjør det, bør man benytte den. Det er ikke maktpåliggende å bevare gamle sannheter, dersom nye tiltak er bedre, så lenge de tilpasses de spesifikke forholdene i Nord-Korea (Kim Jong Il 1982: 59–61). Dette åpnet for at man kunne endre på ting som ikke fungerte, men på den annen side var denne muligheten begrenset siden alle skulle ha samme tankesett.

3.2.6 Bruk av bevissthet i guideprinsippet

En revolusjonær bevegelse vil kun lykkes dersom massene er bevisste sitt behov for uavhengighet. Derfor må landet ha hovedfokus på det politiske arbeidet. Folk skal endres til å bli gode kommunister. Dersom ikke alle er kommunister, har man ikke nådd målet om et kommunistisk samfunn

En årsak til vektleggingen av politisk arbeid er at Kim Jong Il ser for seg at arbeiderne skal motiveres av politiske faktorer og felleskapsfølelsen, ikke materielle forhold som eksempelvis penger. En viss bruk av materielle incentiver aksepteres, sosialismen er tross alt en overgangsfase, men ved for sterkt fokus på penger kan folket bli for egoistisk, og hindre overgangen til et kommunistisk samfunn (Kim Jong Il 1982: 61–69).

KASS skrev intet nytt om kreativiteten eller bevisstheten i guideprinsippet. De understreker kanskje noe mer enn Kim Jong Il betydningen av å tilpasse politikken til de rådende forhold og kampen mot dogmatisme.

3.3 Songun

Til tross for Jucheteoriens fokus på kreativitet og motstand mot dogmatisme er det stikk motsatte tilfellet i Nord-Korea. Kunstgallerier er fulle av portretter av lederne, samtlige malt i en sosialistisk realismetradisjon, alle filmene følger Kim Jong Ils oppskrift fra "On the Art of the Cinema", og musikken er forutsigbar. I Vesten vil de færreste forbinde ordet kreativitet med slike forhold, men i Nord-Korea forstås ordet kreativitet heller som muligheten til å finne kreative, tekniske løsninger for å nå ledelsens mål. Landet er plaget av ressursmangel, derfor behøves kreative nødløsninger på utfordringene. Dogmatisme finnes derimot over alt. I ethvert offentlig rom finnes et bilde av Kim Il Sung og et av Kim Jong Il. Slagord til støtte for den politiske ledelsen finnes overalt, noen steder er de hugget inn i stein og bøkene til far og sønn Kim er aldri langt unna.

På bakgrunn av denne konservatismen var det overraskende at Pyongyang på slutten av nittitallet lanserte en ny politisk retning, nemlig Songunpolitikken. Songun betyr ”å sette militæret først”, eller ”å prioritere militæret øverst i alle saker” (Che Young Chol 2007 [intervju]). I den senere tid har Nord-Korea også begynt å snakke om Songunideologi og Songunrevolusjon, men inntil 2002 snakket man fremdeles om Songunpolitikken.

Som nevnt mener Frank at Songunpolitikken er en legitimering av en endring av den økonomiske politikken i retning av markedsøkonomi. Reformene i 2002 var i så måte et skritt på veien. Dette vil bli drøftet i delen om instrumentelle begrensninger i analysen. Ideologien blir antatt å være et av elitens styringsinstrumenter. For å kunne drøfte Franks teori vil jeg her beskrive hovedpunktene i Songunpolitikken. Som nevnt, finnes minimalt med kilder om Songunpolitikken på engelsk fra Nord-Korea, men Che Yong Chol¹⁰ besvarte også en rekke spørsmål om Songunpolitikken.

Slik Songunpolitikken fremstår i nordkoreanske kilder, bygger den på ideen om at militæret *er* folket, staten og partiet. Disse står sammen og deler en felles skjebne, men militæret står over partiet selv om partiet gir militæret ideologisk opplæring, eller som Kim Chol U (2002: 10) uttrykker det; ”riflen står over hammer og sigd”. Militæret og partiet er bundet sammen fordi en revolusjonær hær må være ledet av et revolusjonært parti, samtidig som partiet beskyttes av militæret (Che Yong Chol 2007 [intervju]). Staten og militæret har samme oppdrag og kan derfor sees på som en enhet. Dens oppdrag er å sikre arbeiderklassens uavhengighet; staten bruker politiske virkemidler, militæret ved å gi væpnet beskyttelse. (Kim Chol U 2002: 14). Folket er armeen fordi soldatene kommer fra folket og fordi i et sosialistisk samfunn deler militæret og folket mål, behov og interesser. Målet er å sikre suvereniteten for folket ved avskrekking (Kim Chol U 2007: 16). Selv om arbeiderklassen nå står under militæret var ikke nordkoreanerne helt enige med seg selv om det påvirket kommunismens rolle. En del nevnte ikke kommunismen eksplisitt som et samfunnsmål. Derimot var de klare på at sosialismen var samfunnets mål. I følge dem

¹⁰ Dr Philol Che Yong Chol er tilknyttet KASS. Han svarte på mine spørsmål under en forelesning om Songunpolitikken i Pyongyang i april 2007

betydde sosialisme fremdeles det motsatte av kapitalisme, kollektiv eierskap, planøkonomi osv (Kim Chol U 2002: 40¹¹, Che Yong Chol 2007[intervju], Kim Song Kwon 2007 [intervju], On the Juche Idea 2006: 13-14).

Andre kilder tyder derimot på at kommunismen fremdeles var et samfunnsmål. Barna som ble intervjuet i dokumentarfilmen "A State of Mind" fra 2003 snakker mye om kommunisme og dens positive kvaliteter. Det er lite sannsynlig at de ville ha sagt noe som ikke stemte med den offisielle linjen, til det er staten for oppmerksom på hvem som får lov til å bli intervjuet. Sok Chol Won (2007 [intervju]) var på linje med barna da han sa at Koreas Arbeiderpartis mål er å innføre Juche i alle deler av samfunnet og å bygge kommunisme. Det stemmer også med grunnloven som nevner både sosialismen og kommunismen i artikkel 29:

Socialism and communism are built by the creative labour of the working people.

Labour in the Democratic People's Republic of Korea is the independent and creative labour of the working people, freed from exploitation and oppression.

The State renders the labour of our working people, who do not worry about unemployment, more joyful and worthwhile, so that they willingly work with enthusiasm and creativeness for society, the collective and themselves.

Videre er det et uttalt mål at Songunpolitikken skal gjøre militæret bedre i stand til å beskytte landet, systemet og ikke minst lederen. Lederen må forsvares fordi han er personifiseringen av sosialismen og dermed mest utsatt for angrep fra imperialistene. (Kim Chol U 2002: 45–46).

Militæret skal også bidra til staten ved å være en betydelig økonomisk aktør. Kim Jong Il skal ha bedt militæret om å gå foran i de viktigste grenene av industrien og jernbanen. I tillegg skal militæret ha overtatt ansvaret for landbruket i 1997 for å løse den vanskelige matsituasjonen i landet. Nord-Korea var truet av imperialistene som prøvde å undergrave landet med såkalt nødhjelp. Kim Chol U

¹¹ Han skriver "The 1990s, the decade after the end of the cold war, proved the false and deceptive nature of the imperialist allegations about the "failure in the experiment of socialism", and the "advent of the era of lasting capitalism". In these years, army-centered politics developed the socialist ideology to perfection and inspired the people with conviction of the victory of socialism as a science by success in the defense of Juche-oriented socialism and the display of its superiority."

mener at militæret sørget for å gjenopprette matsikkerheten slik at landet ikke måtte overgi seg til imperialistene (Kim Chol U 2002:72–76). Den tolkningen er få andre enige i.

3.3.1 Konstitusjonell endring på grunn av Songun

For at militæret skulle lykkes i alle sine oppgaver ble den konstitusjonelle rangordningen endret i grunnlovsrevisjonen i 1998. Før var parlamentet det øverste organet. Nummer to var parlamentets stående komité, altså komiteen som tar seg av den daglige drift når parlamentet ikke er samlet. Så fulgte Central Peoples Committee, som fungerte som en slags regjering for Kim Il Sung. På fjerdeplass kom den nasjonale forsvarskommisjonen. Etter 1998 forble parlamentet den viktigste institusjonen, men forsvarskommisjonen rykket opp til andreplass. Deretter kom presidentskapet i parlamentet. På fjerdeplass kom regjeringen (Kim Chol U 2002: 7). Central Peoples Committee ble nedlagt, og den stående komiteen i parlamentet fungerer nå som avlastningsorgan for parlamentet (Sok Chol Won 2007 [intervju]). Til tross for at parlamentet i teorien er landets øverste organ, er det i praksis forsvarskommisjonen under ledelse av Kim Jong Il som styrer landet. Han er den kjære lederen og er sammen med forsvarskommisjonen ansett som ”sentrumet i statsmaskineriet” som utvikler de store linjene i politikken (On the Songun Idea and Songun Politics 2007: 9). Offisielt er Kim Young Nam, presidenten for parlamentets presidentskap, statsoverhode.

22. august 1998 lanserte Pyongyang et nytt slagord, ”sterk og fremgangsrik stat”¹². Slagordet var et svar på sikkerhetstrusselen fra utlandet og de økonomiske problemene hjemme. Oppskriften på en sterk og framgangsrik stat var tredelt. Målet var sterk økonomi, sterkt militærvesen og en sterk ideologi. Med sterk økonomi mentes økt velstand gjennom å gjenoppbygge en selvforsynt økonomi. Målet med et sterkt militærvesen var seier i alle slag, å gjøre alle innbyggerne til soldater, omdanne

¹² Oversettelsen er min egen. På engelsk heter det ”Strong and Prosperous Great State”, på koreansk ”Kangsong Taeguk”

hele landet til et fort og slå tilbake ethvert militært angrep. I sterk ideologi la man at alle skulle ha samme ideologi (Ilpyong J. Kim 2006: 67).

Sterk og fremgangsrik stat fokuserte altså på økonomi i motsetning til Songunpolitikken. Reformene inngikk som et virkemiddel for å bygge en sterk og fremgangsrik stat, mente Han Rye Kyo (2007 [intervju]). Ilpyong J. Kim mener at årsakene til at slagordet ble lansert var tredelt. For det første ville man gi folket nytt håp etter tapet av Kim Il Sung i 1994 og hungersnøden. Kim Jong Il hadde formelt overtatt ledelsen og ønsket å markere at en ny generasjon styrte. For det andre ønsket man å vise utlandet at staten fremdeles var sterk og levde tross Sovjetunionens kollaps. For det tredje ville man gi inntrykk av at Kim Jong IIs styre var stabilt. Starten på den nye tiden ble markert med å skyte opp en romrakett 31. august 1998. Rakettoppskytningen hadde også andre formål, men timingen passet godt med det nye slagordet (Ilpyong J. Kim 2006: 67).

3.4 Oppsummering

Jucheteorien ble lansert for å trygge en fri rolle for Nord-Korea i konflikten mellom Kina og Sovjetunionen. Hovedtanken i teorien er at mennesket selv er ansvarlig for sin skjebne. Skjebnen avhenger ikke av guders sinnelag eller økonomiske strukturer. Menneskene kan først bli fri når de tar ansvar eget liv og får korrekt tankegods. Dette målet burde stå i skarp kontrast til de menneskelige kjennetegnene; uavhengighet, kreativitet og bevissthet, men gjør det likevel ikke. Grunnen er at de bevisste menneskene har korrekt tankesett. Kreativiteten defineres som retten til å løse pålagte oppgaver kreativt. Uavhengigheten gjelder ikke individet, men kollektivet, eller landet. Det er en av årsakene til fokuset på selvforsyning og motstanden mot utenlandsk kulturpåvirkning.

Seint på nittitallet dukket et nytt politisk slagord opp i Nord-Korea, ”militæret først”, eller Songun. Det har i ettertid blitt diskutert om Songunpolitikken representerer et skritt bort fra sosialismen og planøkonomien. I så fall har man fjernet en instrumentell begrensning, men kommunismen og sosialismen nevnes fremdeles i mange sammenhenger. I analysen blir det drøftet om reformene virkelig brøt så mye

med Jucheteorien at en ideologisk endring var nødvendig. Det vil også bli diskutert om Jucheteorien er prinsipielt imot utenrikshandel, og om Songunpolitikken eventuelt går imot teorien på dette punktet

Songunpolitikken kan også sees i sammenheng med et annet nytt politisk slagord, ”sterk og fremgangsrik stat”. Forskjellen mellom det og Songunpolitikken ligger først og fremst i fokuset på økonomien.

Kapittel 4. Økonomisk vekst, kollaps og hungersnød¹³

4.1 Økonomisk politikk

Etter Koreakrigen ble Nord-Korea hurtig industrialisert og ble ved siden av Sovjetunionen det mest industrialiserte landet i den sosialistiske blokken (Seliger 2004: 79). Kim Il Sung satset på en sovjetiskinspirert planøkonomi der industri, banker, transport og så videre ble sentralisert og nasjonalisert for å sikre landet selvforsyning med industriprodukter. Planmålene ble utarbeidet i samarbeid mellom bedrifter, lokale plankommisjoner og sentralmyndighetene. Industrien fokuserte på tungindustri og forsvarsmateriell, mens landbruk og lettindustri sto i annen rekke. Markedet spilte en minimal rolle (Seliger 2005: 26). Den teoretiske motivasjonen for å bruke planøkonomi som modell, var at man håpet på å oppnå balanse mellom tilbud og etterspørsel ved mest mulig effektivt ressursbruk. Det ville også forhindre overproduksjon av enkelte varer, hvilket ville ha forbrukt ressurser tiltenkt andre formål (Sung Chull Kim 2006: 142).

Nord-Korea opplevde mange av de samme problemene med planøkonomien som andre sosialistiske land. Det ble fokusert på kvantitet framfor kvalitet, dermed måtte man stadig kjøpe nye produkter eller reparere ødelagte. Det igjen fører til at mye av produksjonskapasitet sløses bort til produksjon av reservedeler, som også er av dårlig kvalitet, og mye arbeidskraft går med til reparasjoner (French 2005: 80–81).

Et grunnleggende problem i planøkonomier er det er for vanskelig å planlegge alle behov ned i minste detalj. Derfor mottar ikke alltid bedriftene nøyaktig det produktet de skal ha, men et som minner, gjerne av dårligere kvalitet.

I en kapitalistisk økonomi måler man lønnsomhet ut i fra produksjonskostnaden. I en planøkonomi måler man i input og output, altså i antall

¹³ Denne delen bygger i stor grad på min oppgave "Hungersnød i Nord-Korea" skrevet våren 2007 i STV 4344B

produserte tonn stål og antall radioer man får produsert. Det at radioene er verdiløse på det internasjonale markedet, fordi de mangler søkeknapp, er mindre viktig. Dermed blir det vanskelig å ta til ordet for å bruke ressurser på formål som ikke lar seg måle i input og output, eksempelvis opplæringsprogrammer, trass i et behov for å styrke arbeidernes kompetanse (Helgesen og Christensen 2007: 31)

På grunn av sentralisering og mangel på betalingsmidler var handel mellom bedriftene vanskelig. En bedriftsleder kunne ikke kjøpe en vare direkte fra en annen bedrift, men måtte først henvende seg til plankommisjonen for å få tildelt en vare, dersom den var tilgjengelig. Det reduserte ytterligere muligheten for bedriften til å skaffe seg nøyaktig det ønskede produktet. Bedriftene hadde heller ikke mulighet til å drive utenrikshandel på egenhånd. Både import og eksport måtte gå via sentrale organer (French 2005: 82,84).

Nord-Korea satset på kampanjer for å få arbeiderne til å produsere mer enn planmålet. Kampanjene var basert på massemobilisering av folket som skulle motiveres av ideologiske incentiver, medaljer og bred pressdekning, men ikke penger eller andre materielle incentiver. En ulempe med denne typen kampanjer er at bedriftsledere tar høyde for en eventuell produksjonskampanje ved å produsere mindre enn maksimalt i normale perioder. Dersom alle bedrifter vanligvis produserte maksimalt hadde det ikke latt seg gjøre å øke produksjonen under en produksjonskampanje, i alle fall ikke uten å gå på bekostning av kvaliteten. På sekstitallet begynte industrien og økonomien å vise svakhetstegn, men fikk et nytt løft ved lånefinansiert handel med Vesten. Lånene ble misligholdt, og man fikk problemer med nye leveranser av deler og råvarer. Dermed kollapset den nye industrien og Nord-Korea ble igjen avhengig av sovjetisk hjelp (French 2005: 76–80, 83).

4.2 Partiets rolle i produksjonen

I Nord-Korea ble partiet en integrert del av produksjonen. Alle bedrifter ble tilknyttet en partikomiteé for å øke bedriftenes effektivitet og tydeliggjøre Kim Il Sung's rolle i den daglige produksjonen. Både partiet og bedriften var representert i partikomiteene.

Partiets dominerende rolle i industrien førte til uklare ansvarsforhold. Det ble vanskelig å se hvor bedriftsledelsens ansvar sluttet og partikomiteens begynte. For eksempel var det umulig å avgjøre hvis ansvar det var dersom man ikke nådde produksjonsmålet. (Sung Chull Kim 2006: 64–67, 146). På sytti og åttitallet økte partidisciplinen på bekostning av effektiviteten. Forholdet mellom byråkrater, partifolk og arbeidere ble rigid. De avholdt nærmest rituelle møter der man gjentok de samme Juchefrasene, samtidig som partikomiteene ble sandpåstrøingsorganer, fordi bestemmelsene var fattet på forhånd, høyere opp i partiet. Kim Jong Il så tidlig faren for at partiet skulle bli overbyråkratisert og bremse produksjonseffektiviteten. Hans svar var å lansere ”work teams”, bestående av studenter, partifolk og unge universitetsutdannede. Deres oppgave var å hindre korrupsjon og sørge for at folk faktisk gjennomførte de endringene Pyongyang påla dem. Mot slutten av syttitallet hadde ”work teams” fått mer makt enn partirepresentantene ved mange bedrifter. Det hjalp likevel lite på effektiviteten, ”work teams” ble heller en del av problemet. På midten av nittitallet ble ”work teams” nedlagt som institusjon (Sung Chull Kim 2006: 77–79).

Til tross for at partiet hadde mistet mye av produksjonsmakten til ”work teams” æreskjelte Kim Jong Il likevel partiet i 1996. Han beskyldte partiarbeiderne for å sitte inne og lese ideologi mens folket sultet rundt dem. Han mente at partiet måtte lede folket ideologisk fordi økt fokus på ideologi ville løse landets problemer. Faktisk ville så ulike felt som landbruk, jernbane og gruvedrift komme på fote om arbeiderne ble ytterligere politisk skolert. Uten slik politisk skolering ville bønder og kjøpmenn vokse seg sterke og ødelegge det klasseløse samfunnet (Kim Jong Il 1996). Talen tyder på at Kim Jong Il var klar over problemene landet befant seg i, men manglet konstruktive løsningsforslag.

4.3 Sløsing

Nord-Korea satset i liten grad på å effektivisere økonomien og landbruket siden Sovjetunionen alltid bidro med ekstra ressurser. I stedet satset man på et ekstremt intensivt kollektivjordbruk for å bli selvforsynte med mat. For å nå målet ble store

mengder kunstgjødsel, sprøytemidler og kunstig vanning anvendt. Det var i seg selv energisløsende siden ressursene kunne vært brukt mer effektivt i andre sektorer. Nord-Korea har ingen oljeproduksjon, og var derfor spesielt avhengig av billig sovjetisk olje til produksjon av kunstgjødsel og drivstoff til landbruksmaskinene. Resten av landets energibehov ble dekket av vann og kullkraft (Woo-Cumings 2002: 23–26).

Kollektiviseringsprosessen i Nord-Korea gikk mer smertefritt enn i mange andre land. Etter koreakrigen dro mange av landeierne sørover, mens staten fordelte jord til landløse bønder. Bøndene ble organisert i to typer gårder, kollektivbruk og statlig drevne gårder. Kollektivbrukene ble etablert på bakgrunn av eksisterende bosetningsmønstre og familiestrukturer. Bøndene beholdt selv en del av maten de produserte, fortrinnsvis korn, og solgte også noe privat. De statsdrevne gårdene var mer avanserte. De produserte frukt, kjøtt og så videre, men ikke korn. Arbeiderne her var vanlige arbeidere med lønn og matrasjoner fra staten (Smith 2005: 48–49). I Nord-Korea satset man altså ikke på å bryte opp familiebånd og å etablere store folkekommuner, til forskjell fra Kina (Seliger 2005: 23).

Seint på syttitallet og tidlig på åttitallet nådde man faktisk målet om å være selvforsynt med mat, men det kunne ikke vedvare fordi det intensive jordbruket utpinte jorda (Helgesen og Christensen 2006: 16). Dessuten hadde landbruket stort svinn siden mangel på kjølelagre og transport fra landsbygda førte til at landbruksproduktene råtnet. Ved å sette inn soldater og studenter i innhøstingen, oppnådde man bare at maten ikke råtnet på rot, men derimot på vei til byene (French 2005: 120–126). Mot slutten av åttitallet sank matrasjonene, noe som nok hang sammen med reduksjon i den sovjetiske hjelpen. Først i 1991 sendte Nord-Korea ut en appell til verdenssamfunnet om matvarehjelp. Appellen ble avslått, fordi representantene for verdens matvareprogram (WFP) ikke fikk se sikre indikatorer på matmangel (Henriksen 2007 [intervju]).

4.4 Hungersnød

Det er ulike forklaringer på hvorfor en vanskelig situasjon ble til hungersnød. Forklaringene skiller seg fra hverandre ved ulik vektleggingen av faktorene. Som jeg har vært inne på var Sovjetunionens sammenbrudd dramatisk. Plutselig forsvant billige importvarer og eksportmarkedet. Den nordkoreanske eksportindustrien var bygd etter sovjetisk modell, og var dermed lite konkurransedyktig på verdensmarkedet etter den kalde krigen. Myndighetenes svar på den nye situasjonen var som alltid tidligere; økt fokus på fysisk arbeid motivert av ideologi. Det hjalp likevel lite, uten drivstoff, reservedeler, kapital og ekspertise fra Sovjetunionen var det umulig å opprettholde produksjonsnivået (Smith 2005: 66–77). Uten eksportinntekter hadde landet minimalt med hard valuta å bruke på import.

Det er grunn til å være skeptisk til tall fra offisielle nordkoreanske kilder, men de kan likevel være interessante. Nordkoreanerne hevder at prisene på det internasjonale markedet var fire ganger høyere enn de hadde vært i det sosialistiske markedet (Han Rye Kyo 2007 [intervju]). Tallet gir en indikasjon på hvorfor industrien og landbruket slet så tungt etter den kalde krigen, selv om jeg ikke ser bort i fra at det reelle tallet kan være enda høyere. Nord-Korea burde også fått fire ganger mer for sine eksportprodukter, men det hjalp lite. For det første produserte de lite som var ettertraktet på det internasjonale markedet og for det andre hadde mesteparten av industrien stoppet opp.

En annen viktig forklaring på hungersnøden er naturkatastrofene som traff landet fra 1995 av. I 1995 og 1996 rammet flommer av ”bibelske”¹⁴ proporsjoner og i 1997 rammet en tidevannsbølge. Naturkatastrofene ødela for matproduksjonen idet årets avling ble vasket bort, og regnet medførte voldsom erosjon. Kullgruver, veier, jernbane og vannkraftverk ble også rasert av flommene. Da kullgruvene ble slått ut opphørte energiproduksjonen, som så igjen stanset togene. Tog var ofte den eneste tilgjengelige transportmåten fordi veiene var ødelagt av flommen. Man estimerer at

¹⁴ I følge FN var flommen i 1995 den største på 70 år i enkelte områder. Et område opplevde å få nesten en meter regn på syv timer (sitert i Smith 2005: 67)

85 % av vannkraftproduksjonen ble ødelagt i flommene, mens et sted mellom en og tre millioner tonn mat gikk tapt. Nord-Koreas årlige minimumsbehov ligger på ca fem millioner tonn mat (Smith 2005: 66–70).

Ikke bare naturen var ansvarlig for omfanget av skadene. I Nord-Korea har avskogingen foregått i stort tempo. Nordkoreanerne selv legger skylden på de japanske koloniherrne som skal ha felt nær all skog i Korea. Andre peker på at avskogingen fortsetter og bidrar til økt erosjon og flomfare. Det igjen ødelegger mye for landbruket (Henriksen 2007 [intervju]). På åtti- og nittitallet ble folket oppfordret til å dyrke i åssider og andre områder man ikke tidligere hadde dyrket. Erosjon og jordras fulgte da trærne som holdt på jorda ble felt (French 2005: 127). Myndighetene forsøkte å endre deler av jordbruksnæringen i 1998 ved å introdusere nye dyrkningsmetoder, reintrodusere husdyr og la bøndene beholde mer av maten de dyrket for å stimulere bøndene til å produsere mer (Mansourov 2007: 3). Militæret bidro med å fysisk slå sammen jorder i de mest fruktbare områdene. Tanken var god, men konsekvensene var uheldige. Før hadde bøndene dyrket bønner til privat forbruk på stiene mellom jordene, nå forsvant denne muligheten samtidig som sammenslåingene økte erosjonen (Smith 2005: 82–83).

Under hungersnøden prøvde også myndighetene å bøte på problemet ved å oppfordre folk til å spise bark, røtter og gress. Dessverre viste det seg at denne maten var så tungt fordøyelig at mange ble syke og de svakeste døde (Henriksen 2007[intervju]). Det er verdt å merke seg at nordkoreanske myndigheter også oppfatter den amerikanske handelsboikotten som en medvirkende faktor til hungersnøden. Boikotten hindret nordkoreansk eksport til USA og import av produkter fra USA og amerikanske firmaer (Han Rye Kyo 2007 [intervju]).

4.5 Et endret samfunn

Den økonomiske kollapsen og hungersnøden påvirket samfunnet, man anslår cirka en million omkomne (Smith 2005: 73). Det offentlige matdistribusjonsapparatet (PDS) ble kraftig svekket rundt 1995. En årsak var at bondegårdene systematisk underslo mat de skulle ha levert til PDS. I stedet brukte de maten til å bytte til seg varer og

tjenester til bruk i produksjonen. Systemet fortsatte å distribuere lokalt produsert mat til nøkkelpersonell, som gruvearbeidere. Nødhjelpen ble også distribuert via PDS, men det ikke kom nok hjelp til å fø hele folket. Tidligere hadde PDS vært folkets primære matkilde, unntatt for bønder på kooperativer, de spiste egenprodusert mat. Nå sultet folk som ikke hadde andre kilder enn PDS (Smith 2005: 82, 94). Da systemet fungerte ble all mat ble distribuert via det, unntatt den man eventuelt dyrket selv i hagen, verandakassen eller lignende. Målet var å sikre en lik fordeling av maten slik at alle fikk dekket sitt minimumsbehov. Arbeiderne fikk utdelt kuponger to ganger i måneden på jobben, som de så kunne veksle inn i mat på lokale distribusjonssenteret (French 2005: 142-143).

Siden sentralmyndighetene ikke klarte å drifte PDS mer, ble ansvaret for å fø folket overført til lokale myndigheter i 1996 og videre til familiene i 1998 (Natsios 1999: 5). De lokale myndighetene inntok en mer pragmatisk holdning til de rigide planmålene, fordi de selv sto i fare for å sulte i hjel og så sine venner sulte rundt seg. De løsnet grepet ved å tillate privat omsetning, privat entreprenørskap, salg av maskinparker som skrapjern til Kina, innenlands migrasjon, salg av illegalt og legalt tømmer til Kina, besøk til Kina og arbeid på private jordlapper framfor ens egentlige arbeid. Liberaliseringen førte til at den sløsende politikken mange steder ble reversert. Det var ikke lenger rom for å sløse eller føre regnskap uten rot i virkeligheten. De lokale myndighetene og de nye entreprenørene ble også gjensidig avhengig av hverandre. Myndighetene ga politisk beskyttelse i bytte mot økonomisk vekst som kunne gjøre distriktet i stand til å klare seg. En tredje konsekvens av økt lokalt selvstyret var at de sentrale myndighetene mistet makt til lokale myndigheter i økonomiske spørsmål. Partikomiteene tilknyttet bedriftene styrte ikke lenger produksjonen, deres oppgaver begrenset seg heretter til sosial kontroll (Sung Chull Kim 2006: 138–150). Folket svarte med å jobbe kortere dager på fabrikkene, dersom de fremdeles hadde arbeid. I stedet forsøkte man å skaffe mat fra andre kilder, eller tjene penger på annet vis. Selv om mange av de statsdrevne fabrikkene ikke lenger hadde produksjon, måtte en del arbeidere møte på jobb. Enkelte steder tok de over bedriftene og forsøkte selv å drive produksjonen. Alt i alt betydde det at staten mistet noe av kontrollen over arbeidstokken (Sung Chull Kim 2006: 138, 152).

Da folket fikk ansvar for selv å skaffe mat, økte omfanget og utbredelsen av såkalte "farmers markets". Denne typen markeder hadde alltid eksistert, men omfanget vokste voldsomt under hungersnøden og i årene deretter. Intensjonen med markedene var at folks skulle selge matvarer fra egen kjøkkenhage, men også kollektivbruk begynte å selge varene sine her i stedet for å levere til staten (Smith 2005: 136–139). Folk betalte innledningsvis med den lokale valutaen *won*, som de fikk utbetalt i lønn eller hadde spart opp fordi det tidligere ikke hadde vært varer å kjøpe for den. Økonomien tålte ikke den voldsomme innsprøytingen av kapital, og prisene steg raskt, samtidig som *won* ble delvis byttet ut med hard valuta som betalingsmiddel på markedene (Brown 2006: 62, Smith 2005: 142–143).

Langt fra alle hadde tilgang på hard valuta, men de som hadde tilgang var de eneste som var garantert mattilgang. Tilgangen på hard valuta ble en ny, sosial skillelinje som i verste fall betydde forskjellen på liv og død. Særlig tre grupper hadde tilgang på hard valuta. Den første gruppen var den lille eliten rundt Kim Jong Il, den andre gruppen var de nyrike som inkluderte høytstående medlemmer av partiet og forretningsfolk med jevnlig kontakt med utlendinger via handel, diplomatiet eller hjelpeorganisasjonene. Mange var lokalt ansatte hos hjelpeorganisasjonene, andre mottok bestikklser eller tjente dollar via forretningsavtaler. Den tredje gruppen var ansatte i serviceindustrien med utenlandske kunder, for eksempel kelnere og hushjelpere (Smith 2005: 144–146).

4.6 Oppsummering

Den økonomiske krisen og hungersnøden hang sammen med flere faktorer. Planøkonomien tillot ikke industrien det nødvendige spillerommet til å prioritere effektivitet og fleksibilitet, blant annet fordi partiet, og ikke fagfolk, hadde makten i produksjonen. Systemet ble for tungt og rigid, rutiner var viktigere enn resultater. Et annet problem var at planmålene ikke var reelle. Ofte ble de satt for lavt av bedriftsledelsen for å ta høyde for produksjonskampanjer. I tillegg mottok bedriftene ikke riktige materialer til produksjonen.

På den annen side åpnet det sosialistiske systemet muligheten for store overføringer fra Sovjetunionen og Kina. Da Sovjetunionen kollapset, forsvant grunnlaget for Nord-Koreas økonomi. I tillegg kom store naturkatastrofer og en utenlandsgjeld som gjorde økonomisk samarbeid med utlandet vanskelig. Hungersnøden endret samfunnet. Staten mistet sin totale kontroll fordi den ikke lenger kontrollerte maten og arbeidsstokken mens valutaen ble nesten verdiløs. Landet opplevde en tvungen innføring av markedsmekanismer og økt reisefrihet, men ikke økt politisk frihet. Det er grunn til å anta at ledelsen i Pyongyang innså at noe måtte gjøres med økonomien, hvis ikke kunne også den politiske kontrollen forsvinne. Kim Jong Ils oppskrift fra 1996 med økt fokus på ideologisk opplæring ga tydeligvis ikke ønsket resultat. I analysen vil det bli drøftet om de økonomiske reformene bare var en anerkjennelse av de rådende forhold, eller om de inneholdt nye elementer. Selv om Nord-Korea ikke er et demokrati, registrerte nok partiet presset fra de indre omgivelsene, det vil si folket. Det kan argumenteres for at det ikke fantes politisk opposisjon, men derimot økonomisk opposisjon i form av markedsmekanismer som etablerte seg i samfunnet. Et annet element var et passivt press fra Kina som hadde endret sitt økonomiske system med relativt stort hell. Nordkoreanere som dro til Kina brakte med seg hjem oppdaterte beskrivelser av kinesiske forhold. Partiet mistet autoritet fordi det ikke lenger var i stand til å sikre folk det mest basale, nemlig mat.

Med hungersnøden kom også en tidligere utenkelig eksponering for utlandet, i form av hjelpearbeidere og nødhjelp. Dette vil bli behandlet i neste kapittel.

Kapittel 5. Internasjonale relasjoner, Nord-Koreas forhold til internasjonale organisasjoner og fremmede makter

5.1 Internasjonale organisasjoner

Nord-Korea er fremdeles et verdens mest lukkede og isolerte landene, men det var mer isolert før hungersnøden på nittitallet (Smith 2005: 164). De humanitære organisasjonene som ankom i 1995 som respons på Nord-Koreas appell om internasjonal hjelp, møtte en dobbel utfordring. De måtte både redde flest mulig mennesker og forholde seg til et system som hadde liten erfaring med å forholde seg til humanitære organisasjoner og var preget av suverenitetstankegang og spionfrykt. Det førte blant annet til at Nord-Korea publiserte minimalt av data og statistikker. Offisielt fryktet man at slik informasjon kunne brukes av statens fiender. De humanitære organisasjonene prøver, i alle fall i teorien, å basere sitt arbeid på transparens, åpenhet og effektivitet, nærmest stikk motsatt av Nord-Koreas prosedyrer. Samarbeidet gikk aldri knirkefritt, men partene lærte av hverandre og de humanitære organisasjonene opplevde flere store suksesser, særlig gjennomføringen av to surveyundersøkelser om ernæring i 1998 og 2002 (Smith 2005: 130–134).

Likevel aksepterte ikke enkelte organisasjoner arbeidsforholdene. Mellom 1998 og 2000 trakk fire europeiske NGO'er seg ut (Smith 2005: 215). Mest kjente var Leger Uten Grenser (MSF), som forlot Nord-Korea 30. september 1998, i protest mot arbeidsforholdene. MSF mente at de ikke fikk tilgang til de mest hjelpetrengende, måle behovet for hjelp eller måle effekten av hjelpen. MSF kom også med knallhard kritikk av myndighetene som de mente var mer opptatt av ideologi enn å hjelpe egen befolkning med svært tiltrengt hjelp. Myndighetenes nye fokus i 1998, på gjenoppbygning framfor nødhjelp, ville ta livet av tusener og var fullstendig malplassert, i følge MSF. Myndighetene ble også beskyldt for å gi matrasjoner til favoriserte grupper (MSF 1998).

Samarbeidet med de humanitære organisasjonene både motbeviste og beviste Kim Jong IIs påstand om at nødhjelp er et imperialistisk knep for å lure inn imperialistenes politikk, kultur og økonomi, samtidig som imperialistene stjeler alt de kommer over (Kim Jong Il 1997). Kim Jong Il hadde rett i at de humanitære organisasjonene, i hans øyne imperialistene, ville introdusere sin politikk, nemlig informasjonsinnsamling, åpenhet og koordinasjon. Det han ikke hadde rett i, var at de ville bruke denne kunnskapen til å knuse landet og gjøre det til imperialismens slaver, til tross for at Nord-Korea ble helt avhengig av nødhjelp. Forhandlingene med de humanitære organisasjonene viste at det var mulig å nå kompromisser etter en gi- og ta prosess og at mer åpenhet ikke automatisk ledet til invasjon. Myndighetene aksepterte at de måtte følge enkelte internasjonale standarder for mottak av humanitær hjelp, men ga aldri helt slipp på sin strenge politikk (Smith 2005 133–134).

5.2 Forholdet til USA

Etter Koreakrigen har det offisielle Nord-Korea sett på USA med hatske øyne, men de to statene kunne likevel ikke ignorere hverandre. I Pyongyangs øyne okkuperte USA halvparten av landet og var teknisk sett fremdeles i krig med Nord-Korea. For USA utgjorde Nord-Korea en av kommunismens siste utposter og representerte en trussel mot alliansepartnerne Sør-Korea og Japan. Forholdet nådde et foreløpig bunnpunkt i 1994 da president Clinton vurderte å bombe nordkoreanske atomanlegg (French 2005: 200). Krisen ble løst da tidligere president Carter dro til Pyongyang og forhandlet direkte med Kim Il Sung. De to landene ble enige om Agreed Framework-avtalen som skulle sikre Nord-Korea energiforsyninger i form av en lettvannsreaktor mot at Nord-Korea stengte sin atomreaktor under IAEAs overvåkning. Videre skulle man jobbe for en normalisering av økonomiske og politiske forhold. Fra avtalen ble undertegnet til 1998 var situasjonen nær stabil, til tross for sporadiske kriser og krass ordbruk (Scalapino 2006: 148-149). Forholdet fikk en alvorlig knekk da Nord-Korea skjøt opp en romrakett 31. august 1998. Den falt ned delvis over Japan, til Washington og Tokyos store protester. Likevel tok det ikke lang tid før partene

inngikk en ny avtale etter at Nord-Korea hadde truet med å starte opp igjen sitt atomprogram, siden lettvannsreaktoren lot vente på seg (Scalapino 2006: 147–150).

I 2000 reiste USAs utenriksministeren Madeleine Albright til Pyongyang og sluttet en avtale med Kim Jong Il der han lovet å ikke avfyre flere romraketter, dersom Sør-Korea gikk med på det samme. Han uttalte også at de amerikanske troppene i Sør-Korea spilte en stabiliserende rolle etter den kalde krigen (Scalapino 2006: 150). Dette var helt nye takter fra Pyongyang, og en endelig avtale var innen rekkevidde, men ble ikke inngått før Clintons tid var ute (Smith 2005: 192).

Forholdet forble noenlunde godt fram til Bush overtok presidentembetet i 2001. Han mente først at Clinton hadde latt seg utpresse av Pyongyang, og at Sør-Koreas solskinnspolitikk var et feilgrep. Videre uttalte han at han hatet Kim Jong Il, hvilket ikke forbedret forholdet, men de amerikanske målene forble nær uendret fra tiden under Clinton (Smith 2005: 195). Etter 11. september 2001 økte Washington presset på Pyongyang. Flere tok åpent til orde for å bruke militære virkemidler for å stanse det nordkoreanske atomvåpenprogrammet. Nord-Korea på sin side var skremt av det amerikanske angrepet på Afghanistan og talen om ”ondskapens akse” i januar 2002. Bush kom med klar kritikk av Kim Jong Il og hans styre under et besøk til Sør-Korea i februar 2002, men inviterte også til dialog uten å stille noen betingelser. Han erklærte også at han støttet solskinnspolitikken. Bush hadde altså delvis endret syn. Han mente for øvrig at kommentaren om ”ondskapens akse” ikke sto i veien for dialog siden Reagan ikke hadde fått problemer med Gorbatsjov etter at Reagan omtalte Sovjetunionen som ”ondskapens imperium” (Bush 2002a, Bush 2002b).

Da den andre atomkrisen brøt ut høsten 2002, trakk USA seg fra deler av avtalen Clinton hadde forhandlet fram i 1994 (Smith 2005: 196). Likevel ga Bushadministrasjonen hjelp for 350 millioner dollar til Nord-Korea i årene 2001 og 2002, så politikk og nødhjelp var ikke direkte bundet sammen (Eberstadt 2006: 279).

5.3 Forholdet til Sør-Korea

Under den kalde krigen var forholdet til Sør-Korea iskaldt. Grensen mellom de to landene er blant verdens mest militariserte og var inntil nylig hermetisk lukket. Landene har aldri blitt enige om en grense i havet på vestkysten, som har resultert i flere sjøslag mellom landenes mariner.

Mot slutten av åttitallet bedret forholdet mellom landene seg, selv om Seoul holdt avstand fram til Kim Dae Jung og hans solskinnspolitikk kom i 1998 (Seongji Woo 2006: 227). Under hungersnøden på midten av nittitallet tok derfor ikke-statlige aktører initiativ til økt kontakt. Forholdet bedret seg ytterligere med solskinnspolitikken seint på nittitallet da Sør-Korea pumpet inn humanitær hjelp. Nord-Korea reagerte langsomt på tilnærmingene fra sør og fornærmet sørkoreanerne gjentatte ganger ved å ikke fortelle eget folk om hjelpen fra sør og ved å omtale den politiske ledelsen i Seoul som amerikanske marionetter. Men Pyongyang førte ikke en helhetlig politikk. Samtidig som media kalte Kim Dae Jung landsforræder, bedret forholdet seg betraktelig og Kim Dae Jung og Kim Jong Il holdt et historisk toppmøte i Pyongyang i år 2000 (Smith 2005: 175). Et konkret resultat av toppmøte var ”familiegjenforeninger” hvor delte familier tillates å møtes en helg eller snakke sammen over videotelefon. Alt i alt var forholdet godt da Nord-Korea lanserte sine økonomiske reformer i juli 2002, til tross for et sjøslag i juni samme år (Smith 2005: 176).

Begge land opplevde hverandre som militære trusler. Sør-Koreas utenrikspolitiske hovedmål var å sikre staten mot et militært angrep fra Nord-Korea, og landet opprettholdt derfor en stor armé. På lengre sikt ønsker Sør-Korea gjenforening, både av ”etniske” årsaker, de er ett folk delt av stormaktene, og for å bygge en økonomisk og politisk stormakt der Nord-Korea bidrar med billig arbeidskraft (Snyder 2006: 153). Samtidig ønsket ikke Sør-Korea et regimesammenbrudd i Nord-Korea. De så hva den tyske gjenforeningsprosessen kostet Vest-Tyskland, og ønsket ikke å gjøre samme erfaring (Nanto 2006: 136–137). Den offisielle holdningen er derfor et ønske om gjenforening, uten at man i praksis legger for mye energi i det (Feffer 2006: 15).

Nord-Korea har flere soldater og mer militært materiell enn Sør-Korea, men kvaliteten er dårligere enn i det sørkoreanske militæret. Nord-Korea har siden 50-tallet levd med frykten for et amerikansk atomangrep, siden verken Sovjetunionen eller Kina offisielt tok landet inn under sin atomparaply. I stedet stod Nord-Korea alene igjen med etter Sovjetunionens fall og fryktet å bli absorbert av den rike naboen i sør. Den militære underlegenheten og frykten for å bli absorbert var blant årsakene til Nord-Koreas satsing på atomprogrammet (Taik-young Hamm 2006: 179-184).

5.4 Forholdet til Japan

Når man oppholder seg i Nord-Korea føles det som om den japanske okkupasjonen endte i går og ikke for over 60 år siden. Det finnes en uendelig mengde monumenter, filmer, bøker, malerier og så videre med referanser til krigen mot japanerne. De to landene har ikke diplomatiske forbindelser, men likevel tette bånd. Japan var på nittitallet en av Nord-Koreas største handelspartnere og Japan donerte store mengder humanitær hjelp i perioden 1995-2001, kun avbrutt i 1998 som en protest mot den nordkoreanske romraketten. Hjelpen opphørte i 2001 da flere hendelser gjorde slutt på japanernes tålmodighet, blant annet Japans senkning av et påstått nordkoreansk spionskip (Nanto 2006: 137). Forholdet bedret seg våren 2002 og flere bilaterale møter mellom høytstående tjenestemenn og politikere resulterte i at Japans statsminister Koizumi besøkte Pyongyang i september 2002. Kim Jong Il innrømmet under møtet at Nord-Korea hadde kidnappet japanere, og forsikret statsminister Koizumi at de skyldige var blitt straffet. Kim Jong Il må ha feilberegnet Japans respons, for forholdet ble verre etter dette, men det var altså etter at reformene ble innført i 2002 (Hong Nack Kim 2006: 163-168).

Japans mål for forholdet til Nord-Korea er å redusere trusselbildet. Japanske ledere føler seg sikre på at Tokyo vil være det første målet for en nordkoreansk atombombe i tilfelle en ny krig (Nanto 2006: 137). Dessuten er landet innenfor rekkevidde av konvensjonelle nordkoreanske våpen. Samtidig må det tas hensyn til en hjemlig opinion som er svært negativt innstilt til Nord-Korea grunnet av kidnappingssakene og stadige påstander om at etniske koreanere er involvert i

organisert kriminalitet i Japan. Landet har et splittet syn på den økonomiske utviklingen i Nord-Korea. En ønsker å unngå en kollaps med fare for en påfølgende flyktningstrøm kombinert med en arbeidsløs armé på jakt etter en ny arbeidsgiver. Samtidig utgjør et mulig samlet Korea en trussel mot Japans sterke økonomiske stilling.

5.5 Forholdet til Kina

Den tidligere kinesiske statsministeren Zhou Enlai beskrev en gang forhold mellom Pyongyang og Beijing som like nært som lepper og tenner (Samuel S. Kim 2006: 188) Kina reddet Nord-Korea under Koreakrigen og beholdt et nært forhold til landet igjennom hele den kalde krigen, særlig som donorland. Forholdet har hatt sine svingninger, men landene er stadig allierte gjennom en forsvarsallianse. Etter den kalde krigen surnet forholdet da Kina opprettet diplomatiske forbindelser med Sør-Korea. De økonomiske reformene i Kina økte Kinas behov for kontakt med det kapitalistiske Sør-Korea, samtidig som faren for et sammenbrudd i Nord-Korea utgjorde en trussel mot stabiliteten i Kinas nærområder (Samuel S. Kim 2006: 184).

Kina har gitt omfattende bistand til Nord-Korea etter den kalde krigen. Det har vært opphold i bistanden, blant annet på grunn av grove nordkoreanske fornærmelser og frustrasjon over at Nord-Korea ikke returnerer jernbanevognene maten ankommer i. Marcus Noland mener at opphør i kinesisk bistand i 1994 var den sannsynlig utløsende årsak til hungersnøden (Noland 2003:5). Volumet på den uteblevne, kinesiske hjelpen gjorde at konsekvensene ble enorme. Nøyaktig hvor mye Kina har donert, er ukjent, men det spekuleres i cirka en million tonn mat i året pluss en halv million tonn drivstoff. Det dekker cirka en femtedel av Nord-Koreas matbehov og utgjør nesten hele energiimporten (Samuel S. Kim 2006: 197). Relasjonene forbedret seg etter 1999 da de to statene igjen søkte sammen som svar på nye utenrikspolitiske trusler. Særlig den amerikanske bombingene av Jugoslavia og USAs samarbeid med Japan om et rakettskjold som drev de to sammen igjen. Kina fryktet en innsirkling på grunn av USAs allianse med Japan og Sør-Korea, mens Nord-Korea fryktet en voksende amerikansk vilje til å bruke militære virkemidler for å nå sine mål (Samuel

S. Kim 2006: 186–187). I kjølvannet av det forbedrede forholdet dro Kim Jong Il til sentrum for Kinas økonomiske mirakel, Shanghai i 2001. Der uttalte han at den kinesiske politikken var akseptabel og hadde gitt økonomiske resultater (Ming 2007: 87).

Det er flere årsaker til at Kina gir avgjørende bistand til Nord-Korea. Kinas overordnede utenrikspolitiske mål er å sikre stabil økonomisk utvikling hjemme, pluss fred, sikkerhet og suverenitet i nærområdene samt å fremstå som en stormakt. Konkret betyr det at Kina jobber for fred og stabilitet i på den koreanske halvøya, fordi en krig vil kunne trekke inn Kina på grunn av militærallianse med Nord-Korea. En krig vil kunne ramme næringslivet i Kina som følge av usikkerhet i verdensmarkedet og forstyrrelser i handelsveiene. En krig vil også mest sannsynlig medføre en mengde flyktninger til Kina, et problem Kina allerede har vansker med å håndtere. Kina nekter nordkoreanere flyktningstatus, til protester fra verdenssamfunnet. Majoriteten av nordkoreanerne som reiste til Kina i perioden jeg studerer, gjorde et kort opphold. De skaffet mat og dro tilbake, men enkelte gjemmer seg blant etniske koreanere i Nordøst- Kina (Smith 2005: 85). Andre igjen har tatt seg inn i ambassader i Beijing og søkt om asyl, til stor bekymring for kinesiske myndigheter som ikke ønsker oppmerksomhet om situasjonen. Beijing oppfattet situasjonen dit hen at de uansett må fø nordkoreanerne, og da heller i Nord-Korea enn i Kina. Slik Pyongyang så det utnyttet enkelte kinesere den nordkoreanske ulykken. Kinesiske kjøpmenn beskyldes for å ha kjøpt opp billig skrapjern og solgt tilbake tredjerangs produkter. De kinesiske kjøpmennene ga utvilsomt Nord-Korea et lynkurs i kapitalisme da hungersnøden drev både enkeltpersoner og myndigheter til å selge unna det meste for å sikre seg mat (Mansourov 2003: 4).

I analysen drøftes hvilken innflytelse Kina faktisk har i Pyongyang. Kina holder kunstig liv i Kim Jong IIs styre, fordi de frykter en nordkoreansk kollaps og påfølgende flyktningestrøm. Videre ønsker Beijing en bedring i den nordkoreanske økonomien, men ikke for mye, fordi man frykter konkurransen. Det var en av grunnene til at kineserne stanset Nord-Koreas forsøk med en spesiell økonomisk sone på grensa til Kina. I Sinuijusonen skulle egne lover gjelde, men Kina fryktet at sonen skulle utkonkurrere kinesiske bedrifter i området og utgjøre et fristed for smugling og

annen kriminalitet. Følgelig arresterte kinesiske myndigheter Yang Bin som Nord-Korea hadde ansatt som ”statsminister” for Sinuiju. Prosjektet ble kvalt i fødselen (Mansourov 2003: 5).

5.6 Oppsummering

Etter Sovjetunionens sammenbrudd hadde Nord-Korea nær ingen allierte igjen. Forholdet til Kina var lunkent på grunn av Beijings tilnærmelser overfor Sør-Korea. I 1993–1994 sto Nord-Korea på randen av en krig med USA, men atomkrisen ble løst med en samarbeidsavtale. Fra avtalen ble sikret og helt til 2002 gikk Nord-Koreas utenrikspolitikk stadig bedre. Hungersnøden tvang nordkoreanske myndigheter til å samarbeide med humanitære organisasjoner, som fikk gjennomslag for flere krav. Lederen for EUs humanitære program i Pyongyang beskrev situasjonen slik i 2001:

”The road...remains, uphill; a good many set-backs have also occurred. Progress vis-à-vis the initial conditions in 1995-6 has undoubtedly taken place but the good cooperation spirit that seemed to prevail in 1998 was replaced in 1999 by an icily cold, negative and confrontational policy. Then, last year, there has been a partial thaw and... some small signs of progress (sitert i Smith 2005: 215).

De humanitære organisasjonene hadde et sterkt begrenset handlingsrom, i likhet med de nordkoreanske myndigheter. Propagandaen og ideologien la vekt på selvforsyning, men det ble klart for mange at landet ikke var selvforsynt. Myndighetene måtte balansere hensynet til å fø folket mot hensynet til den nasjonale myten.

I 1999 forbedret forholdet seg til Kina, mye takket være Kosovokrigen. I 2000 besøkte både den sørkoreanske presidenten og den amerikanske utenriksministeren Pyongyang. Disse besøkene var en del av det som har blitt beskrevet som en nordkoreansk, diplomatisk sjarmoffensiv der diplomatisk forbindelser med en rekke stater ble opprettet (Mansourov 2006: 44). Da Bush overtok i USA, endret amerikanerne politikken, og ble mindre samarbeidsvillige enn under Clinton, men Nord-Korea fortsatte likevel sin tilnærming til andre stater, noe Koizumis besøk i Pyongyang høsten 2002 symboliserer. Senkningen av trusselnivået i 2002 kan ha

bidratt til at Pyongyang hadde kapasitet til å konsentrere seg om annet enn pur overlevelse, slik solskinnspolitikken gjorde det i 1998 (Haksoon Paik 2006: 44).

Alt var ikke bare positivt. Den nordkoreanske romraketten endret mye av spillereglene og skremte Japan ytterligere. Nord-Korea behandlet også japanske hjelpearbeidere ekstremt slett, hvilket bidro til at Japan avsluttet den humanitære bistanden i 2001 (Smith 2005: 179–180).

Folket fikk også informasjon om forholdene i Kina av nordkoreanere som reiste besøkte nabolandet. Det er god grunn til å tro at de hentet hjem kunnskap om markedsøkonomi og et ønske om økonomisk endring. Det kan ha bidratt til at myndighetene begynte å frykte for sitt eget system og innførte reformene for å dempe et eventuelt indre press.

Kapittel 6. Innholdet i den nye grunnloven og reformene

6.1 Innledning

Ved første øyekast kan reformene virke små og lite viktige, i alle fall sett med våre ”briller”, men ser man nøyere, finner man at virkelige store endringer skjedde (Helgesen og Christensen 2007: 39). Eksempelvis ble mye av rasjoneringsystemet offisielt avskaffet. Selv om det lenge ikke hadde virket optimalt, kan en bare forestille seg hvordan folket som hadde levd med dette hele livet oppfattet endringene. Endringen kan sammenlignes med at norske myndigheter skulle ha nedlagt 99 prosent av alle matbutikkene og i stedet delt ut matrasjoner fra kommunale distribusjonssentra. Fra og med i morgen.

Det er nærliggende å sammenligne reformene med de kinesiske på grunn av den politiske og geografiske nærheten, men situasjonen i Nord-Korea i 2002 var annerledes den kinesiske i 1979. Da kineserne økte prisene på landbruksvarer arbeidet cirka 70 prosent av befolkningen i landbruket. Det tilsvarende tallet for Nord-Korea var cirka 30 prosent, i alle fall før industrien brøt sammen. Det fører til færre enn i Kina får økt sine inntekter som følge av prisreformen i Nord-Korea, samtidig som det må mye mer penger til for å kompensere for byfolkets senkede kjøpekraft, hvis man vil unngå nye fattige (Frank 2005: 285, McKay 2005: 95). Den økte rikdommen på landsbygda i Kina førte til at man fikk kapital til å investere i næringsvirksomhet (Seliger 2005: 24). I Nord-Korea vil det relativt sett være færre ”nyrike” bønder. Reformene innenfor industrien minner heller om de østtyske og sovjetiske på sekstitallet da man satset på å forbedre planøkonomien ved å innføre finansielle indikatorer som priser, profitt og kostnader, i stedet for å måle alt i kvantitative input og outputindikatorer (Seliger 2005: 25, 33).

6.2 Ny grunnlov

Mye tyder på at reformene i 2002 ble forberedt av grunnlovsrevisjonen femte september 1998, altså få dager etter at Nord-Korea pådro seg nabolandenes vrede etter oppskytingen av romraketten (Martin 2006: 641). Som beskrevet i avsnitt 3.3.2 ble den konstitusjonelle rangordningen endret i 1998, slik at forsvarskommisjonen styrket sin makt på bekostning av de sivile institusjonene. Både president- og visepresidentembetet ble i realiteten avskaffet da Kim Il Sung ble utropt til evig president, til tross for at han døde fire år tidligere. Mansourov (2006: 45) hevder også at folket fikk mer religionsfrihet. Det er galt. I den nye og den gamle grunnloven omhandler artikkel 68 religionsfrihet, og artiklene er identiske. Folket fikk derimot lovfestet frihet til å reise og bosette seg etter eget ønske. Det framgår ikke om det omfattet også utenlandsreiser, men slik Nord-Korea fremstår, er det lite sannsynlig (Artikkel 75).

Den nye grunnloven skiller seg fra den gamle blant annet i synet på privat eiendomsrett og retten til å tjene penger. Artikkel 24 i den nye grunnloven slår fast at:

*Private property is property owned and consumed by individual citizens. Private property is derived from socialist distribution according to work done and from fringe benefits granted by the State and society. The products of individual sideline activities including those from the kitchen gardens, as well as the income from other legal economic activities shall also be private property. The State shall protect private property and guarantee the right to inherit it by law.*¹⁵

Artikkel 24 i den gamle grunnloven lød derimot:

Private property is confirmed to property meeting the simple and individual aims of the citizen. Private property consists of socialist distributions of the result of labour and additional benefits of the State and society. The products of individual sideline activities including those from the kitchen gardens of cooperative farmers

¹⁵ Det hersker en viss usikkerhet på internett om hvilken oversettelse som er korrekt av den nye grunnloven. Jeg har funnet denne oversettelsen på den offisielle nordkoreanske nettsiden <http://www.kcckp.net/en/index.php>. Den gamle grunnloven fant jeg via sidene til den Nord-Koreavennlige organisasjonen Peoples Korea i Japan.

shall also belong to private property. The State shall protect private property and guarantee its legal inheritance.

Det lå flere endringer i denne artikkelen. Det var ikke lenger spesifisert at kjøkkenhager på kooperativer var de eneste områdene hvor man kunne dyrke mat til eget konsum. Videre åpnet man for å tjene penger på ”andre legale, økonomiske aktiviteter”. Tidligere kunne man utelukkende tjene penger på normal arbeidsinntekt og ved tilleggsytelser fra staten og samfunnet. Slik jeg leser de to artiklene er den eldres språkdrakt mer preget av et sosialistisk ideal om ”yt etter evne, få etter behov”. Særlig interessant er forskjellen i den første setningen i begge artiklene. Man skal ikke se bort i fra at endringene betyr at innbyggerne nå har rett til å eie mer enn bare det høyst nødvendige, og at myndighetene har tilrettelagt for at det skal bli politisk akseptabelt med økonomiske forskjeller mellom folk.

Staten tillot ikke andre aktører å eie naturressurser, jernbane, flyselskaper, kommunikasjonsselskaper, større fabrikker og firmaer, havner og banker (Artikkel 21). Derimot fikk sosiale organisasjoner, i tillegg til staten og kooperativer, lov til å eie produksjonsmidler, land, landbruksmaskiner samt små og mellomstore bedrifter. Eiendelene til de sosiale og kooperative organisasjonene eies av de ansatte (Artikkel 20 og 22). I den gamle grunnloven var begrepet sosiale organisasjoner ikke-eksisterende. Begrepet åpner kanskje for at de ansatte legalt kan eie bedriftene de jobber i.

Planøkonomi forble likevel den økonomiske modellen (Artikkel 34) og kommunisme nevnes fremdeles, men kun i artikkel 29. Ellers omtales kun om sosialisme og Juche. I artikkel 33 har man lagt til et avsnitt som fastslår at bedriftene skal være selvfinansierende og bruke økonomiske verktøy som kostnader, pris og profitt. Bedriftene tillates også å drive utenrikshandel uten å måtte gå via staten, samtidig som staten skal legge forholdene til rette for at bedrifter skulle kunne etablere seg i spesielle økonomiske soner (Artikkel 33, 34, 36, 37). Selv om bedriftene ikke skulle holde budsjettene, virker det ikke som om de risikerte å gå konkurs, siden arbeidsledighet i teorien ikke skulle eksistere (Artikkel 29).

6.3 2002 reformene

Første juli 2002 lanserte Pyongyang en omfattende, firedelt økonomisk reformpakke¹⁶. Den første delen var en pris- og lønnsreform der målet var at prisene i større grad skulle speile reell produksjonskostnad. Det statlige rasjoneringsystemet for mat (PDS) ble avskaffet i følge Oh. Teoretisk skulle man kunne kjøpe så mye man ønsket (Oh 2003: 74–75). I følge Smith ble ikke PDS komplett avskaffet, men myndighetene mente at PDS ikke lenger skulle være folks primære matkilde, det skulle markedene og butikkene være. Noen næringsmidler forble fordelt via PDS, særlig de mest grunnleggende. Den politiske kursendringen ble den endelige legitimeringen av markedene. Som vist var de nevnt i grunnloven, men det hadde alltid hersket en viss usikkerhet om hvor ofte og i hvilket omfang markedene kunne operere. Reformene innebar også en anerkjennelse av at tilbud og etterspørsel skulle fastsette prisen på en vare, ikke staten (Smith 2005: 138–139). Nordkoreanerne selv hevder at de ønsket at folk skulle handle maten i PDS-systemet, men til usubsidierte priser (Annex IV 2002: 128)

Pris og lønnsreformen må kunne beskrives som sjokkterapi, idet prisen på ris økte med en faktor på 550 ganger over natten¹⁷. For mais var faktoren 40, for elektrisitet 51 og for bussbilletter 20. Andre varer økte også voldsomt i pris. Tidligere var disse varene nær gratis, så prisreformen var i praksis en offisiell innføring av pengeøkonomi (Helgesen og Christensen 2007: 38). Vanlig lønninger økte med en faktor på 18, for spesiallønninger var faktoren 55 (Frank 2003: 295). Det er vanskelig å si nøyaktig hvem som fikk hvilke lønninger, men gruvearbeidere fikk med sikkerhet spesiallønn for å øke incentivet for å jobbe der. Folk i serviceyrker skal ha fått redusert sine lønninger, fordi de ikke bidro til økonomien (Han Rye Kyo 2007

¹⁶ Det hersker en viss usikkerhet om hele reformpakken ble lansert første juli, eller om noe ble lansert på høsten 2002 (Newcomb 2003: 57). Den debatten er mindre viktig, og vanskelig å komme tilbunns i, ettersom originalkildene er nordkoreanske radiosendinger. Jeg mener likevel at denne usikkerheten ikke påvirker validiteten nevneverdig, da de aller fleste forskerne behandler reformene som om alle elementene skulle blitt lansert første juli 2002 og alle reformelementene var del av samme pakke.

¹⁷ Prisen økte fra 8 jon til 44 won. 1 won er lik 100 jon. Uttrykt i prosent var økningen på utrolige 54 900 prosent. Til å sammenligne økte Kina prisen på korn med 25 prosent da de begynte sine reformer i 1979 (Noland 2003: 17)

[intervju]). At serviceindustrien ikke bidrar til økonomien er en oppfatning andre økonomer ikke deler. Noland antyder derimot at serviceindustriens betydning i den nordkoreanske økonomien underestimeres (Noland 2004: 21). Professor Hans uttalelser gjenspeiler kanskje den input-output tankegangen som har dominert landet. Det er vanskeligere å se verdien av en frisør enn en smelteverksarbeider fordi stål er mer anvendelig og målbart enn stusset hår.

De nye prisene gjaldt i de statlige butikkene, på markedene bestemte markedskreftene prisene. Man anerkjente altså et topprissystem. Staten økte betalingen til bøndene for ris fra 80 jon til 40 won, altså en økning på 50 ganger (Young Whan Kihl 2006: 4). Motivet for å øke prisene og lønningene var sammensatt i følge nordkoreanske tjenestemenn. Man håpet det ville gi bøndene incentiv til å produsere mer og selge til PDS i stedet for farmers markets. Med mer varer tilgjengelig via PDS ville folks avhengighet av farmers markets synke og omfanget av "ulovlig handel" på markedene reduseres. De økte lønningene til arbeiderne ville gi økt incentiv til å jobbe og hjelpe dem til å betale de økte prisene på varer og tjenester. I det gamle systemet betalte man nesten ikke og tjente heller nesten ingen ting. De nordkoreanske tjenestemennene mente at det hadde ført til at arbeiderne manglet motivasjon for å jobbe. Tidligere hadde heller ikke myndighetene tatt med i beregningen produksjonskostnadene for varer og tjenester, noe som skapte en urettferdig forskjellsbehandling mellom de som jobbet og de som ikke jobbet (Annex IV 2002 127-130).

Den andre delen av reformpakken var en drastisk devaluering av valutaen. Tidligere var vekslingskursen 2,1 won mot 1 amerikansk dollar. Kursen ble endret til 150 won mot 1 dollar. Den samtidige svartebørskursen var cirka 200 won mot 1 dollar (Noland 2003: 18). Siden 1998 hadde dollar nær erstattet won som betalingsmiddel, siden inflasjon svekket tilliten til won, og knapt noe lot seg kjøpe for won (Smith 2005: 142). Devalueringen kombinert med endringer i priser og lønninger gjør det vanskelig å beregne om folkets kjøpekraft steg eller sank, men det synes klart at bybefolkningens kjøpekraft falt, mens bøndenes steg noe (Helgesen og Christensen 2007: 38). I sammenheng med reformene, men utenfor mitt tidsperspektiv, forbød myndighetene amerikanske dollar i desember 2002 og tvang

alle til å veksle om til euro¹⁸ (Noland 2003: 19). I analysen vil det bli drøftet hvorfor myndighetene økte både prisene og lønningene. Dersom man vil heve en persons lønn for å øke arbeidsmotivasjonen, behøver man ikke øke lønnen 14 ganger og prisene 10, det rekkes å heve lønnen med 40 prosent (Noland 2003: 19). Det nordkoreanske grepet er potensielt inflasjonsdrivende og derfor farlig.

Tredje del av reformpakken reduserte sentralstyringen i økonomien. Bedriftsledere og lokale myndigheter fikk mer makt og ansvar til å sette produksjonsmål. Bedriftene ble tillatt å beholde noe av overskuddet selv (Ming 2007: 92). Staten skulle heretter fastsette planmål basert på produktivitet og teknologisk nivå. Tidligere planmålene hadde gjerne vært satt enten altfor optimistisk eller altfor lavt. Subsidiene til bedriftene ble også avskaffet. Til sammen håpet man at det ville gi økt produksjon (Annex IV: 128, 130). Subsidiene ble avskaffet på papiret allerede i 1998, men avgjørelsen hadde tydeligvis ikke latt seg effektivere. Et problem var at staten fortsatt bestemte prisene på industriprodukter, noe som reduserte muligheten for reformsuksess. Kan ikke en bedrift heve prisene for å dekke inn underskudd, eller senke dem for å bli konkurransedyktig, hjelper mer frihet over produksjonen kun lite. Videre var det fortsatt umulig for bedrifter å gå konkurs. Følgelig måtte staten likevel subsidiere tapsbedriftene (Noland 2003: 16–17).

Reformen del fire foreskrev nye spesielle økonomiske soner, som delvis minner om de vi kjenner fra Kina. Nord-Koreas første ble opprettet allerede i 1991, men ble ingen suksess. Det ble derimot turistsonen i Kumgangfjellene. Den ble etablert i 1998 og besøkes årlig av flere titusen sørkoreanere. I 2002 kom to nye soner, en på grensa til Kina i Sinuiju pluss en på grensa til Sør-Korea i Kaesong (McKay 2005: 85). Sonen i Sinuiju var tiltenkt autonom status med egne lover, flagg, pass og en håndplukket befolkning. Som nevnt så Beijing på Sinuijusonen som en potensiell økonomisk og kriminell trussel og arresterte derfor den av Pyongyang utpekte soneleder (Noland 2003: 24). De nordkoreanske spesielle økonomiske sonene skilte seg fra de kinesiske. I Kina symboliserte de et eksperiment med

¹⁸ I 2006 og 2007 var fremdeles euro den gjeldende valuta for utlendinger, men man kunne óg betale med amerikanske dollar. Som vekslepenger dukket dollar ofte opp, sammen med yuan, yen og tyggegummi (egen observasjon)

markedsøkonomi, kapitalisme og en åpning mot Vesten og Vestens teknologi. Slik symbolverdi så man ikke i Nord-Korea, der politikerne var mer lunkne til sonene. Nordkoreanerne la også restriksjoner på sonene som gjorde dem lite attraktive for investorer (Helgesen og Christensen 2007: 43-44). Sonene skulle ikke være en port til resten av landet med sikte på å utvide dem. Sonene ble heller ansett som et nødvendig onde og burde isoleres for å unngå "smitteoverføring" til landet forøvrig¹⁹. Myndighetene håpet på det beste og importerte konseptet, uten å åpne opp andre deler av landet eller systemet. Pyongyang tillot verken mer kontakt med utlandet, privateide nordkoreanske firmaer eller et frislipp av nordkoreanske firmaers mulighet til å etablere seg og investere i sonene (Ming 2007: 89).

6.4 Hva reformene ikke var

Først og fremst var reformene ikke like omfattende som de kinesiske. Pyongyang minner overhodet ikke om Shanghai eller Beijing. Endringene i bybildet imponerer bare de som så Pyongyang før reformene, mens Beijing drukner i McDonalds og neonlys og er tydelig ulik Maos Beijing.

Forskere spør seg hvorfor reformene ikke innholdt en valutareform. Hadde man utstedt en ny valuta kunne man ha forhindret at markedene ble oversvømmet av won, hvilket ga inflasjon lenge før reformene kom. En valutareform måtte ha lagt begrensninger på hvor mye hver enkelt kunne veksle inn av den gamle valutaen. Slik ville man ha begrenset mengden won i omløp og beholdt noe av tillitten til sentralbanken (Brown 2006: 63-70). En øvre beløpsgrense for innveksling kunne ha ledet til protester, siden det kunne ha opplevdes som statlig tyveri, men var gjennomført ved tidligere anledninger. Nord-Korea hadde innført ny valuta i alt fire ganger, sist i 1992. Valutareformene hadde gitt liten tillit til valutaen, men utgjorde

¹⁹ Mitt personlige inntrykk er at nordkoreanerne ikke er stolte av den spesielle økonomiske sonen i Kaesong, til tross for at den er en forholdsvis stor suksess. De ønsket ikke å vise den fram eller kjøre forbi i april 2007, selv om vi bare var noen kilometer unna. Det kan selvfølgelig skyldes strenge sikkerhetsregler, men de skrøt heller ikke av den. Ellers lar guidene sjeldent en anledning gå fra seg til å skryte litt av landet.

en mer ordnet prosess enn den hyperinflasjonen myndighetene risikerte å utløse i 2002(French 2005:149).

Det ble heller ikke lansert noen gjennomgripende reformer av landbruket. Som beskrevet i kapittel fire, var kollektivbrukene basert på eksisterende familiebånd, men likevel drev ikke kjernefamiliene gårdene. I Kina hadde man suksess med å dele ut land til kjernefamiliene og la dem beholde mye av overskuddet selv (Ming 2007: 93). Det er ikke gitt at samme tiltak ville ha gitt suksess i Nord-Korea, blant annet fordi landbruket må drives særs intensivt med omfattende bruk av maskiner og kunstgjødsel. Enkeltfamilier kunne derfor ha fått vansker med å skaffe nok ressurser til gårdsdriften, men det som var tilgjengelig av kunstgjødsel og så videre var donasjoner fra utlandet. Derfor hadde i teorien enkeltfamilier like gode forutsetninger som kollektivbruk, siden ingen ville ha behøvd å betale for kunstgjødsel.

En annen mangel i reformpakken var liberalisering av samfunnet. Man åpnet ikke for økt kontakt med utlandet, bortsett fra for enkelte foretningsfolk. Utenlandsk kultur, filmer, turister, foretningsfolk og sist, men ikke minst, telekommunikasjon slapp ikke inn i landet²⁰. Så lenge samfunnet holdes så lukket er det vanskelig å tiltrekke seg investeringer, samtidig som industrien var så nedkjørt at den var lite konkurransedyktig da den ble sluppet delvis fri (Ming 2007: 99). Uten kontakt med utlandet vil også industrien vanskelig kunne få ny, nødvendig kunnskap. Troverdige økonomiske statistikk blir ikke publisert hvilket gjør at man må være ekstremt risikovillig for å investere i Nord-Korea. Kina kan fremstå mystisk for vestlige foretningsfolk, men Nord-Korea er et sort hull. Hadde man åpnet for en viss politisk liberalisering og kontakt med utlandet er det også mulig at industrien hadde blitt mer innovativ. Juchesamfunnet har liten plass til innovative ideer som strider mot gjeldende praksis

Man tillot heller ikke delprivatisering av statsbedrifter. I Kina har de sosiale kostnadene ved delprivatiseringen vært betydelige, men på makronivå har den tjent

²⁰ Dette må ikke forstås til hen at det ikke finnes noe av det nevnte i Nord-Korea, det er bare ekstremt lite av det. Noen ytterst få har tilgang på internett. Det vises en utenlandsk film ukentlig på lokal-tv i Pyongyang, russiske sirkustrupper er på hyppige besøk og utenlandske symfoniorkestre har gjestespill. Disse tilbudene er likevel for de få, utenfor hovedstaden er ekstremt liten utenlandsk påvirkning.

landet. Dessuten startet kineserne reformene sine i omvendt rekkefølge av Nord-Korea. Først effektiviserte man industrien, deretter kom prisreformen. Det gjorde det enklere for bedriftene å omstille seg før lønnsomhetskravene kom (Ming 2007: 89-100).

6.5 Oppsummering

Den amerikanske økonomen William J. Newcomb mener at det er slående hvor vage reformene er. Pyongyang har ikke presentert spesifiserte mål for reformene, annet enn at runde begreper som økt produksjon og lønnsomhet. Det ble ikke gjort klart om man aktet å fortsette reformprosessen. Reformene kom også uten forvarsel (Newcomb 2003: 57). Selv om reformene var ugjennomsiktige var de likevel til dels store. Det var ikke snakk om noen forsiktige forsøk før man gjennomførte sjokkterapilignende pris og lønnsreformer. Det har ledet Noland (2003: 19) til å si at reformene i 2002 skilte seg fra de foregående fordi disse omhandlet massene, ikke bare eliten.

Mangelen på informasjon til tross, vi vet likevel noe. En større pris og lønnsreform ble gjennomført i 2002, valutaen ble devaluert, bedriftsledere fikk en friere rolle og to nye spesielle økonomiske soner ble opprettet. Flere av endringene ble forberedt med grunnlovsendringene i 1998, andre hadde eksistert lenge, med staten som stilltiende vitne. I 2002 legaliserte man noe av den til da illegale aktiviteten, mens de spesielle, økonomiske sonene var et statlig initiativ. Reformene tok for seg enkelte av statens problemer, mens andre utfordringer forble uberørt. Sok Chong Sik (sitert i Annex IV 2002: 131) fortalte FN i juli 2002 at reformene ville lykkes kun hvis man fjernet alle spor av det sovjetiske systemet i økonomien. Det er godt mulig at han hadde rett, men det ville ha krevd en enda større reform. Fremdeles følger Nord-Korea en økonomisk modell spekket med sovjetiske elementer. Det vil i analysen bli belyst mulige forklaringer på at reformene ble som de gjorde.

Kapittel 7. Analyse

7.1 Innledning

Analysen er delt i tre: virkemidler, begrensninger og overordnede mål. Analysen starter med virkemidlene siden det er de vi har mest informasjon om. Vi har også relativt gode kunnskaper om begrensningene. De overordnede målene er mer ukjente, men ved å supplere kunnskapen vi faktisk har om målene, med teori og kunnskap om virkemidler og begrensninger kan vi etablere et bilde av elitens mål. Med kunnskap om mål, virkemidler og begrensninger har reformene blitt analysert etter prinsippene teorien legger til grunn. Det gjør oss bedre rustet til å trekke begrunnede slutninger om samvirket mellom ideologiske endring, internasjonalt miljø og økonomisk krise kan forklare reformene i 2002.

7.2 Virkemidler

I et instrumentelt perspektiv velger en organisasjon virkemidler etter analyse av ulike alternativer og forventede konsekvenser. Virkemidlene skal løse operasjonelle mål, utvunnet fra overordnede mål i et miljø hvor også beslutningsregler spiller inn. I et kulturelt perspektiv handler man og velger virkemidler ut fra antatt passende atferd, i forhold til organisasjonskulturen og tidligere praksis (Christensen m.fl. 2006: 32, 50). Siden begge perspektivene vektlegger eksistensen av begrensninger i ledelsens valgfrihet, kan det virke kunstig å skille virkemidler fra begrensninger. De holdes likevel avskilt for oversiktens skyld. I 7.2 fokuseres det på de virkemidlene som ble valgt, og deres inspirasjonskilder. I 7.3 blir begrensningene i ”reformrommet” studert.

7.2.1 Markedsmekanismene, devaluering, spesielle økonomisk soner og mindre rigide planmål

Internasjonalt debatteres hvordan mindre rigide planmål, spesielle økonomiske soner, delvis frislipp i matvareomsetningen, devaluering og reduksjon i bruk av rasjoneringer skal tolkes. Debatten har to hovedretninger. Den ene hevder virkemidlene viser at myndighetene ikke gjorde mer enn hva folket presset fram. Den andre mener virkemidlene må tolkes som starten på en endring av den økonomiske politikken.

De som beskriver reformene som primært defensive, peker på at det økonomiske systemet hadde kollapset og at folket derfor presset fram markedsmekanismer som reformene legaliserte (Brown 63: 2006, Sung Chull Kim 2006: 137). Matmarkedene økte i antall og omfang over hele landet fordi folk ikke fikk nok mat via det statlige distribusjonsapparatet. Misforholdet mellom statlige priser og markedsprisene tømte statskassen, og den kunstig høye kursen på won mot amerikanske dollar påførte staten store tap når den videresolgte importerte varer til folket. Derfor måtte valutaen devalueres og prisene heves for å stanse den usunne økonomiske utviklingen og å gjenvinne kontrollen over maten, som bøndene solgte direkte på markedene heller enn til staten (Ming 2007: 86).

Andre mener at reformene var grundig forberedt og fremadskuende, men at de også inneholdt elementer som allerede fantes i samfunnet (Mansurov 2006: 37, Newcomb 2003, Frank 2005: 305). De mener grunnlovsrevisjonen i 1998 var utgangspunktet, siden den tillot en delvis liberalisering av det økonomiske systemet og økt reisefrihet. I deres øyne er Kim Jong IIs mange reiser til Kina en klar indikator på et ønske om omlegging og revitalisering av økonomien (Ming 2007: 87). Den samlede virkningen av de reduserte landbrukssubsidiene, forsøket på å gjøre det mer attraktivt å selge til staten og den delvise innføringen av et akkordlønssystem kan oppfattes som indikasjoner på et forsøk fra myndighetenes side på å langsomt endre det økonomiske systemet (Frank 2005: 306).

En tredje tolkning er at de endringene folket hadde presset fram, var svært vanskelige for myndighetene å godta. Endringene gikk på tvers av myndighetenes

politikk, men som vist i kapittel fire maktet ikke myndighetene å stoppe dem. Derfor kan det godt tenkes at grunnlovsrevisjonen i 1998 var første steg i en anerkjennelse av tingenes reelle tilstand, og at økonomisk liberalisering, devalueringen og pris- og lønnsreformen i 2002 var steg to. Som beskrevet i avsnitt 4.5 fikk familiene ansvaret for å fø seg selv i 1998. Mye tyder på at det skjedde fordi lokale myndigheter ikke var i stand til å fø folket. Hvis det stemmer, var grunnlovsrevisjonens liberalisering nødvendig fordi ansvaret for matforsyningen måtte overføres til folket.

Beslutningen om å opprette flere spesielle økonomiske soner styrker ingen av tolkningene. De spesielle økonomiske sonene var mest sannsynlig et eliteinitiativ, fordi folket manglet en organisasjon i stand til presse fram spesielle økonomiske soner. Sonene var inspirert av de kinesiske, men som beskrevet i avsnitt 6.3, manglet de den fleksible og eksperimentelle funksjonen de kinesiske hadde. Sonene kan derfor verken tas til inntekt for teorien om offensive reformer eller teorien om defensive reformer. De var offensive fordi de ikke kun legaliserte noe folket hadde presset fram. På den annen side var de defensive i utformingen. Restriksjonene indikerer at statens eneste ønske var å tjene hard valuta i lukkede enklaver, mest sannsynlig for å forhindre undergravende impulser.

Reformene ga bedriftene en friere stilling. Som tidligere beskrevet var det nødvendig siden rigid organisering og partiinnblanding gikk på bekostning av effektiviteten. Inspirasjonen til bedriftsreformene ble trolig hentet fra Sovjetunionen som mer enn Kina minnet om Nord-Korea (Seliger 2005).

Inspirasjon til å gi bedriftene en friere stilling og de spesielle økonomiske sonene fant eliten i sitt institusjonelle og kulturelle nærmiljø: Sovjetunionen og Kina. Hvorvidt det er særlig framtidsrettet og radikalt å innføre sovjetiske, økonomiske reformer, kan diskuteres. Sovjetunionen var et langt mer liberalt land enn Nord-Korea og deres reformoppskrift ble utprøvd med et visst hell i Øst-Tyskland (Seliger 2005). Eliten kan ha blitt inspirert å prøve en kjent oppskrift på reform av planøkonomi. Allison mener at en organisasjon tar i bruk nye virkemidler kun etter alvorlige

katastrofer, plutselig økte budsjetter eller lengre tids underfinansiering²¹ (Allison 1969: 701). Det styrker den offensive tolkningen, siden det der argumenteres for at myndighetene, for å løse problemene og overleve, tok delvis nye og uortodokse grep selv om enkelte var sovjetiske. Det kulturelle perspektivet derimot vektlegger at en sterk organisasjonskultur kan gi en rigid og endringsskeptisk organisasjon. Nord-Korea hadde en rigid kultur hvor ideologien dominerte. Det kan forklare hvorfor man valgte sovjetiske reformer og opprettet spesielle økonomiske soner uten plan for integrering i samfunnet for øvrig. Sovjetunionen hadde aldri markedsøkonomi, og lukkede kapitalistiske soner kan tyde på at man ikke vil endre samfunnet grunnleggende: at eliten gikk så langt som den måtte, men ikke et skritt lenger.

7.2.2 Pris og lønnsreformen

Reformelementene som ble diskutert over, er alle forståelige trekk. Derimot er det mindre forståelig å nærmest å be om hyperinflasjon ved å heve både priser og lønninger radikalt. Markedsøkonomisk teori tilsier at bondens incentiv til å dyrke mer, øker dersom prisen øker. Hvis det kombineres med avskaffelse av subsidierte priser til forbruker reduseres statens utgifter også. Bøndene vil bruke de økte inntektene på flere industriprodukter enn før. Det vil gi økte inntekter til industriarbeiderne som dermed kan betale for den dyrere maten. Men dersom man også øker lønnen til de statsansatte, i Nord-Korea nær hele arbeidsstokken, flyttes kun stedet for utbetaling av subsidier. Da forblir statens utgifter høye, og lite er oppnådd (Ming 2007: 96-97, Noland 2003: 17-22).

Prisreformen utjevnet mye av prisforskjellen mellom statlige butikker og private markeder, men siden Nord-Korea hadde relativt få bønder var det tilsvarende få som potensielt ville få økte inntekter. Dessuten var ikke prisene i de statlige butikkene flytende. Ved å øke lønnen til de fleste arbeiderne var det naturlig å anta at

²¹ Han bruker faktisk uttrykket "budgetary famine". Det hadde i høyeste grad majoriteten av statlige organisasjoner vært igjennom i Nord-Korea.

prisene på markedene også ville stige, siden for mange penger og for få varer ville være i omløp. En rask økning i landbruksproduksjonen kunne ikke forventes, fordi Nord-Korea har relativt lite dyrkbar mark, og landbruket var avhengig av industriprodukter som ikke lenger fantes tilgjengelig (Noland 2003: 15). Dessuten kom reformene midt i vekstsesongen, så bøndene kunne vanskelig endre produksjonen raskt. Teoretisk sett burde industrien ha kunnet øke produksjonen av kunstgjødsel og lignende, men mangelen på råvarer og tilstanden i industrien gjorde dette vanskelig. Nord-Koreas økonomi er så liten at man derfor hadde grunn til frykte at dette ville medføre både inflasjon og hyperinflasjon.

Dette burde myndighetene ha forutsett før de implementerte reformene. Likevel ble reformene igangsatt. Hvorfor? Noland (2003: 19) skisserer tre mulige forklaringer. For det første kan myndighetene ha ønsket å gi økonomien en kickstart ved å skru opp prisene og lønningene samtidig. Da kunne man spekulere i at folk ville bruke tid på å innse forskjellen mellom reell og fiktiv inntektsøkning og bruke mer penger enn før. Forklaringen har en svakhet: det var lite tilgjengelige varer og varene var lite attraktive for privatpersoner. Industrien evnet heller ikke å kunne legge om produksjonen raskt, og energimangelen vanskeliggjorde all produksjon.

Nolands andre forklaring er at Kim Jong Il kan være motstander av markedsøkonomi utenfor statens kontroll. Lønns- og prisreformen eliminerte folks sparepenger, og i teorien også pengene til de som hadde profittert på hungersnøden, folk Kim Jong Il kan ha ansett som fiender. I mangel på et velfungerende banksystem burde disse handelsfolkene sitte på store summer i kontanter. Verdien av disse ble desimert over natten, samtidig som eliten kunne ha blitt advart på forhånd og omsatt sine won i andre verdier. Svakheten med teorien er at få stolte på won i utgangspunktet og heller satt på dollar og andre verdier. Derfor ville tiltaket kanskje ikke ramme de det var ment å ramme (Noland 2003: 19-21).

Nolands tredje forklaringsforslag, er at nordkoreanerne kan ha manglet kunnskap om markedsøkonomi etter 50 år med planøkonomi. Noland mener det var en liten gruppe mennesker som besluttet å reformere økonomien, og at det er grunn til å frykte at de ikke forstod markedsøkonomi. Det, kombinert med et politisk og kulturelt system der underordnede ikke våger påpeke de overordnede feil, kan ha

ført til at eliten ikke innså at det var potensielt farlig å heve både priser og lønninger (Noland 2003: 21-22).

Noland konkluderer ikke, men Frank mener at kombinasjonen av pris og lønnsreform uten en valutareform tyder på to ting. For det første ville myndighetene utjevne prisforskjellene mellom statlige butikker og farmers markets, dernest ønsket man å frata enkelte samfunnsgrupper deres økonomiske midler (Frank 2005: 299-301).

French er mer kynisk enn Frank. I følge French er forklaringen sammensatt. Få beslutningstagere med liten kunnskap utformet reformene i et politisk miljø hvor konsensus rundt et dårlig valg foretrekkes framfor åpen debatt. Derfor kunne eliten vedta reformer med målsetning om å gjenvinne tapt makt og berge systemet uten at det skulle gå utover dem selv (French 2005: 159-160).

I avsnitt 6.3 ble det redegjort for den offisielle begrunnelsen for pris- og lønnhevingene, nemlig et mål om å øke produksjonen og å redusere folkets avhengighet av farmers markets.

Det er altså en rekke forklaringer på pris- og lønnshevingene. Instrumentell teori om overlevelse støtter delvis Frank: reformene kom for å straffe en gruppe ”entreprenører”. Disse kunne ha truet elitens posisjon, om de ble for økonomisk sterke. Løsningen for organisasjonen, eliten, ble å sikre sin overlevelse ved å eliminere trusselen. På den annen side peker French’ kulturelle forklaring på muligheten for at ingen i elitens beslutningsmiljø våget si ifra. Eller for den saks skyld ble hørt. Ved å sette de to perspektivene sammen, kommer en annen mulighet fram. Eliten kan ha ønsket å ramme ”entreprenørene” og benyttet et virkemiddel de bare delvis forstod, nemlig inflasjon. De forstod kanskje ikke de uheldige konsekvensene det hadde for det overordnede målet, nemlig å motivere folket til å arbeide hardere. Den politiske kulturen hindret varsling om farene ved tiltaket. Det ville i så fall ikke ha vært første gangen myndighetene manglet kunnskap. Som beskrevet i 7.7 var flere av tiltakene til myndighetene under hungersnøden velmente, men kunnskapsløse og derfor skadelige.

Likevel kan vi ikke fullstendig se bort fra den offisielle forklaringen. Å reformere en planøkonomi er langt fra enkelt, særlig ikke i et land der mange andre

hensyn spiller inn. Dessuten har ikke markedsøkonomi en entydig oppskrift. I Nord-Korea oppfattet ledelsen det nødvendig å innføre markedsøkonomiske elementer for å heve produksjonen av mat, varer og tjenester, samtidig som man innførte en pengeøkonomi. Håpet kan ha vært at innføring av penger ville begrense sløsing, fordi folk bedre forstod verdien av en vare. Nordkoreanske tjenestemenn dro på studiebesøk til Storbritannia, Italia og Sverige, i tillegg dro Kim Jong Il til Kina (Annex IV 2002: 131). Disse landene har svært forskjellige systemer og det må ha vært utfordrende for myndighetene å velge hvilke elementer de skulle adoptere. For å innføre en pengeøkonomi måtte de øke prisene, men de uheldige sidene ved prisstigningen kan ha vært resultatet av feilberegninger, ikke nødvendigvis kunnskapsmangel eller onde hensikter. Nordkoreanerne forventet tydelig en positiv respons fra ”markedet”, men det kan ha vært forgjeves på grunn av tilstanden i industrien og landbruket.

7.3 Begrensninger

Denne delen ser først på om hvordan den ideologiske endringen påvirket reformene. Det drøftes her fordi en eventuell fjerning av en instrumentell begrensning vil si oss mer om de overordnende målene som drøftes i 7.4. Videre drøftes det hvordan Jucheteorien, internasjonalt handlingsrom og økonomisk krise la instrumentelle og kulturelle begrensninger på de tilgjengelige virkemidlene.

7.3.1 Songunpolitikken tolket positivt

Ruediger Frank (2003) mener altså den økonomiske kursen ble lagt grunnleggende om, og legitimert av Songunpolitikken. For at militæret skulle kunne komme først, måtte noe annet komme som nummer to. Det ble arbeiderklassen. Frank siterer den nordkoreanske avisa Rodong Sinmun som slo fast at armeen står over

arbeiderklassen²². Det er et klart brudd med tradisjonell marxismes to klasser, arbeiderne og utbyggerne. Militæret utgjør ingen egen klasse hos Marx, men er et av statens instrumenter. Med innføringen av militæret som egen klasse avgjør ikke lenger arbeiderklassetilhørigheten om man er lojal mot staten. Det gjør det langt mer ulne begrepet "tilknytning til militæret". Man kan ha avtjent verneplikt, jobbet for militæret eller utvist lojalitet mot det. I sosialismens utopi, kommunismen, skal arbeiderne endelig oppleve paradiset, men i Nord-Korea har arbeiderklassen rykket ned, og dermed forsvant hele planen om å nå kommunisme. Siden utopien er forsvunnet er også de kommunistiske idealene historie. Både proletariats diktatur og kollektivt eierskap er forsvunnet anser Frank. I stedet vil "nyrike kapitalister" og gründere ikke lenger være samfunnsfiender, forutsatt at de har sin militære tilknytning i orden. Sosialisme forsvant ikke ut av dagligtalen, men betyr ikke lenger det motsatte av kapitalisme, sosialisme betyr nå uavhengighet. Den ideologiske snuoperasjonen kunne gjennomføres siden alle mennesker er kreative, og man ikke dogmatisk skal følge en ideologi, men tilpasse politikken til rådende forhold (Frank 2003).

7.3.2 Songunpolitikken tolket negativt

Frank har rett i at det har skjedd en ideologisk endring: arbeiderklassen har blitt forbigått av militæret (Che Young Chol 2007 [intervju]). Det står i skarp kontrast til Kim Il Sung (1980: 13-14,86) som mente at arbeiderklassen leder revolusjonen, og at militæret er arbeiderklassens verktøy og beskytter. Der er likevel ikke sikkert at den ideologiske endringen hadde betydning for de økonomiske reformene. Aidan Foster-Carter (2004) ser på Songunpolitikkenes praktiske sider og mener den er et direkte og indirekte hinder for økonomisk gjenoppbygging og reform. Siden militæret skal ha storparten av samtlige ressurser, sløses stål og energi bort på tanks og raketter.

²² Artikkelen han siterer er fra 2003, altså etter at reformene fant sted. Jeg regner det likevel som overveiende sannsynlig at Rodong Sinmun ikke radikalt endret synet på Songunpolitikken fra 2002 til 2003.

Ressursene kunne ha blitt brukt på produksjon av mer nyttige eller eksporterbare produkter. Indirekte hindrer man nyskaping fordi forsvarsindustrien er den primære i Songunpolitikken, dermed forblir mantraet i Nord-Korea at tungindustri er viktigere enn landbruk og lettindustri. Nordkoreanske tungindustriprodukter er ikke konkurransedyktige, i motsetning til hva lettindustriproduktene kunne ha vært. Foster-Carter mener at Songunpolitikken tilførte vokabularet ”business management” og ”sosialistisk prinsipp og prinsippet om å sikre profit”, men det betyr lite, siden ideologi og semantikk blir uvesentlig når den praktiske politikken legger destruktive føringer på produksjonen (Foster-Carter 2004: 4-5).

Frank og Foster-Carter diskuterer egentlig to forskjellige temaer, ideologisk endring og praktiske konsekvenser av ideologisk endring. Som vist i avsnitt 3.3 tydet de nordkoreanske kildene på at sosialisme fremdeles betydde det motsatte av kapitalisme, ikke uavhengighet som Frank mener. I følge Jucheteorien er sosialismen en forutsetning for uavhengighet, men ikke synonymt med det. Eneste indikator på at kommunismen var forsvunnet som mål var at enkelte *ikke* nevnte den eksplisitt som mål. Det kan ikke sies å være et fullgodt bevis. Kommunismen synes fremdeles å være et mål. Kommunismen er nevnt som mål i grunnloven og Sok Chol Won (2007 [intervju]) mente den var samfunnets mål.

Lite tyder på at Songunpolitikken var et verktøy for å endre kursen i den økonomiske politikken. Basert på kildene som har vært tilgjengelige for meg, er det mitt klare inntrykk at Frank tolker for mye inn i Songunpolitikken. Den fremstår som en legitimering av økt makt til militæret, men sier lite om økonomisk organisering. Militæret skal bidra til økonomien ved å være en betydelig økonomisk aktør, men det var ikke betinget av økonomisk omorganisering. I kapittel tre vistes videre at ingen endring av betydning er gjennomført i Jucheteorien fra åttitallet til 2006, bortsett fra sterkere fokus på militæret. Den tidligere nasjonale sikkerhetsrådgiveren i Sør-Korea, Professor Chung In Moon, støttet heller ikke Franks teori om Songunpolitikken. Professor Moon mente at Sør-Korea ikke så en direkte sammenheng mellom Songunpolitikken og reformene. Han mente at militæret snarere var en bremsekloss i reformarbeidet (Chung In Moon 2008a).

7.3.3 Et annet ideologisk perspektiv på reformene

Dersom Songunpolitikken ikke var en ideologisk forutsetning for reformene, var det da noe annet som var det? En analyse av reformene ut i fra det teoretiske rammeverket i Jucheteorien gir noen interessante muligheter. Jucheteorien er på papiret fleksibel, den har bare blitt praktisert strengt. Selve grunnsetningen er at mennesket er i stand til alt, og at intet begrenser mennesket. Likevel må man tilpasse seg de rådende omstendighetene og være seg sin situasjon bevisst. Nord-Korea befant seg i en desperat situasjon seint på nittitallet og omgivelsene og forutsetningene hadde endret seg radikalt med Sovjetunionens sammenbrudd. Da sier Jucheteorien at man skal være kreativ og avvise dogmatisme (Kim Il Sung 1980: 42). I det handlingsmiljøet som eksisterte internt i Nord-Korea var det ikke mange som faktisk kunne tillate seg å være kreative og avvise dogmatisme, men Kim Jong Il kunne det definitivt, fordi han var sin fars sønn (Mansourov 2006: 55). I den nye situasjonen er det mulig at eliten benyttet anledningen til å anvende kreativitet og kritisk tok i bruk andres økonomiske teorier. Det er lov i følge Jucheteorien, dersom de kan tilby løsninger på massenes ønsker. De spesielle økonomiske sonene kan tenkes å ha vært slike løsninger. De kunne bidra med hard valuta til staten, og hadde begrensinger som sikret Nord-Korea mot rekolonialisering som Jucheteorien advarer mot. Den begrensede størrelsen ville også hindre landet i å bli avhengige av de spesielle økonomiske sonene, hvilket ville ha brutt uavhengighetslinjen. På den annen side ville avhengighet ha vært i tråd med den økonomiske politikken landet i realiteten hadde ført i hele sin eksistens.

Den oppsiktsvekkende pris- og lønnsreformen kan tolkes i samme perspektiv. Jucheteorien legger stor vekt på kollektivismen. Dersom bøndene alene skulle fått økt sine inntekter, ville det brutt alvorlig mot den kollektive tankegangen. Det ville også brutt mot prinsippet om at en folkerepublikk ledes av arbeidere og bønder sammen, men arbeiderne øverst. Til tross for at arbeiderne hadde tapt førsteplassen til militæret, tyder intet på at også bøndene hadde rykket forbi dem. Teorien stemmer også godt med det sosio-historiske prinsippet; at massene er historiens subjekter, eller drivkrefter. Som beskrevet finnes flere indikasjoner på at de sultende drev fram en

basal markedsøkonomi under hungersnøden, og at myndighetene gradvis legaliserte dette. Dermed drev massene fram historien, men i gal retning, bort fra det ekstremt egalitære, til et samfunn der individet var ansvarlig for seg selv.

I det ”nye” Nord-Korea som vokste fram mot slutten av nittitallet, kan Songunpolitikken ha tjent som et nytt integrativt lim i et samfunn der den gamle Jucheteorien ble tolket på en ny måte. Ved å satse på militæret oppnådde myndighetene flere hensikter. Folket fikk en annen organisasjon å samle seg rundt da partiet hadde spilt delvis fallitt, myndighetene brukte militæret som sin samfunnsdrivende organisasjon siden partiet hadde blitt en byråkratisk tungrodd mastodont, og utlandet ble minnet på Nord-Koreas militære styrke. Følgelig tyder lite på at den ideologiske endringen banet vei for reformene. Det finnes heller ikke sterke holdepunkter for å hevde at Songunpolitikken påvirket utformingen av reformene på annet vis enn det Jucheteorien gjorde.

7.3.4 Instrumentelle begrensninger i Jucheteorien

Selv om mye tyder på at reformene kunne gjennomføres uten en ideologisk endring, medfører Jucheteorien en rekke begrensninger på hvor radikalt man kan reformere. Begrensningene er instrumentelle fordi Jucheteorien fremstår som en kombinasjon av en grunnlov og religion som gjennomsyrrer hele samfunnet (Sung Chull Kim 2006: 106-110). Myndighetene kan antagelig ikke bryte den uten at folket stiller spørsmål. Under den kalde krigen unnlot myndighetene å informere folket om omfanget av hjelpen Nord-Korea mottok fra utlandet. Selv om nordkoreanerne var avhengige av utlandet, forble de lojale til myten om landets uavhengighet. Det tror jeg fortsatt gjelder i det ”nye” Nord-Korea. Selv om man ikke lever som man preker, er det ikke aksept for å antyde at Jucheteorien ikke beskriver virkeligheten. Det burde åpne for å gi slipp på sosialismen som reelt mål, som Kina har gjort, men det indikerer ikke nødvendigvis valget av virkemidler. Det tror jeg skyldes at sosialismen har betydning for legitimeringen av Kim Jong Ils makt. Mye av politikken er tydelig inspirert av tradisjonell sosialisme, så den delen av Jucheteorien har ikke blitt ignorert, i

motsetning til prinsippet om økonomiske uavhengighet. I følge det sosio-historiske prinsippet kan man nå målet om uavhengighet i et sosialistisk system kun under ”korrekt ledelse”. Korrekt ledelse betyr i denne sammenhengen Kim Jong Il og andre medlemmer av eliten. Følgelig vil en oppgivelse av sosialismen som mål fjerne behovet for Kim Jong Ils tjenester som ”korrekt leder”. Det er svært vanskelig å forestille seg at Kim Jong Il med hensikt endrer staten slik at den ideologiske legitimeringen av hans makt forsvinner. Jeg tror at en grunnleggende endring av Jucheteorien forutsetter et skifte av toppledelse. Kim Jong Il er ikke en troverdig politisk reformist siden han selv har utviklet mye av Jucheteorien. Fra det kan man slutte at en grunnleggende omlegging av den økonomiske politikken vil være besværlig. Seint på nittitallet ble enkelte bedrifter overtatt av de ansatte og farmers markeds økte i omfang. Det kan indikere at Jucheteoriens kollektive eierskap tidvis oversees, men for øvrig tyder alt på at kollektivt eierskap forble hovedprinsippet.

French er delvis enig i dette resonnementet. Han mener på at planøkonomien, Jucheteorien og personkulten henger så tett sammen at kritikk av planøkonomien oppfattes som kritikk av lederskapet. Det er ikke noe man ønsker å presentere, snarere konkurrerer man om å vise lojalitet. Derfor påpekes ikke at planøkonomien fører til sløsing og behøver grundig reform. Det vil være problemet så lenge Jucheteorien forblir den styrende teorien (French 2005: 113). En ytterligere instrumentell begrensning i Jucheteorien og Songunpolitikken er prioriteringen av tungindustrien og forsvarsindustrien som Foster-Carter (2004) har kritisert. Det finnes gode argumenter mot å bruke knappe ressurser på enda mer våpen og teknisk utdaterte tungindustriprodukter.

7.3.5 Kulturelle begrensninger som følge av Jucheteorien

Det er dessverre ikke lett å si om deler av Jucheteorien legger instrumentelle eller kulturelle begrensninger fordi vi i liten grad vet hva som er forbudt ved henholdsvis skrevne og uskrevne lover og regler. For eksempel vet vi ikke om nordkoreanernes eventuelt manglende kunnskaper om markedsøkonomi skyldes forbud mot innkjøp av

utenlandsk litteratur, pengemangel, manglende sosial og kulturell aksept av slik kunnskap eller en kombinasjon. Guideprinsippets krav om ideologisk uavhengighet via nasjonalisme og motstand mot utenlandsk kulturpåvirkning må ha gitt et klima der man i liten grad har våget ta til ordet for at utenlandske løsninger kunne være bedre enn egne. Videre vet vi at bibliotekene og bokhandlerne har få utenlandske titler tilgjengelig (Sung Chull Kim 2006: 181). Eventuell kunnskapsmangel hos eliten kan óg skyldes at kunnskapen ikke finnes i Nord-Korea, grunnet minimal tilgang til bøker, tidsskrifter og internett. Ellers virker det som eliten er godt orientert om verdenssituasjonen, og det samme gjelder tolker og guider utlendinger møter. Derimot virker det ikke som noen er villige til å godta kritikk av eget system, eller fremme selvkritikk, selv om de kjenner godt til innholdet i den utenlandske kritikken. Mye av ansvaret for det må falle på Jucheteoriens monolittiske og totalitære oppbygging som hindrer en konstruktiv debatt. Offisielt heter det at Koreas Arbeiderparti har utslettet alle andre ideologier i landet og alle fraksjoner innen partiet (Sok Chol Won [intervju]). Det har nok dempet på folks ønske om å delta i den offentlige debatten.

En annen konsekvens av nasjonalismen var at mange nordkoreanske tjenestemenn manglet nødvendig takt og tone i møte med utlendinger. Det er en av årsakene til at utelukkende de mest tålmodige internasjonale hjelpeorganisasjonene og diplomatene har holdt ut i Nord-Korea. Deres tålmodighet og tilstedeværelse i landet førte likevel til at nordkoreanerne ble mer vant til å omgås utlendinger og deres atferd. Det ga nordkoreanerne økt kunnskap om utlandet, men det er vanskelig å si om hjelpeorganisasjonenes tilstedeværelse hadde betydning for min problemstilling. (Smith 2005: 133, 165).

7.3.6 Instrumentelle og kulturelle begrensninger i forbindelse med den økonomiske krisen

En opplagt begrunnelse for å gjennomføre økonomisk reform er at det var problemer i økonomien. En kan argumentere for at enkelte land reformerer bare for å reformere, men for et så konservativt land som Nord-Korea er det lite sannsynlig. Den

økonomiske krisen var en viktig årsak til reformene, men påvirket krisen hvilke virkemidler man valgte og hvilke man ikke valgte?

Nicholas Eberstadt mener den økonomiske krisen delvis var forårsaket av at utenrikshandel blir sett på som negativt i Nord-Korea. Han baserer seg på en analyse som viser at Nord-Korea er et av verdens minsteksexporterende land samt en analyse av nordkoreanske avisartikler fra 2003. Avisartiklene tar til orde for at handel, kultur- og personutveksling er imperialistiske knep for å snike inn borgelig kapitalisme og kultur. Hvis imperialistene lykkes, vil landet synke ned i et kaos av østeuropeiske dimensjoner og folket miste sin ideologiske bevissthet. Eberstadt tolker det som et bevis på at handel er negativt og at jo mindre Nord-Korea handler med verden, jo større sikkerhetspolitisk suksess har landet (Eberstadt 2006: 286-290).

Har Eberstadt har rett, passer det med Jucheteoriens fokus på uavhengighet og motstand mot utenlandsk kulturpåvirkning. Det ville også forklare reformenes forenkling av handelen med utlandet. Eberstadts poeng kunne da ha vist at reformene var et steg bort fra Jucheteorien. Resonnementet forstyrres imidlertid av at Eberstadt siterer artikler publisert etter reformene.

French mener også at det i Jucheteorien er et poeng at land med stor utenrikshandel ikke er uavhengige, men det er i følge French kun et retorisk poeng. Dette poenget slapp Pyongyang allerede i 1993 da en "Handel-Først" kampanje ble lansert for å avhjelpe problemene etter Sovjetunionens kollaps. French mener at årsaken til Nord-Korea lave eksport er at nordkoreanske produkter er lite attraktive etter år med lite innovativ planøkonomi (French 2005: 88-89).

Nordkoreanerne mener Jucheteorien overhodet ikke hindrer internasjonal handel, selv om teorien legger vekt på selvforsyning. Handel er ønskelig dersom den baserer seg på felles interesser, og ingen blir utbyttet (Han Rye Kyo 2007 [intervju]). Professor Han utdypet ikke ytterligere hva han la i utbytting, men mitt inntrykk etter samtaler med andre nordkoreanere var at de oppfattet arbeidsforholdene for mange kinesere som utbytting. Derimot skriver Kim Chol U (2002: 73-75) i sin bok om Songunpolitikken at Nord-Korea var imot så vel utenlandske investeringer som nødhjelp idet begge var imperialistiske grep for å undergrave landet og ødelegge sosialismen.

Pyongyangs forvirrende holdning til handel viser at det ikke alltid er sammenheng mellom det uttalte og skrevet og faktiske handlinger. Allison mener man kan betrakte myndighetenes handlinger som summen av outputs fra mange ulike organisasjoner, siden de fleste problemer faller inn under flere organisasjon. Videre er det kjent at alle organisasjoner ikke samarbeider like godt, enkelte kjører snarere et sololøp. Organisasjonen vil handle ut i fra rutiner beregnet på den aktuelle typen problemstillinger (Allison 1969: 698-699). Nordkoreanske medier er kjent for ikke alltid å beskrive sannheten. Mye tyder på at ideologiske artikler er resultat av faste rutiner. Nesten daglig trykkes flere temmelig like artikler som angriper amerikansk imperialisme, japansk militarisme og så videre. Vi bør derfor ikke ignorere muligheten for at nordkoreansk media holdt seg til den etablerte rutinen, til tross for at eliten hadde modifisert politikken. Medienes fortsatte angrep på det imperialistiske knepet handel, kan ha ytterligere årsaker. Smith spekulerer i at nordkoreansk presse fungerer som en vernet bedrift for konservative partimedlemmer som ikke behersket landets nye sosioøkonomiske situasjonen (Smith 2005: 277). Journalistene kan ha endt opp i en konkurranse om å vise mest mulig lojalitet til rutinene og slik bidratt til å skape forvirring om de politiske intensjoner. I denne saken kan de ha bidratt til en misoppfatning om behovet for endring i synet på utenrikshandel.

Sett bort ifra Eberstadts medieanalyse har han et poeng når han påpeker at Nord-Korea importerer lite og eksporterer mindre. Men som French anfører, betyr det kanskje bare at ingen vil kjøpe landets produkter. Den økonomiske krisen viste at systemet var i utakt med verdensmarkedet. Det er nok et argument for at en grunnleggende økonomisk kursendring burde ha presset seg fram. Det skjedde ikke, av flere årsaker. En delforklaring kan være forholdet hensynet til rasjonell kalkulasjon og politisk kontroll.

I et hierarkisk instrumentelt perspektiv vil organisasjonsledelsen foreslå reformer hvis de gir større grad av måloppnåing, men man reformerer ikke dersom reformkostnadene overgår gevinsten. Samtidig må ledelsen veie konsekvensene av de tilsynelatende mest rasjonelle forslagene mot ønsket om politisk kontroll (Christensen m.fl. 2006: 45, 143-144). Alt tyder på at eliten i Nord-Korea ønsket størst mulig politisk kontroll. Skal det kombineres med høyest mulig grad av rasjonell

kalkulasjon, kreves store ressurser og mye ekspertise. Tatt i betraktning den økonomiske situasjonen og ekspertisenivået i Nord-Korea, er det grunn til å anta at rasjonell kalkulasjon fikk mindre betydning enn politisk kontroll. Eliten hadde mistet den totale politiske kontrollen på grunn av matmangelen, men hadde fremdeles enorm makt. Reformene tok blant annet sikte på å gjenerobre deler av den tapte makten. En total omlegging av den økonomiske politikken ville derimot ha truet den politiske kontrollen. Eldre partimedlemmer med revolusjonserfaring kunne ha mistet makten til yngre med kapitalistisk erfaring, og elitens makt kunne ha blitt truet av at folket ble stadig mindre avhengig av staten. Som tidligere beskrevet er mye av myndighetenes makt forankret i det sosialistiske systemet. Å utrede en økonomisk omlegging ville ha vært forbundet med risiko. Myndighetene ville fått et forklaringsproblem overfor folket, fordi man plutselig stilte spørsmål ved vedtatte sannheter. Eventuelle utredere av en omlegging av kunne ha risikert at selve utredningen ble brukt mot dem dersom en politisk endring uteble. De kunne i ettertid ha blitt stemplet som kontrarevolusjonære og overløpere. Derfor er det grunn til å tro at myndighetene verken ønsket å utrede en total omlegging eller hadde ressurser til det. Trolig måtte rasjonell kalkulasjon vike for politisk kontroll, en sannsynlig medvirkende årsak til at reformene ble som de gjorde.

Et organisasjonskulturelt perspektiv kan støtte teorien om at selv utredning av omlegging av økonomisk politikk var usannsynlig. Opphavet til organisasjonskulturen finner vi i indre og ytre omgivelser. Eliten i Nord-Korea hadde tilegnet seg et verdisett i de politiske organisasjonene de hadde vært medlem av hele livet, elitens indre omgivelser. I de ytre omgivelsene finner vi presset fra det kulturelle og institusjonelle nærmiljøet i Kina og Sovjetunionen. Samtidig kan eliten også ha blitt overbevist om at egen propaganda var sann, sagt på en annen måte, begynt å tro på sin egen manipulerte organisasjonskultur.

I dette skjæringspunktet finner vi organisasjonskulturen, tungt influert av sosialismen. I tillegg til å være en instrumentell legitimering av makten, ga sosialismen en felles verdi alle kunne samles rundt. Folket skulle bli motivert til hardt arbeid av ideologiske incentiver snarere enn materielle incentiver som lønnsbonuser. I verdiplattformen var også kollektivt eierskap av jorda og bedriftene viktig (Che

Young Chol (2007 [intervju]). Grunnlovsrevisjonen og pris- og lønnsreformen endret noe av det kollektivistiske, siden sosiale organisasjoner fikk lov å eie småbedrifter, og materielle lønnsincentiver kom i tillegg til ideologiske incentiver. Likevel tillot ikke myndighetene delprivatisering eller et frislipp av kreative gründere. En slik liberalisering ville vært naturlig dersom de ytre omgivelsene var den viktigste pressfaktoren, men kinesisk og russisk reforminspirasjon tapte åpenbart. Det tror jeg skyldes et ønske om å beholde mest mulig kontroll, samt at veldig mange i Nord-Korea er sosialister. For dem er delprivatisering og liberalisering av økonomien uønsket. I vår markedsøkonomiske hverdag kan vi ha problemer med å forstå at sosialistiske løsninger oppfattes bedre enn våre, særlig tatt i betraktning den økonomiske krisen Nord-Korea hadde vært gjennom. Mangelen på kritisk refleksjon rundt eget system bunner trolig i manglende ytringsfrihet samt at myndighetene hardnakket har hevdet at amerikansk handelsboikott, naturkatastrofer og Sovjetunionenes sammenbrudd var skyld i problemene.

7.3.7 Instrumentelle begrensninger i det internasjonale handlingsmiljøet

Uansett hvor uavhengig en stat ønsker å være, vil andre staters handlinger kunne påvirke hvilke alternativer man har, men påvirket de en nasjonal reformprosess? For min problemstilling er særlig to perspektiver aktuelle i et instrumentelt perspektiv, Kinas påvirkningspotensial og det dårlige forholdet til USA og deres allierte i Øst-Asia.

Det er lett å anta at Kina har stor innflytelse. Kina har alltid dominert Korea, de to statene deler flere historiske og ideologiske erfaringer, de er militært allierte, og Kina holder liv i Nord-Korea (Samuel S. Kim 2006: 189). Beijings mål er å holde den koreanske halvøya stabil, men Kinas frykt for nordkoreansk kollaps kan ha svekket innflytelsen i Pyongyang. Samuel S. Kim (2006: 197-198) argumenterer for at Pyongyang har innsett Kinas egoistiske motiver for yte bistand. Derfor kan Pyongyang sikre seg bistand ved å spille på den kinesiske frykten, uten at Kina får vesentlig innflytelse i bytte. Kina er interessert i en viss forbedring i den

nordkoreanske økonomien, men har ikke klart å presse fram reformer tilsvarende sine egne. Det bevises av mangelen på reformer av kinesisk omfang i Nord-Korea.

Lite tyder på at Pyongyang lar seg influere for mye av Beijing, annet enn når kineserne virkelig viser muskler som da de arresterte Yang Bin og stanset den spesielle økonomiske sonen i Sinuiju. Nord-Korea hadde investert politisk prestisje i prosjektet, siden man var villig til å avstå rikelig suverenitet til sonen, men fikk handlingsalternativet avskåret av kineserne (Haksoon Paik 2003: 47-48). Sett fra Pyongyang påvirket kineserne reformprosessen i negativ retning, stikk motsatt av forventet, Kinas nære økonomiske historie tatt i betraktning. I tillegg til inspirasjonen til de spesielle økonomiske sonene kan Pyongyang ha blitt påvirket av en tenkelig spillovereffekt av kinesiske nærvær i grenseområdene, der illegal og legal handel økt på nittitallet. Kinesiske handelsfolk introduserte kapitalismen til nordkoreanere som solgte alt de eide for å overleve. Det styrket ikke Pyongyangs makt i grenseområdene, snarere ledet det til en oppblomstring av illegal aktivitet og styrket stilling for lokale aktører.

Det dårlige forholdet til USA kan ha hatt positivt innvirkning på reformarbeidet. Pyongyang oppfatter USA som en trussel mot statens eksistens, og bruker derfor store ressurser på militæret. Smith (2005: 26-27) anslår at mellom fjorten og tretti prosent av brutto nasjonalprodukt gikk til militæret i år 2000. Etter Sovjetunionens sammenbrudd forsvant tilgangen på billige våpen. Behovet for nye våpen kan ha presset fram reformene, dersom eliten antok at de ville gi økte inntekter som kunne anvendes til våpenkjøp. Den økte handelen og kontakten med Sør-Korea kan være en indikator på at Pyongyang lette etter en ny utenlandsk kilde til politisk og økonomisk støtte. Dersom forholdet til USA skulle bedre seg, kan Pyongyang tenkes å ikke lenger ha interesse av tilnærming til Sør-Korea, siden forsvarsbudsjettet potensielt kan reduseres.

Oppsummeringsvis kan man argumentere for at det dårlige forholdet til USA har bidratt til å tvinge Nord-Korea til å åpne opp mot andre land som en overlevelsesstrategi, og at den vedvarende spente situasjonen har gjort at Nord-Korea hadde et vedvarende behov for å øke militærbudsjettet. Disse to elementene kan ha bidratt til reformene.

7.3.8 Kulturelle begrensninger i det internasjonale handlingsmiljøet

Effekten av det dårlige forholdet til USA kan også tolkes annerledes. Forholdet mellom USA og Nord-Korea er tidvis så anspent at krigsfaren er overhengende. Derfor er enhver forbedring i forholdet viktig, selv om man ikke kan snakke om et godt forhold, heller et mindre elendig. Forholdet til utlandet utgjør en del av opphavet til nordkoreansk kultur og påvirker også ledelsen. Ekte og innbilt ytre press fra USA og deres allierte har vært en hjørnestein i ideologien, men det dårlige forholdet har nok også båndlagt mer enn kun økonomiske ressurser til militæret. Trolig skrinlegges alt annet enn oppgaver som direkte relateres til statens overlevelse når forholdet er på sitt verste (Haksoon Paik 2006: 44). Sagt med andre ord, den konstante krigsfrykten gjør at reform og åpning blir vanskelig, til tross for behovet for mer penger til nye våpen. Dette utgjør både instrumentelle og kulturelle begrensninger, siden de båndlegger instrumentene eliten disponerer og mer kulturelle ryggmargsreflekser og tankekapasitet. Her vil de hovedsakelig behandles som kulturelle fordi Pyongyang tenderer til å overdrive trusselen fra ”imperialistene”. Det skyldes nok både at nordkoreanere er opplært til å frykte imperialister og fordi det tjener ledelsens interesser.

Grunnlovsrevisjonen og reformene ser ut til å ha til felles at begge ble presentert i gode år i nordkoreansk, utenrikspolitisk sammenheng. I 1998 lanserte Sør-Korea solskinnspolitikken som markerte starten på en ny avspennings- og tilnærminglinje fra Seoul (Eberstadt 2006: 277). Solskinnspolitikken forbedret klimaet på halvøya betydelig og bidro til at romraketten og sjøslagene ødela mindre enn de ville ha gjort tidligere. I 2000 resulterte solskinnspolitikken i det første toppmøtet mellom en nordkoreansk og en sørkoreansk statsleder. Forholdet var fortsatt godt i 2002 (Seongji Woo 2006: 227).

I avsnitt 5.6 siterte jeg lederen for EUs humanitære program i Pyongyang, som uttalte at EUs samarbeid med nordkoreanske myndigheter gikk bra i 1998, dårlig i 1999 og så bedre igjen. Det er ytterligere en indikator på et godt forhold til utlandet i

1998. En årsak til svingningene han beskrev, kan være at fire NGO'er trakk seg ut i perioden 1998 til 2000. MSF rettet alvorlig kritikk mot myndighetene og trakk seg ut rett etter grunnlovsrevisjonen. Myndighetene beskyldtes for å ignorere det lidende folkets behov og inkompetanse. Pyongyang oppfattet nok kritikken som et tillitsbrudd. Selv hadde myndighetene tapt ansikt da de sendte ut en appell om bistand i 1995. Da forventet man neppe kritikk fra NGO'ene. MSFs kritikk kan derfor ha bidratt en midlertidig nedkjøling av forholdet til utenverden.

I 1998 var også forholdet til USA relativt godt med besøk av nordkoreanske tjenestemenn i Washington. Samarbeidsklimaet var konstant preget av amerikansk motstand mot det nordkoreanske atomprogrammet, men det var likevel et konstruktivt klima som nådde høydepunktet i år 2000 da utenriksminister Albright besøkte Pyongyang (Scalapino 2006: 150-151). Da Bush ble innsatt som president i 2001, inntok han en mer fiendtlig holdning, men USA overførte likevel bistand for til sammen 350 millioner dollar i 2001 og 2002 (Eberstadt 2006: 278). Videre inviterte Bush til dialog i februar 2002, dog etter å ha kommet med svært krass kritikk av Kim Jong Il. (Bush 2002b).

Forholdet til Brussel var også godt i perioden før reformene. Nord-Korea opprettet diplomatiske forbindelser med diverse EU-land og EUs ledertroika besøkte Pyongyang i 2001 (Smith 2005: 213).

For å oppsummere: Nord-Korea nøt mot slutten av nittitallet og fram til 2002 relativt gode forbindelser med utlandet. Landet sto ikke på randen av krig og gjennomførte i perioden en grunnlovsrevisjon og økonomiske reformer. Mot dette kan man hevde at forholdet til USA og Japan var elendig da grunnlovsendringene ble vedtatt i 1998. Fem dager før vedtaket skjøt Nord-Korea opp en romrakett til store protester fra USA og Japan. Dersom det var en sammenheng mellom utenrikspolitikken og reformarbeidet burde grunnlovsrevisjonen da blitt lagt på is. Likevel kom vedtaket, og det kan ha sammenheng med at grunnlovsrevisjonen i første rekke omhandlet maktfordelingen, mens de økonomiske aspektene spilte en mindre rolle, men inngikk i pakken. Videre er parlamentet samlet kun en til to ganger i året, så Kim Jong Il benyttet anledningen han hadde til å revidere grunnloven. Hadde han ikke benyttet den, hadde han potensielt måttet ventet seks måneder eller et

år. Dessuten var det Nord-Korea som forsuret forholdet ved rakettoppskytningen, det var ikke USA som provoserte.

I juni 2002 var Nord-Korea stemplet som en del av ondskapens akse, men Bushadministrasjonen hadde ikke stanset bistanden eller brutt avtalen fra 1994. Japan stanset sin matvarebistand i 2001, men forholdet bedret seg våren 2002. Høsten 2002 gikk forholdet til USA og Japan inn i en virkelig dårlig fase og forble dårlig til 2007, men var altså ikke helt elendig da reformene startet i 2002. Etter 2002 har det ikke forekommet ytterligere store reformer, hvilket indikerer en sammenheng mellom reformer og forholdet til utlandet. På direkte spørsmål støttet Professor Chung In Moon (2008b) denne teorien. Professor Moon pekte på at de kinesiske reformene kom etter at Nixon hadde ”åpnet” Kina tidlig på syttitallet. Professor Moon mente at de kinesiske reformene ble muliggjort av det bedre forholdet til USA og at det også var tilfelle i Nord-Korea. Dersom USA normaliserer forholdet til Nord-Korea, øker sannsynligheten for flere reformer mente han (Chung In Moon 2008b)

Sammenhengen mellom utenrikspolitikk og reformer kan også inngå i forklaringen på hvorfor det gikk såpass lang tid mellom økonomiens kollaps, hungersnødens inntreden og lanseringen av reformene. På nittitallet må mye av Pyongyangs energi ha gått med til å håndtere hungersnøden, atomsaken og alle utlendingene fra NGO’ene. Mest sannsynlig var reform utelukket så lenge landet og elitens eksistens var truet, men ble mer aktuelt da situasjonen bedret seg.

Det kulturelle og det instrumentelle perspektivet gir her to forskjellige forklaringer på hvordan amerikansk press påvirket reformarbeidet. Det vil være vanskelig å konkludere endelig før arkivene i Pyongyang åpnes, inntil så skjer, kan vi kun støtte oss på daglig utvikling. Den tyder på at et dårlig forhold til Washington ikke gir økt sannsynlighet for reformer. Dette vil kort bli kommentert i etterordet.

7.4 Overordnede mål

Målene nordkoreanerne (Annex IV 2002: 127-130) oppga var mål som alle kunne enes om, som for eksempel økt produksjon. Imidlertid manglet en spesifikk plan for hvor man ville. Nord-Korea har tidligere hatt svært konkrete økonomiske planer,

derfor overrasket mangelen på håndfaste mål. Reformene avstedkom en mengde spekulasjoner om hva målsetningen var. Forslag om sørkoreansk militærdiktatur, thailandsk konstitusjonelt "monarki", svensk velferdsstat, kinesiske eller vietnamesiske reformer ble fremsatt. Få var villige til å godta at nordkoreanske tjenestemenn fortalte hele sannheten. Dette delkapittelet analyserer mulige mål for reformene ved å betrakte statens opprinnelige mål for den økonomiske politikken, de nåværende målene som kom med reformene, og virkemidlene myndighetene valgte. Fremgangsmåten baserer seg på Silvermans metode for å identifisere en organisasjons mål. Silverman tar egentlig til orde for å studere en organisasjons aktiviteter, men det er så stor oppgave at jeg velger å kun se på de virkemidlene reformene innholdt (sitert i Christensen m.fl. 2006: 91). For problemstillingen er det nyttig å vite mer om målene for å kunne si hvordan faktorene påvirket dem, og hvor initiativet kom fra.

7.4.1 Opprinnelig mål med den økonomiske politikken

Den økonomiske politikkens opprinnelig mål var å bygge en sosialistisk og uavhengig stat. På sikt var målet kommunisme. God økonomi skulle gi folket høyere levestandard, sikre landet selvforsyning med mat, heve det tekniske utviklingsnivået og styrke statens politiske og økonomiske makt. Økonomien skulle være innrettet mot å møte folkets og landets behov, ikke tjene penger som i en kapitalistisk økonomi. I industrien skulle tungindustri prioriteres framfor lettindustri og landbruk (Kim Jong Il 1982: 45-47). Målene minnet om målene i andre land i den sosialistiske blokken.

7.4.2 Målene med den økonomiske politikken i 2002

Jeg har funnet kun to kilder om de offisielle målene: FN-rapporten fra 2002 og mitt intervju med Han Rye Kyo. Av FN rapporten fra går det fram at uttalte mål med reformene var økt matproduksjon, økt industriproduksjon, bedre økonomi og bedre

lønnsomhet (Annex IV 2002: 127-128). Han Rye Kyo (2007 [intervju]) mente at målene var å gi folk incentiv til å jobbe i farlige yrker som i gruvene, øke arbeidernes kreativitet og bidra til arbeidet med å bygge en ”sterk og fremgangsrik stat”.

Målet om en ”sterk og fremgangsrik stat” uttrykte et mål om å sikre statens overlevelse i en vanskelig tid (Ilpyong J. Kim 2006: 67). Staten, systemet og elitens makt var truet av dårlig økonomi, og sannsynligvis antok eliten at økonomisk reform kunne sikre systemet (French 2005: 138, Haksoon Paik 2003: 46-47, Seliger 2004: 77). Kollaps truet trolig ikke i den umiddelbare framtid, men situasjonen var alvorlig. Eliten hadde hatt tilnærmet total makt, hungersnøden reduserte den noe. Noe makt var overført til lokale myndigheter, noe til markedet og noe til folket. Det er grunn til å tro at eliten fryktet at prosessen ville fortsette. Erfaringene fra Øst-Europa tydet på at slike prosesser kunne være vanskelig å reversere hvis de fikk utvikle seg. Dersom reformene lyktes, ville staten atter få kontroll over nok mat til å redusere folks avhengighet av farmers markets (Annex IV 2002: 128-129). Altså ville folkets avhengighet av staten reetableres.

Nordkoreanerne (Han Rye Kyo 2007 [intervju], Kim Song Kwon 2007 [intervju]) var enige i at systemet var viktigst. Sågar viktigere enn å avhjelpe matvaremangelen, dersom det ville bety samtidig ”overgivelse til amerikanerne”. De gikk likevel ikke så langt som å hevde at dårlig økonomi truet systemets overlevelse. Reformene var snarere tilpassing til en endret verdenssituasjon. Derimot påpekte Kim Jong Il (1996: 4-5) at den svake økonomien truet systemet, i sin hemmelige tale i 1996. Han hadde selv sett sultende mennesker på vandring etter mat og la skylden på partiet. Matmangelen kunne føre til at hele det klasseløse samfunn ville forsvinne, og egoistiske kjøpmenn og bønder ville overta hele samfunnet som i Polen. Han advarte mot å gå bort fra de sosialistiske prinsippene og benytte sikkerhetsstyrkene til å holde folket i ro (Kim Jong Il 1996: 4-5).

Trolig fryktet eliten også de ytre omgivelsene. Jeg antar at forholdet til Kina bekymret eliten. Det ble i avsnitt 7.3.8 argumentert for at Beijing ikke har stor direkte påvirkningskraft, den indirekte er nok større. Det er allerede vist at Kina er en inspirasjonskilde samt en viktig økonomisk bistandsyter. Det var nok bekvemt for Pyongyang under den kalde krigen, fordi man da kunne balansere forholdet til Kina

mot det til Sovjetunionen. Sovjetunionens kollaps umuliggjorde Pyongyangs tradisjonelle balansespill. Antagelig følte Nord-Koreas elite sin posisjon truet, siden det var grenser for hvor lenge nordkoreanerne kunne spille på kinesernes frykt for kollaps. Beijing kunne få viktigere problemer å hankses med. Dersom reformene lyktes, ville den nordkoreanske økonomien styrkes og avhengigheten av Kina reduseres, blant annet ved å binde landet tettere til Sør-Korea. Et styrket bånd til Sør-Korea ville i teorien styrke Nord-Korea siden man da ville kunne spille kineserne ut mot sørkoreanerne.

Et annet problem for eliten var flyktningsstrømmen til Kina. Den hadde flere effekter; flyktningene sendte mat og penger hjem, samtidig som Nord-Korea fikk færre munnar å mette. Returnerte flyktninger kunne berette om hvordan grådige kapitalister hadde utnyttet dem, og bygget slik opp under den nordkoreanske sosialismen. På den annen side truet migrasjonen statens befolkningsgrunnlag, og de som returnerte brakte med seg informasjon som gikk imot det offisielle budskapet (Mansourov 2003: 7).

Det økonomiske gapet mellom de to landene fungerte som et dobbelt press mot Pyongyang. Kina holdt liv i Nord-Korea, men kanskje ikke på ubegrenset tid, og fungerte som en passiv reklameplakat for et annet politisk system. Dette problemet kunne løses på flere måter, blant annet ved å forsøke å stenge grensen helt, men en mer bærekraftig løsning ville være å styrke Nord-Koreas økonomi og gjøre det mer attraktivt å forbli i landet.

Som vist tidligere antyder kildene at sosialisme og kommunisme ikke forsvant som overordnede samfunns mål, men overordnede mål kan slutte å være reelle mål etter en målforskyvning. En del av virkemidlene i reformene tydet på det.

7.4.3 Målene sett i lys av virkemidlene

Som nevnt mener Frank (2005: 305-306) at reformene var starten på en langsom overgang til et hybridssystem der staten distribuerer basisvarer, mens markedet tar seg av øvrige varer. Reformene var derfor ekte, ikke midlertidige, tiltak. Frank begrunner

det både med Songunpolitikken og virkemidlene som ble anvendt, som fjerning av landbrukssubsidier og fokusering på lønnsomhet. Dersom reformene lyktes, ville myndighetene vanskelig kunne gå tilbake til den økonomiske politikken som hadde spilt fallitt.

Nordkoreanerne benektet en overgang til et annet økonomisk system (Annex IV 2002: 127, Han Rye Kyo 2007 [intervju]). Professor Han gikk så langt som å si at reformene var midlertidige tiltak for å løse problemene i planøkonomien. Dette synet støttes Eberstadt som mener at gjeninnføring av penger som betalingsmiddel skulle fungere som en vitamininnsprøytning i den nær ødelagte planøkonomien (Eberstadt 2006: 291). McKay peker på at til tross for at man har innført enkelte markedsmekanismer, finnes intet bevis for at man beveger seg i retning av kapitalisme, bare et bevis for at Pyongyang er villig til å prøve nye ideer (McKay 2005: 96).

7.4.4 Nye eller gamle mål?

De opprinnelige målene for den økonomiske politikken og de man hadde i 2002, var relativt like; å sikre staten og øke folks levestandard. Imidlertid ble virkemidlene ble endret fordi omgivelsene endret seg. I de indre omgivelser hadde ikke lenger eliten den kontrollen de ønsket, og de ytre omgivelser var av ny og mindre vennlig karakter. Likevel sto ikke eliten fritt i valget av virkemidler. Særlig begrenset ideologien valgfriheten, jamfør vektleggingen av planøkonomi og tungindustri. Den sosialistiske økonomiske politikken var en sentral brikke i elitens makt og kunne vanskelig fjernes. Det bidro sannsynligvis til at den ideologiske endringen ikke dreide seg om økonomisk politikk, men derimot maktfordeling. Reformene gikk derfor ikke lenger enn hva Jucheteorien allerede tillot. Mye tyder på at politisk kontroll var viktigere enn igangsetting av virkemidler som fra vårt ståsted virker rasjonelle. Derfor kan vi se bort fra en "economic man" etablering av målene, selv om målene her var gitt på forhånd. Det var ikke rom for analytisk rett-fram-tenkning rundt mål, midler og konsekvenser på grunn av begrensningene betinget i kravet til politisk kontroll.

Virkemidlene bærer ved første øyekast bud om et nytt delmål, nemlig en overgang til et annet økonomisk system, men må igjen sees i lys av begrensningene og mangelen på et formulert mål om en ny økonomisk politikk. De markedsorienterte virkemidlene ble stående alene i en ideologisk kontekst der sosialismen fremdeles dominerte, og kinesiske inspirasjonskilder ble benyttet à la carte iblandet sovjetiske elementer. Heller enn en overgang til markedsøkonomi kan man snakke planøkonomi med enkelte markedsøkonomiske elementer. Derfor er det mer naturlig å snakke om en "administrative man" måte å formulere målene på. Eliten søkte i hele verden etter egnede reformelementer, men fant de fleste i det kulturelle og institusjonelle nærmiljøet: Sovjetunionen og Kina. Det er ytterligere indikasjoner på kulturelle og institusjonelle faktorerers begrensning av elitens handlingsrom. De ytre omgivelsene spilte en kompleks rolle. Kina ytte et indirekte press ved å demonstrere for nordkoreanske migranter at selv Nordøst-Kina gjorde det skarpere enn Nord-Korea. Det lokket mange til å reise til Kina, midlertidig eller permanent, hvilket truet det nordkoreanske systemet. Indirekte stanset kineserne oppstarten av den spesielle økonomiske sonen i Sinuiju, og Pyongyang fikk dermed ikke gjennomført sitt vedtatte reformtiltak. Det bedre forholdet til Sør-Korea var sannsynligvis svært sentralt i reformarbeidet. Sørkoreansk bistand bidro til å holde liv i Nord-Korea, og et redusert trusselnivå ga trolig eliten i Pyongyang kapasitet til å reformere. Videre er det sikkert at det bedre forholdet til Sør-Korea muliggjorde den spesielle økonomiske sonen i Kaesong, fordi Kaesong ligger på grensa til Sør-Korea, og sonen var rettet mot det sørkoreanske markedet.

Det instrumentelle perspektivets tredje betraktningssmåte legger til grunn at endring av mål formuleres i det heterogene handlingsmiljøet til organisasjonen der ulike indre og ytre interesser gjør at man får mål med stor legitimitet, men ikke nødvendigvis klart definerte. Grunnet mangelen på data om indre fraksjoner i eliten kan vi dessverre bare spekulere rundt denne teorien. I det ytre handlingsmiljøet ønsket statlige aktører at Nord-Korea ikke skulle kollapse, men det var ulikt syn på hvor vel man ønsket at landet skulle klare seg. Likevel har vi ikke noe grunnlag for å påstå at andre ytre aktører enn Kina avskar reformmuligheter, utover nordkoreanernes påstand om at problemene i første rekke skyldes USA.

Kapittel 8. Konklusjon

8.1 Hovedfunn

Denne oppgaven har belyst problemstillingen ”*Kan utviklingen og samvirke mellom økonomiske krise, ideologisk endring og internasjonale omgivelser forklare reformene i juli 2002?*”

Fordi empirien er relativt ukjent, var det nødvendig å beskrive konteksten, de tre faktorene i problemstillingen, reformene og den opprinnelige ideologien detaljert. Dersom empirien hadde vært mer allment kjent, kunne empirien ha vært redusert og problemstillingen snevret inn, men fordi den var lite kjent, ville troverdigheten ha blitt truet fordi leseren ikke kunne vite sikkert om sentrale aspekter var utelatt. For å unngå usikkerhet ble et så helhetlig bilde som mulig gitt ved hjelp av et instrumentelt og et kulturelt perspektiv hentet fra organisasjonsteorien. Den lite kjente empirien gjorde også at teorien ble mindre framtrædende. Teorien ble benyttet til å strukturere analysen og hjalp meg til å se forhold fra flere sider. En svakhet ved mitt teorivalg var at teorien ikke direkte omhandlet økonomisk reform, men det er lite trolig at noen tradisjonelle teorier om økonomisk reform ville ha fungert. Selv om Nord-Korea har mange likheter med andre totalitære land, er likevel konteksten så spesiell at en generell teori ble antatt å være best egnet.

Noe overraskende tyder analysen på at ingen av de tre faktorene var hovedårsaken til reformene. Mye tyder på at hovedårsaken var at systemet framsto truet. Det var truet av svak økonomi, men svak økonomi hadde ikke presset fram reform før tilstanden ble så alvorlig at systemet var i faresonen. De indre omgivelsene, folket, hadde havnet i utakt med staten som ikke var i stand til å levere det den tidligere hadde gjort. I stedet ble folket nødt til å ta ansvar for seg selv. Det truet elitens makt eller som Kim Jong Il sa, ”det klasseløse samfunn”. Industrien hadde stoppet og landbruket produserte mindre enn tidligere. Situasjonen tillot ikke

lenger rigide planmål som løsning fordi mangelen på nær alt førte til at de ikke kunne oppfylles. Reform var derfor nødvendig

De ytre omgivelsene presset på flere måter. Det høye sikkerhetspolitiske spenningsnivået førte til at eliten prioriterte et stort militærvesen som belastet statsbudsjettet voldsomt. Kina og Sør-Korea med sin geografiske nærhet og tilstedeværelse i Nord-Korea, var passive reklameplakater for et annet økonomisk system. I analysen ble det høye sikkerhetspolitiske spenningsnivået analysert som et instrumentelt press. Det ble stilt opp mot en analyse i et kulturelt perspektiv av periodene med lavere spenning i Nord-Koreas utenrikspolitikk. Analysen tydet på at forholdet til utlandet var relativt godt i 1998 og 2002. Det styrker en antagelse om at sannsynligheten for reform er størst når forholdet til utlandet er godt, men vi kan ikke se bort i fra at eliten brukte avspenningen til å gjennomføre reformer som på sikt vil gi økte inntekter for anvendelse på militær infrastruktur. Vi kan heller ikke se bort fra muligheten for at sammenfallet var tilfeldig. Teorien kan styrkes hvis det samme inntreffer ved en eventuell framtidig reform.

Kombinasjonen av indre og ytre press mot eliten var så sterkt at det truet systemet. En logisk slutning er at eliten ville gjøre hva som helst for å berge sin makt, men den sto ikke fritt i valget av virkemidler. Den økonomiske politikken ble ikke lagt helt om fordi ideologien, planøkonomien og elitens makt hang så tett sammen at det ikke var mulig. Jeg ser det som svært sannsynlig at sosialismen var en så viktig bestanddel i elitens maktplattform at den ikke lot seg fjerne uten å true stabiliteten. I tillegg til ideologiens instrumentelle funksjon begrenset den også hvilke virkemidler som var kulturelt akseptable. Vi kan ikke sikkert skille mellom skrevne og uskrevne lover i Nord-Korea, men at nasjonalismen hindret myndighetene i å ta i bruk reformtiltak fra andre steder enn Kina og Sovjetunionen, framstår svært sannsynlig.

Det ble ikke funnet sikre indikasjoner på at den ideologiske endringen åpnet døren for en grunnleggende kursendring i den økonomiske politikken. Franks argumenter ble analysert opp mot kildene om Songunpolitikken jeg fant i Nord-Korea. Det er min klare oppfatning at Songunpolitikken ikke berørte den økonomiske politikken i nevneverdig grad. Det var ikke nødvendig fordi det later til at de økonomiske reformene holdt seg innenfor rammene i den opprinnelige Jucheteorien.

Selv om reformene brøt med mye av det Kim Il Sung hadde stått for, var ideologien såpass fleksibel at reformene kunne vedtas uten en ideologisk omlegging. Det ble heller ikke funnet sikre indikatorer på at man har ignorert de ideologiske grensene og endret den økonomiske kursen. Alt tyder på at reformene var et forsøk på å revitalisere planøkonomien, ikke avskaffe den.

Oppsummert kan vi si at den økonomiske krisen var en sentral årsak til reformene, men først etter at krisen truet systemet. De internasjonale forholdene påvirket Nord-Koreas behov for inntekter og bandt opp mye handlingskapasitet. Den ideologiske endringen kan i kun liten grad forklare reformene. Fokuset på militæret kan ha låst landet fast i et bestemt produksjonsmønster, men det var først og fremst Jucheteorien som begrenset handlingsrommet.

8.2 Metodologiske utfordringer

Datatilgangen har vært usikker, særlig finnes få data om indre forhold i Nord-Korea og forholdet til Kina. Jeg kan derfor ikke utelukke at andre forklaringer har større forklaringskraft. En faktor det ikke har vært mulig å granske er forholdet innad i eliten. Det er grunn til å tro at eliten har både konservative og reformvennlige medlemmer. Spesielt interessant hadde det vært å vite mer om militærets rolle, men militæret er en lukket institusjon i et lukket land. Oppgaven er i stor grad basert på annenhåndskilder. Det er utfordrende fordi de ofte har tolket atter andre. Så fram det har latt seg gjøre, har jeg gått til de kildene andre har tolket. Likevel vil det alltid knytte seg usikkerhet til data om Nord-Korea

8.3 Generalisering

Av avsnitt 2.10 går det fram at det knytter seg store utfordringer til generalisering. For det første kan det være problematisk å generalisere på bakgrunn av ett enkelt casestudium. For det andre er det lite trolig at man kan trekke allmenngyldige slutninger basert på funn i Nord-Korea. Maksimalt kan man generalisere til Nord-Korea. Det foreløpig eneste antydningssvis generaliserbare funnet er at

sannsynligheten for reform øker når forholdet til utlandet er mer avspent. Ytterligere forskning er nødvendig for sikrere å kunne beskrive hvordan eliten i Nord-Korea forholder seg til det internasjonale presset. Siden vi kun har begrenset kunnskap om Nord-Korea er omfattende videre forskning nødvendig på de fleste felt. Vi behøver så mye informasjon som mulig for å bedre kunne forstå Nord-Korea. Økt forståelse vil forhåpentlig vis bidra til å dempe spenningsnivået og dermed bidra til en friere og mer velstående hverdag for folket i Nord-Korea.

Etterord

Levestandarden har økt for bøndene i Nord-Korea etter reformene, men det er svært usikkert om økningen kan tilskrives reformene. Mer sannsynlig årsak er den massive hjelpen fra Kina og Sør-Korea. hjelpebehovet er fremdeles stort, og Røde Kors sitt hjelpeprogram i Nord-Korea er fremdeles blant organisasjonens største (Henriksen 2008 [intervju]). Etter reformene fikk Nord-Korea en årlig prisstigning på over 100 prosent uten at lønningene fulgte med (Brown 2006: 65). De urbane arbeiderne hadde ikke mulighet til å dyrke egen mat og ble derfor reformprosessens store tapere. Man beskriver nå en ny klasse av fattige byboere (McKay 2005: 92)

Utenrikspolitisk gikk det dårlig fra høsten 2002 til februar 2007 på grunn av atomkrise nummer to. Da den endelig ble løst, startet en ny diplomatisk offensiv fra Pyongyang. Den sørkoreanske presidenten besøkte Pyongyang i oktober 2007 og undertegnet flere viktige avtaler, som blant annet sikrer en regulær togforbindelse til den spesielle økonomiske sonen i Kaesong. Toppmøtet ble fulgt opp med et "turismemanifest" som åpnet to nye soner for sørkoreanske turister. I tillegg besøkte Vietnams statsleder Pyongyang og kunne ta med seg hjem skryt av sitt lands økonomiske prestasjoner (KCNA 02.10, 16.10, 03.11, 16.11.2007). Røde Kors opplevde en bedring i arbeidsforholdene i 2007. Røde Kors fikk relativt enkelt tillatelse til å reise til flomrammede områder og ble nevnt i nordkoreanske medier (Henriksen 2008 [intervju]). Man kan altså antyde at når utenrikspolitikken går bedre, øker muligheten for avspenning og ekstremt forsiktig åpning av Nord-Korea mot omverden.

Kildeliste

A State of Mind (film) (2004): Regi: Gordon, Daniel. Storbritannia: VeryMuchSo Productions

Allison Graham T. (1969): "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis." I: *The American Political Science Review*, vol. 63, nr. 3, s. 689-718

Annex IV (2002) I: *Consolidated Inter-Agency Appeal for Democratic People's Republic of Korea* 2003. URL: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/OCHA-64BT4X?OpenDocument&cc=prk> [lesedato 10.04.08]

Becker, Jasper (2005): *Rouge Regime. Kim Jong Il and the Looming Threat of North Korea*. New York: Oxford University Press

Brown, William B. (2006) "North Korea: How to Reform a Broken Economy." I: *North Korea: 2005 and Beyond*. Philip Yun og Gi-Wook Shin (red.). Washington DC: Brookings Institution Press

Bush, George W. Jr. (2002a): *President Bush & President Kim Dae-Jung Meet in Seoul. Remarks by President Bush and President Kim Dae-Jung in Press Availability – Seoul, Korea, The Blue House, Seoul, Republic of Korea* URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020220-1.html> [lesedato: 20.03.08]

Bush, George W. Jr. (2002b): *President Bush Visits Demilitarized Zone. Remarks by the President at Dorasan Train Station. Dorasan, Republic of Korea* URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020220-2.html> [lesedato: 20.03.08]

Chang, Gordon G. (2006): *Nuclear Showdown. North Korea Takes on the World*. New York: Random House

Che Young Chol (2007): *Songunpolitikken*. Forelesning. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 13.04.2007

Christensen, Tom, Per Læg Reid, Paul G. Roness og Kjell Arne Røvik (2006): *Organisasjonsteori for offentlig sektor*. Oslo: Universitetsforlaget

Chung In Moon (2008a): *The North Korean Nuclear Dilemma and the Future of Peace in Korea*. Frokost med Bernt. Oslo: Institutt for Statsvitenskap, 28.02.08

Chung In Moon (2008b): *The Second Korean Summit and Prospects for Inter-Korean Relations under the New Government*. Seminar. Oslo: PRIO, 28.02.08

Eberstadt, Nicholas (2006): "Why Hasn't North Korea Collapsed? Understanding the Recent Past, Thinking About the Future." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Feffer, John (2006): *North Korea and the Politics of Famine*. International Relations Center, Foreign Policy in Focus, Special Report. URL: <http://www.fpif.org/fpiftxt/3524> [lesedato 10.04.2008]

Foster-Carter, Aidan (2004): *North Korea: Guns or Butter?* URL: http://www.nautilus.org/fora/security/0418_FosterCarter.html [lesedato 10.04.2008]

Frank, Ruediger (2003): *The End of Socialism and a Wedding Gift for the Groom? The True Meaning of the Military First Policy*. URL: http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/transition/Ruediger_Socialism.html [lesedato 10.04.2008]

Frank, Ruediger (2005): "Economic Reforms in North Korea (1998-2004): Systematic Restrictions, Quantitative Analysis, Ideological Background." I: *Journal of the Asia Pacific Economy*, vol. 10, nr. 3, s. 278-311.

French, Paul (2005): *North Korea. The Paranoid Peninsula*. London: Zed Books

Grunnlov (1948) URL: http://www1.korea-np.co.jp/pk/062nd_issue/98092413.htm
[lesedato 25.03.08]

Grunnlov (1998) URL: <http://www.kcckp.net/en/great/constitution.php> [lesedato 25.03.08]

Haksoon Paik (2003): "North Korea's Struggle to Overcome Its Economic Crisis: Three Critical Choices (1991-2003)." I: *Vantage Point* vol. 26, nr. 11, s. 41-51

Haksoon Paik (2006): "North Korea Today: Politics Overloaded and Secularized" I: *North Korea: 2005 and Beyond*. Philip Yun og Gi-Wook Shin (red.). Washington DC: Brookings Institution Press

Han Rye Kyo (2007): *Nord-Koreas økonomiske system*. Forelesning. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 19.04.2007

Helgesen, Geir og Nis Høyrup Christensen (2006): *North Koreas Economic, Political and Social Situation*. København: Nordic Institute of Asian Studies

Helgesen, Geir og Nis Høyrup Christensen (2007): *North Korea 2007. Assisting Development and Change*. København: Nordic Institute of Asian Studies

Hellevik, Ottar (2003): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget

Henriksen, Torben (2007). *Intervju med forf.* 15. mars.

Henriksen, Torben (2008). *Intervju med forf.* 31. januar

Hong Nack Kim (2006): "Japanese-North Korea Relations Under the Koizumi Government" I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Ilpyong J. Kim (2006) "Kim Jong Il's Military First Politics" I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Jong S. You (2007). "Market Reforms in North Korea: Are They for Real", *North Korean Review* vol. 3, nr. 2, s. 27-44

KCNA (2007) URL: www.kcna.co.jp/index-e.htm

Kim Chol U (2002): *Army-Centred Politics of Kim Jong Il*. Pyongyang: Foreign Languages Publishing House

Kim Il Sung (1980): *Om Juche tanken*. Pyongyang: Forlaget for litteratur på fremmede språk

Kim Jong Il (1982): *On the Juche Idea*. Pyongyang: Foreign Languages Publishing House

Kim Jong Il (1996): *On the 50th Anniversary of Kim Il Sung University* URL: <http://www.kimsoft.com/korea/kji-kisu.htm> [lesedato 30.05.2007]

Kim Jong Il (1997): *On Preserving the Juche Character and National Character of the Revolution and Construction*. URL: <http://www.korea-dpr.com/library/111.pdf> [lesedato: 26.10.2007]

Kim Song Kwon (2007). *Jucheteorien*. Forelesning. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 11.04.07, 12.04.07, 13.04.07

Lintner, Bertil (2005): *Great Leader, Dear Leader. Demystifying North Korea under the Kim Clan*. Chiang Mai: Silkworm Books

Mansourov, Alexandre Y. (2003): *Giving Lip Service with an Attitude: North Korea's China Debate*. URL: http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/china/Mansourov_DPRKChinaDebate.html

Mansourov, Alexandre Y. (2006): "Emergence of the Second Republic: The Kim Regime Adapts to the Challenges of Modernity." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Martin, Bradley K. (2006): *Under the Loving Care of the Fatherly Leader. North Korea and the Kim Dynasty*. New York: Thomas Dunne Books

McKay, John (2005): How Significant and Effective are North Korea's "Market Reforms"? I: *Global Economic Review*. Vol. 34, nr. 1, s. 83-97

Ming, Liu (2007): "North Korean Economic Reform: An Uncertain Future for a Third Way Exploration". I: *Joint U.S.-Korea Academic Studies*, vol. 17, s. 83-109

MSF Calls on Donors to Review Their Policy in DPRK. Urgent Needs in North Korea But MSF Forced to Pull Out. (1998) URL:

<http://www.doctorswithoutborders.org/pr/before1999/09-30-1998.cfm> [lesedato 21.03.2008]

Nanto Dick K. (2006): "North Korea's Economic Crisis, Reforms, and Policy Implications." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Natsios, Andrew (1999): *The Politics of Famine in North Korea*. Washington DC: United States Institute of Peace

Newcomb, William J., (2003): "Economic Development in North Korea." I: *Korea's Economy*, vol. 19, s. 57-60

Noland, Marcus (2003): *Famine and Reform in North Korea*. Washington DC: Peter G. Peterson Institute for International Economics, Working Paper 03-5

Noland, Marcus (2004): *Korea After Kim Jong Il*. Washington DC.: Peter G. Peterson Institute for International Economics, Policy Analysis in International Economics 71

Oh Seung-yul (2003): "Changes in the North Korean Economy: New Policies and Limitations." I *Korea's Economy 2003* vol. 19, s. 72-78

On the Juche Idea. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 2006

On the Songun Idea and Songun Politics. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 2007

Rubin, Herbert J. & Rubin, Irene (2005). *Qualitative Interviewing: the Art of Hearing Data*. London: Sage Publications Ltd

Samuel S. Kim (2006): "Sino-North Korean Relations in the Post-Cold War World." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Scalapino, Robert A. (2006): "U.S-DPRK Relations in the Kim Jong Il Era." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Segaard, Signe Bock (2006). *Forelesninger i casestudier*. Forelesninger i STV 4020. Oslo: Institutt for Statsvitenskap, 22.03.06, 29.03.06

Seliger, Bernhard (2004): "The North Korean Economy: Nuclear Crisis and Decline, or Peace and Reform in the Last Asian Dynastic Regime?" I *Korea's Economy 2004*, vol. 20 s. 77-86.

Seliger, Bernhard (2005): "The July 2002 Reforms in North Korea: Liberman-Style Reforms or Road to Transformation?" I *North Korean Review*, vol. 1, nr. 1, s. 22-37

Seongji Woo (2006): "North Korea-South Korea Relations in the Kim Jong Il Era." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe

Smith, Hazel (2005): *Hungry for Peace. International Security, Humanitarian Assistance, and Social Change in North Korea*. Washington DC: United States Institute of Peace Press.

Snyder, Scott (2006) "A Comparison of U.S and South Korean National Security Strategies: Implications for Alliance Coordination toward North Korea." I: *North*

Korea: 2005 and Beyond. Philip Yun og Gi-Wook Shin (red.). Washington DC: Brookings Institution Press

Sok Chol Won 2007: *Forholdet mellom WPK, NDC og SPA*. Forelesning. Pyongyang: Korean Association of Social Scientists (KASS), 18.04.2007

Sung Chull Kim (2006): *North Korea under Kim Jong Il. From Consolidation to Systemic Dissonance* Albany: State University of New York Press

Taik-young Hamm (2006) "North Korea: Economic Foundations of Military Capability and the Inter-Korean Balance." I: *North Korea: 2005 and Beyond*. Philip Yun og Gi-Wook Shin (red.). Washington DC: Brookings Institution Press

Törnquist, Olle (2006). "*Forelesninger i kvalitativ metode*". Forelesning i STV 4020. Oslo: Institutt for Statsvitenskap, 01.03.06, 03.03.06

Woo-Cumings, Meredith (2002): *The Political Ecology of Famine: The North Korea Catastrophe and Its Lessons*. Tokyo: Asian Development Bank Institute. (ADB Research Paper 31)

Yin, Robert K. (2003): *Case Study Research: Design and Methods*. 2. opplag. London: Sage Publications Ltd

Young Whan Kihl (2006): "Staying Power of the Socialist "Hermit Kingdom"." I: *North Korea. The Politics of Regime Survival*. Young Whan Kihl og Hong Nack Kim (red.). Armonk: M.E Sharpe